

Y.Z.

A FIATALSÁG LEGFRISSEBB FOLYÓIRATA

FORGÓAJTÓBAN – AZ Y ÉS Z GENERÁCIÓK ÖNKÉNTESSE- GÉNEK ÚJ TENDENCIÁI

Bartal Anna Mária

A SZÉKELYFÖLDI FIATALOK NEMZETI IDENTITÁSÁNAK SAJÁTOSSÁGAI AZ Y-Z GENERÁCIÓ ETNOCENTRIZ- MUS-MÉRTÉKÉNEK VIZSGÁLATA

András Hanga

ÖNKÉNTESÉG MA: AZ ÉLETKOR SZEREPE

Kurucz Barnabás

NEMZETI
IFJÚSÁGI
TANÁCS

I. évfolyam 2. szám

2021/ 2. szám

FELELŐS KIADÓ

Nemzeti Ifjúsági Tanács Szövetség
Hegedüs Zoltán

FELELŐS KIADÓ SZÉKHELYE

6726 Szeged, Fő fasor 11. I/6

FŐSZERKESZTŐ

Pillók Péter

SZERKESZTŐK:

Déri András
Gyorgyovich Miklós
Vajda Árpád

SZERZŐK:

Bartal Anna Mária
Bagi Nikolett
Balázs Marietta
Bátori Anikó
Fekete Éva
András Hanga
Kurucz Barnabás
Reményiné Csekeő Borbála
Simon Ádám

KORREKTÚRA:

Schmidt Renáta

DESIGN, TÖRDELÉS:

Rudics Mónika

A folyóiratban felhasznált fotók

*a <https://hu.123rf.com/>
oldalról származnak.*

Minden jog fenntartva.

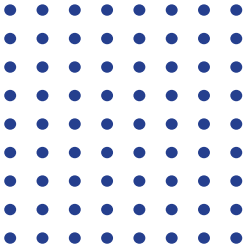
ISSN 2786-3069

**NEMZETI
IFJÚSÁGI
TANÁCS**

Szakmai együttműködő partnerünk
a folyóirat megvalósításában a:

Kedves olvasó!

Három hónappal ezelőtt egy újabb nagy vállalkozásba vágtunk bele azzal, hogy elkészítettük az Y.Z. folyóiratunk első számát. A megjelenést követően bízunk abban, hogy a Nemzeti Ifjúsági Tanács elmúlt években indított projektjeihez hasonlóan, ez is sikeressé válhat és egy újabb értékteremtő elemmel gazdagodik a portfóliónk, amely hozzájárul a fiatalok fejlődéséhez, valamint a velük foglalkozó szakemberek és szervezetek munkájának támogatásához. Legnagyobb örömünkre a kezdeményezésünk pozitív fogadtatásra talált, így immáron a második számot olvashatják az érdeklődők.

Sokat gondolkodtunk azon, hogy ezúttal milyen témát állítsunk a középpontba, míg végül aktualitása – 2021 az önkéntesség éve – és az ifjúsági-civil szektort markánsan meghatározó akkut jelenléte miatt az önkéntesség mellett döntöttünk, hiszen e nélkül ezt a kiadványt sem „tarthatná a kezében” senki. **Mind fiataként, mind velük foglalkozó, immáron kevésbé fiataként számtalanszor végeztünk és végzünk a mai napig egy-egy feladatot hitből, meggyőződésből önkéntesen, mert az egyetlen ellenszolgáltatás, amit várunk és kapunk cserébe az, hogy jól teszünk, valamit jobbá formálunk, és közben talán mi magunk is fejlődünk emberként.** A társadal-

mi aktivitásnak és felelősségvállalásnak kevés ennyire tisztán és őszintén megnyilvánuló formája létezik, ezért feladatunk, hogy mindent megtegyünk az önkéntesség kultúrájának népszerűsítéséért korosztálytól és élethelyzettől függetlenül, és azért, hogy a jövő fiataljai már ennek természetességében szocializálódjanak. A több mint másfél évvel ezelőtt kezdődött járványhelyzetben, és azt követően talán még inkább felértékelődött mindez, amikor előbb a védekezésben és a segítségnyújtásban, majd a közösségi élet újraindításában jutott kiemelt szerep az önkéntességnek.

A következő oldalakon természetesen más fontos témákat is nagyító alá vesszünk elméleti és gyakorlati oldalról is, megtartva az őszi tájra jellemző sokszínűségünket, így biztosak vagyunk abban, hogy mindenki találhat a maga számára érdekes és izgalmas írásokat. Ahogyan legutóbb, úgy ismételten arra buzdítok mindenkit, hogy adjon akár pozitív, akár negatív visszajelzést számunkra, hiszen ebből tudunk fejlődni, és válhatunk közösen jobbá!

Hegedüs Zoltán,
Elnök
Nemzeti Ifjúsági Tanács

Lectori Salutem!
Kedves Olvasó!

A Doktoranduszok Országos Szövetsége (továbbiakban: DOSZ) nevében tisztelettel köszöntöm abból az alkalomból, hogy megjelent a Nemzeti Ifjúsági Tanács és a DOSZ közös folyóirata, az Y.Z. második száma.

A DOSZ feladata, hogy a doktori képzésben résztvevők érdekképviseletét ellássa, ugyanakkora szervezet küldetése az is, hogy a minőségi szakmai közélet szervezésével a fiatal kutatók számára kitarja a lehetőségeket és támogassa munkájukat. A folyóirat alapítói célul tűzték ki a kutatói utánpótlás támogatását, a szakmai és módszertani párbeszéd elősegítését, ezért az Y.Z. keretein belül lehetőséget kívánunk teremteni a fiatalokat érintő, különböző témákat feldolgozó publicisztikák, tanulmányok és szakmai anyagok megjelenetésére.

Az Önkéntesség Magyarországi Éve kezdeményezéshez kapcsolódva az Y.Z második számának fókuszában az önkéntesség áll, mellyel az a célunk, hogy az alábbi írásokon keresztül is felhívjuk a figyelmet a téma fontosságára. Bízunk benne, hogy a szerzők elméleti és gyakorlati megközelítései, az új tendenciák ismertetései hozzájárulnak ahhoz, hogy egyre többen ismerjék fel az önkéntes programokban rejlő lehetőségeket és az önkéntesekkel való együttműködés pozitív hatását.

Ezúton kívánok kellemes olvasást és további szakmai sikereket az elkövetkező időszakra is.

Molnár Dániel,
Elnök
Doktoranduszok Országos Szövetsége

Önkéntesség és fiatalok

2021 az Önkéntesség Magyarországi Éve, de hogy mi is pontosan az az önkéntesség, abban már többféle megközelítés létezik. A legtöbb kutató és önkéntességgel foglalkozó szakember egyetért néhány közös momentumban: az önkéntességben nincs anyagi ellenszolgáltatás; általában segítőkész céllal, mások számára végzett munka; az önkéntes tevékenység szabad elhatározásából történik és egyéni motivációs szempontok szerint vizsgálva nem csak értékorientált, hanem külső indíttatású is lehet (Silló Ágota Az önkéntesség modern formái).

Az önkéntes tevékenység a társadalom szempontjából sok pozitív hatással jár, többek között növelheti a társadalmi integrációt, érzékenyít, valódi és közeli segítség jelenthet a nehéz helyzetbe kerülteknek. Ha az egyén oldaláról nézzük, akkor egy ingyen, pénz nélkül végzett munka, amely sok esetben erős érzelmi kötődés is jellemez.

Napjainkban az önkéntes munka láthatóságának növekedésével együtt azt tapasztaljuk, hogy már nem csak egy egyirányú folyamatot jelent, hanem sok esetben valamiféle reciprocitás alakul ki, amelyben az önkéntes is profitál, de semmiképpen sem anyagi értelemben. Mégis akkor mit profitálhat belőle az önkéntes, hát még ha fiatal? Többek között kipróbálhatják magukat a fiatalok feladat és munkavégzésben, megtapasztalhatják a felelősség érzését, a csapatban dolgozás élményét, fejleszthetik az együttműködési készségüket is, és ami talán a legfontosabb: mindezt egy jó cél érdekében teszik, tehát a kezdeti motiváció adott lehet. Egyszerűen, hasonló tapasztalatokat szerezhet, mintha kilépne a munkaerőpiacra, és bizony vannak arra utaló jelek, hogy a munkaerőpiac is hasonlóképpen respektálja az ilyen jellegű tapasztalatokat.

A folyóiratunk jelen számába válogatott írások az önkéntesség kérdéskörét igyekeznek körüljárni. A tanulmányok között találunk olyanokat, amelyek a kontextust mutatják be, avagy egy-egy konkrét jelenség tudományos eszközökkel történő vizsgálatát tűzik ki célul, valamint találhatunk olyan témához kapcsolódó írásokat is, amelyek az önkéntesség érzelmi, motivációs hátteréről szóló szubjektív beszámolók, szervezők és a terepen lévők perspektíváját mutatják be. Véleményünk szerint ezek az írások nagyon fontosak ahhoz, hogy az önkéntes tevékenység teljes társadalmi spektrumát lássuk, elkapjunk egy metszetet az önkéntes munka hétköznapijaiból.

Egy szóval, legyen kötelező mindenkinek önkénteskedni!

Pillók Péter
Főszerkesztő

TARTALOMJEGYZÉK

01	FORGÓAJTÓBAN – AZ Y ÉS Z GENERÁCIÓK ÖNKÉNTESSEGÉNEK ÚJ TENDENCIÁI Bartal Anna Mária	4
02	ÖNKÉNTESÉG MA: AZ ÉLETKOR SZEREPE Kurucz Barnabás	8
03	INTERAKTÍV FELELŐSSÉG: HOGYAN ÉRHETŐ EL FIATALOK BEVONÁSA AZ ÖNKÉNTES FOLYAMATOKBA? Simon Ádám	16
04	CSINÁLJ MOST OLYAT, AMIT NEM BÁNSZ MEG HOLNAP! GONDOLATOK AZ ÖNKÉNTESSEGRŐL A KÉK VONAL GYERMEKKRÍZIS ALAPÍTVÁNY VONATKOZÁSÁBAN Reményiné Csekeő Borbála	21
05	A SZÉKELYFÖLDI FIATALOK NEMZETI IDENTITÁSÁNAK SAJÁTOS SÁGAI AZ Y-Z GENERÁCIÓ ETNOCENTRIZMUS-MÉRTÉKÉNEK VIZSGÁLATA András Hanga	23
06	AZ OKTATÁSPOLITIKAI MODELLEZÉS DILEMMÁI Bagi Nikoletta Dóra	31
07	ERŐSZAKMENTES KOMMUNIKÁCIÓ AZ ONLINE VILÁGBAN Bátori Anikó	36
08	IFJÚSÁGI MUNKA, IFJÚSÁGKUTATÁS ÉS IFJÚSÁGPOLITIKA - AZ ALAPOK SOROZAT MAGYAR NYELVEN Balázs Marietta	40
09	BOLDOGSÁG, JÓLLÉT, KÖZÖSSÉG A BOLDOGSÁG ÉS KÖZÖSSÉG ÖSSZEFÜGGÉSEI A TÁRSADALMI JÓLLÉT ÉS A TÁRSADALMI MEGÚJULÁS SZEMPONTJÁBÓL Fekete Éva	46

FORGÓAJTÓBAN – AZ Y ÉS Z GENERÁCIÓK ÖNKÉNTESSÉGÉNEK ÚJ TENDENCIÁI

– Bartal Anna Mária¹ –

Bevezetés

A generációs kutatások az 1980 és 2000 között születetteket nevezik Y generációnak. Ezzel az analógiával élve a magyar önkéntesszektor is Y generációs korszakát éli, hiszen a rendszerváltás után született újjá az „önként vállalt társadalmi munka” örökségéből, de valójában a kétezres évek elejére jutott el oda, hogy társadalmi szerepe és az egyéni jóléthez való hozzájárulása elismertté és elfogadottá vált.

A tanulmány célja, hogy áttekintse az Y és Z generáció önkéntességének azokat a főbb tendenciáit, amelyek közel húsz éve témái a nemzetközi önkéntes-szakirodalomnak. Ezekkel a kihívásokat már a magyar ifjúsági és fiatal önkénteseket foglalkoztató szervezetek is – hol már direkter, hol pedig még csak indirekt módon – szembesülnek, de még nem váltak a szakmai párbeszéd szerves részeivé.

Az önkéntesség kollektív versus reflexív „stílusa”

A kétezres évek elejétől egy új téma jelent meg a nemzetközi önkéntes kutatásokban. Nevezetesen annak a kérdésnek a vizsgálata és elemzése, hogy a posztmodern kockázati társadalom – ami a kereső munka struktúraváltását idézte elő (Beck, 1986, 222. o.) –, valamint az információs társadalom (Castells, 2005), a technológiai fejlődés – ami az emberi együttélés, kommunikáció új formáit alakította ki – hogyan hatnak általában az önkéntesekre és konkrétan az Y generáció önkéntességére.

Mindaddig ugyanis jól kialakult és rögzült képünk volt arról, hogy az önkéntességnek van egy „kollektív” stílusa, aminek alapja a szolgálatsetika, a közösség iránti elköteleződés és a kötelesség érzése (Hustinx & Lammertyn, 2003, 168. o.). Ez az elköteleződés és kötelességérzés a szervezeti lojalitáson túl legkifejezőbbben az önkéntesség rendszerességében nyilvánult meg.

Ezzel szemben a kétezres években az önkénteseket foglalkoztató szervezetek azzal szembesültek, hogy „új önkénteseik” másképpen viszonyulnak a klasszikus szervezeti elvárásokhoz, és magához az önkéntességhez is. Hustinx (2001) szerint ezt az „új önkéntességet és önkénteseket” az jellemzi, hogy kevésbé érdekeltek a reguláris, rendszerezett önkéntes munkában, hanem sokkal inkább igyekeznek célirányos, nagyobb szabadságot jelentő feladatokat végezni.

Az önkéntesség „reflexív formájának” nevezték el ezt a fajta új „stílust”, ami az önkéntes személyes érdekeit, szükségleteit tükrözi, illetve rendszerességét tekintve szórványosabb, átmeneti és nem kifejezetten a szervezeti lojalitás alapján történik (Hustinx & Lammertyn, 2003, 168. o.).

Az epizodikus önkéntesség

Nemcsak az önkéntesség lett egyre heterogénebb tevékenység, hanem a hagyományos, hosszú távú és rendszeres önkéntesség mellett egyre dominánsabbá vált a rövid

¹ Bartal Anna Mária (PhD) szociológus, nonprofit kutató, az Önkéntes Szemle főszerkesztője

távú, az úgynevezett epizodikus önkéntesség (Hustinx & Lammertyn, 2003). Az önkéntesség gyakoriságában beálló szembetűnő változások figyelemre méltó sajtosága egyrészt a jelenség tömegessé válása, másrészt a szociodemográfiai jellemzőkhöz (életkor, lakóhely, iskolai végzettség, munkavégzés típusa) való erős kötöttsége. Fontos hangsúlyozni, hogy ez a tömegessé válás nem jelentette azt, hogy az epizodikus önkéntesség gyakorisága egyenlően terült volna el az önkéntesek minden rétegében, mivel leginkább a nagyvárosban tanuló, vagy atipikus munkakörben dolgozó, magasabban kvalifikált Y generációs önkéntesek körében vált mérhető jelenséggé.

Az epizodikus és a rendszeres önkéntesség közötti különbség Hunstinx és munkatársai (2008, 52. o.) szerint a következő kritériumok alapján húzható meg: rendszeres önkéntesek azok, akik legalább havonta egyszer (12 hónapos referencia-időszakban) végeznek önkéntes tevékenységet. Az epizodikus önkéntesség ennél rövidebb és ritkább, néhány hónaptól az egyszeri eseményig tartó tevékenység. Macduff (2005, 51. o.) az epizodikus önkéntesség három formáját különbözteti meg:

- ideiglenes önkéntesség (egy nap vagy néhány óra);
- időközi önkéntesség (hat hónapnál rövidebb idő);
- alkalmi önkéntesség (időközönként és rövid időre vállalt tevékenység, de lehet évente egy bizonyos eseményhez kötődő is).

Hustinx és munkatársai (2008, 64. o.) szerint az epizodikus önkéntesek megtartásában a társadalmi ösztönzők és az elsődleges szocializációs közeg mintája a meghatározó (míg a rendszeres önkénteseknél az altruisztikus motívumok).

A forgóajtó-önkéntesek, avagy a szervezeti és az egyéni érdekek dilemmája

Az önkénteseket foglalkoztató szervezetek számára a rendszeres önkéntesek a kiszámíthatóságot, a befektetett idő, a betanítás és a képzés hosszú távú megtérülését jelentik. A szervezethez való lojalitást pedig az együttműködés alapját adja.

Az újonnan belépő generációk tagjai azonban másképp viszonyulnak magához az önkéntességhez, és az elköte-

leződésük is más. Ezeknek az önkénteseknek a többsége lehetőleg minél gyorsabban, minél pozitívabb élményekre szeretne szert tenni. Motivációjukat erősebben határozzák meg az individualista elképzeléseik (inkább kapni szeretnének az önkéntességtől); az önkéntességben (is) szabadságukat és kreativitásukat szeretnék megélni (Rochester, 2018).

Jellemző az is, hogy az önkéntességet kevésbé „ügyként” kezelik, hanem inkább konkrét tapasztalatok és jutalmak terepének, és ha elképzeléseiknek a kiválasztott szervezet vagy az önkéntes munka nem felel meg, gyorsan továbbállnak, keresnek más szervezetet, más típusú önkéntességet. Ezért is nevezi az önkéntesek ezen csoportját Evans és Saxton (2005) „idővezérelt”, míg korábban Dekker és Halman (2003, 8. o.) „forgóajtó-önkénteseknek”.

A szervezeti és egyéni érdekek dilemmájában Dekker és Halman (2003) azt a kérdést is felvetették, hogy valóban jól reagálják-e le ezt „forgóajtó” típusú önkéntességet a szervezetek. Úgy látták, hogy a csökkenő szervezeti lojalitás nem biztos, hogy az elköteleződés csökkenését jelenti, hanem inkább azt, hogy nagyobb szervezeti flexibilitással ezek az önkéntes csoportok is elérhetőek. Az individualizálódásnak pedig nem feltétlenül van negatív hatása az önkéntességre, hanem egy olyan trend, ami arra kényszerítheti a szervezeteket, hogy ehhez rugalmasan alkalmazkodjanak. Az „új önkéntesek” „új szervezeteinek” nem azok asszimilálására kell törekedniük, hanem hogy ezt az „idővezérelt” csoportot – az önkéntes autonómiájára alapozva – rugalmas menedzsmenti munkával bevonják.

Offline és/vagy online önkéntesség

A Covid-19-járvány „kellert” ahhoz, hogy rádöbbenjünk, a digitális társadalom milyen gyökeresen képes megváltoztatni az önkéntesség „klasszikus” formáját (offline önkéntesség), noha az elmúlt öt évben egyre többet tudunk meg az online önkéntességről (vö. pl. Ihm, 2017; Ackerman & Manatchal, 2018). Ennek megjelenését egyrészt annak előnyeivel magyarázzák a szerzők, mint például a földrajzi, időbeli rugalmasság, a szabadság, az anonimitás, az alacsonyabb szintű elköteleződés. Másrészt az online önkéntességbe olyan csoportok tagjai is bevonhatók, akik fizikai és egyéb korlátaik miatt nem tudnak egy-egy szervezet munkájában (offline) részt

venni. Harmadrészt az online önkéntesség a digitális társadalom gyermekei számára szinte magától értetődő és kihasználható alternatívát jelent az offline önkéntességgel szemben.

Ez esetben is meg kell jegyeznünk, hogy a területi és társadalmi különbségek differenciálhatják ezeket a hozzáférési lehetőségeket. Erre utalnak Ackerman és Manatchal (2018) vizsgálati eredményei, miszerint az offline önkéntességre a 35 éven felüliek közül a nők, a magasabb iskolai végzettséggel, bizalmi szinttel rendelkezők voltak nyitottabbak. Online önkéntességet nagyobb valószínűséggel végeznek a 35 éven aluliak, férfiak. Mindkét csoportban közös volt, hogy tagjai széles kapcsolati hálóval rendelkeznek.

Szervezeti oldalról nézve ma már azt mondhatjuk, hogy meglehetősen rutinszerűvé vált az új technológiák és közösségi felületek alkalmazása az önkéntesek toborzásánál. Jól mutatja ezt, hogy a **Covid-19-járvány alatt a közösségi oldalakon „pillantok” alatt szerveződtek fiatalok által generált informális önkéntescsoportok, például online oktatásra, szociális segítségre, adományozásra. Azok a formális szervezetek, amelyek gyorsan és hatékonyan tudták az online térbe áttenni önkéntes programjaikat, növelték a szervezet sokszínűségét, nyitottságát, új nézőpontokat, tudást, készségeket és képességeket vittek szervezetük életébe.**

Mit üzennek a fentebb bemutatott kutatási eredmények az ifjúsági és fiatalokat foglalkoztató önkéntes szervezetek számára?

Mind az „Önkéntesség Magyarországon 2018” (Gyorgyovich et al., 2020) mind pedig az Európai Értéktrend Vizsgálat 2017/18 hullámának eredményei (Bartal, 2020) azt mutatják, hogy generációváltás ment végbe a formális, szervezeti önkéntességben. Egyrészt **„megfialodott” az önkéntesek köre, köszönhetően a 18–29 évesek megnövekedett arányának (34%).** Ez a strukturális átrendeződés várhatóan ugyanolyan kihívások elé állítja a magyar önkéntes szervezeteket, mint a külföldieket a kétezres évek közepén. Azaz a szervezeti elvárásokhoz ezek az önkéntesek másképp fognak hozzáállni, és önkéntességük gyakorisága inkább az epizodikus önkéntesség irányába fog eltolódni.

Másrészt ez a „fialodás” elég differenciáltan játszódott le a korcsoporton belül: főleg a 18–25 éves korosztályban volt

számottevő (21%), míg a 26–29 évesek körében lényegesen alacsonyabb (13%) maradt a szervezeti önkéntesek aránya (Bartal, 2021). A 26–29 évesek másfajta önkéntesmódszertani megközelítést igényelnek – a toborzás, a megtartás és a foglalkoztatás tekintetében –, mint a fiatalabbak. Ezt a korcsoportot kevésbé lehet megszólítani az önkéntesség „trendi”, „menő”, „jó buli” szlogenekkel, mert ez a korosztály az önkéntesség értékét abban látja, hogy mit tud visszaforgatni a saját erőforrásaiba, hogyan tudja a megszerzett tudását kamatoztatni. Cserébe ezért rájuk önállóbb, szakképzettséggel összefüggő feladatokat is lehet bízni (Bartal, 2019). Ezekre a változásokra a szervezeteknek egyrészt jóval

nagyobb flexibilitással, másrészt pedig a megmerevedett, szervezatközpontú önkéntesmenedzsmenti módszerek helyett egy, a motivációkra alapozott önkéntesmenedzsmenti tényezőkkal kellene választ adniuk.

Végezetül mindezen problémák figyelembevételével azt is meg kell jegyezni, hogy a szervezetek többsége elfelejtett „érdekesnek” lenni és változni a potenciális önkéntesek számára. Úgy vélem, hogy az önkénteseket foglalkoztató szervezetek nagy többségének az egyik legfontosabb jövőbeni kihívás, hogy új utakat és módszereket találva kimozduljanak a jelenlegi holtpontról.

Felhasznált irodalom

- Ackermann, K. & Manatschal, A. (2018). Online Volunteering as a Means to Overcome Unequal Participation? The Profiles of Online and Offline Volunteers Compared. *New Media and Society*, 20(12), 4453–4472.
- Bartal, A. M. (2019). „Vissza a jövőbe.” – A magyar önkéntesség harminc évéről három tételben. *Civil Szemle*, 16(1), 15–32.
- Bartal, A. M. (2020). Az önkéntes szervezetek tagságának jellemzői az Európai Értékrend Vizsgálat három hulláma (1999, 2008, 2017/18) alapján. *Civil Szemle*, 17(4), 15–34.
- Bartal, A.M. (2021). A Nemzeti Önkéntes Stratégia (2012–2020) mérlege – eredmények, adósságok. *Önkéntes Szemle*, 1(1), 3–20.
- Beck, U. (1986). *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt am Main, DE: Suhrkamp.
- Castells, M. (2005). *A hálózati társadalom kialakulása*. Budapest, HU: Gondolat Könyvkiadó.
- Evans, E. & Saxton, J. (2005). *The 21st Century Volunteer: A Report on the Changing Face of Volunteering in the 21st Century*. London, UK: nfpSynergy.
- Dekker, P. & Halman, L. (2003). Volunteering and Values. In Dekker P.& Halman, L. (Eds), *The Values of Volunteering. Nonprofit and Civil Society Studies*, Boston (MA): Springer Verlag.
- Gyorgyovich M., Menich D., Simon N., Kollár D. & Szadorai D. (2020). *Önkéntesség Magyarországon 2018*. Budapest, HU: Századvég Kiadó.
- Hustinx, L. (2001). Individualism and New Styles of Youth Volunteering. *Voluntary Action*, 3(2), 57–76.
- Hustinx, L. & Lammertyn, F. (2003). Collective and Reflexive Styles of Volunteering: a Sociological Modernization Perspective. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14(2.), 167–187.
- Hustinx, L., Haski-Leventhal, D. & Handy, F. (2008). One of a Kind? Comparing Episodic and Regular Volunteers at the Philadelphia Ronald McDonald House. *International Journal of Volunteer Administration*, 25(3), 50–66.
- Ihm, J. (2017). Classifying and Relating Different Types of Online and Offline Volunteering. *Voluntas*, 28(1), 400–419.
- Macduff, N. (2005). Societal Changes and the Rise of the Episodic Volunteer. In Brudney, J. (Ed.), *Emerging Areas of Volunteering. ARNOVA Occasional Paper Series*. 1(2), 49–61. Indianapolis, IN: Association for Research on Non-profit Organisations and Voluntary Associations.
- Rochester, C. (2018). *Trends in Volunteering*. Dublin, IE: Bulinding Change Trust.

ÖNKÉNTESSÉG MA: AZ ÉLETKOR SZEREPE

– Kurucz Barnabás –

Jelen tanulmányban arra keresem a választ, hogy a különféle életkori csoportok értékrendjében, életmódjában mennyire és milyen formában van jelen az önkéntesség. Az idősebb és fiatalabb korcsoportokra jellemzőbb önkéntességtípusok alapján azt vizsgálom, hogy a Századvég által 2018-ban végzett, Önkéntesség Magyarországon 2018 című kutatás mennyire áll összhangban a nemzetközi elmélettel, és amennyiben eltérés tapasztalható, úgy a hazai mintázat miben tér el. A bevezető fejezet után ismertetem a szakirodalmi kereteket, majd bemutatom az alapvető módszertani információkat. Ezt követően az empirikus adatok elemzését végzem el.

Elméleti alapok

Az önkéntességről a szakirodalomban máig nincsen egységesen elfogadott definíció (Gyorgyovich et al., 2018, 13. o.), ebből fakadóan az utóbbi időszakot összegző meghatározási kísérletet, illetve a rendelkezésemre álló adatbázisban feltett kérdés révén definiálom az önkéntességet. Bartal Anna Mária és Kmetty Zoltán (2011) tanulmányukban nemzetközi intézmények (pl. ENSZ, EU), illetve a hazai szakmai tudományos kutatások révén **az önkéntességet olyan tevékenységként határozták meg,**

- „melyet nem ellenszolgáltatásért végeznek, noha a kiadások megtérítése, vagy jelképes fizetség megengedhető,
- melynek önkéntesnek kell lennie, azaz az adott személy belső indítatásából, szabad akaratából végzi azt,
- mely tevékenység más személy vagy a társadalom hasznára irányul, bár köztudott, hogy haszonnal jár az önkéntes személyére nézve is” (Bartal & Kmetty, 2011, 4. o.).

Gyorgyovich és munkatársai szakértői interjúk és a vonatkozó kutatás próbakérdéseinek tapasztalata alapján is közel ugyanezen dimenziókat határozták meg, tehát a tevékenység önkéntes jellegét, ellenszolgáltatás-nélküliségét, illetve a baráti-családi kört meghaladó társadalmi környezetre irányultságot emelték ki (Gyorgyovich et al., 2018, 182–283. o.).

Fontos megjegyezni, hogy egyesek szerint Magyarországon is érvényesül a nemzetközi trend, vagyis meg-

változik az önkéntesség felfogása (vö. Bartal, 2010). Ennek eredményeként egyre inkább két csoport kezd kifejezősíteni az önkéntesség kapcsán (Czike & Bartal, 2005). Egyfelől a fiataloknál az úgynevezett „forgóajtó”, míg a nyugdíjasoknál az „új célokat kereső” típus (Hustinx, 2001). Hustinx szerint az idősebbekre jellemző klasszikus önkéntességet a hagyományos kultúrnormákkal való azonosulás, szilárd szervezeti keretekhez való ragaszkodás, a segítő csoport kiválasztásánál idealizmus és a szervezeti lehetőségek, hosszú távú segítség és altruizmus jellemzi. **Ezzel szemben a fiatalabbak esetében az új önkéntesség individualizáltabb, kevésbé kötődik szervezethez, aktualizáltabb a**

problémakijelölés és a segítendők csoportja kapcsán, kevésbé hagyományos keretek között zajlik, sokkal inkább „csináld magad” jellegű, időben pedig rövidebb lefutású (Hustinx, 2001, 62–65. o.). Az utóbbi mintázat mögött azok a második világháborút követő folyamatok állnak, melyek összességét Inglehart posztmodernizációknak nevez. Ennek központi tézisei az önkifejezés, a szabad választás, a növekvő individuális szükségletek és az autonómiaigény térnyerése (Inglehart & Welzel, 2005). Ahogy Kollár és társai fogalmaztak: „A fejlett országokban a közjóléti és a nőmozgalmi szervezeti tagság tipikusan az idősebbekre jellemző. Ezzel szemben a sport és rekreáció, illetve az ifjúsági munka területén mozgó szervezetekhez tartozás inkább a fiatalokra. Az egyes önkéntes tevékenységi típusokat megvizsgálva megállapítható, hogy a közjóléti és egyházi területeken szignifikánsan magasabb az idősek aránya, ezzel szemben pedig sport és rekreáció, illetve az ifjúsági munka területén a fiatalabbak felülreprezentáltak” (Kollár, Györgyovich & Szodorai, 2018, 3. o.).

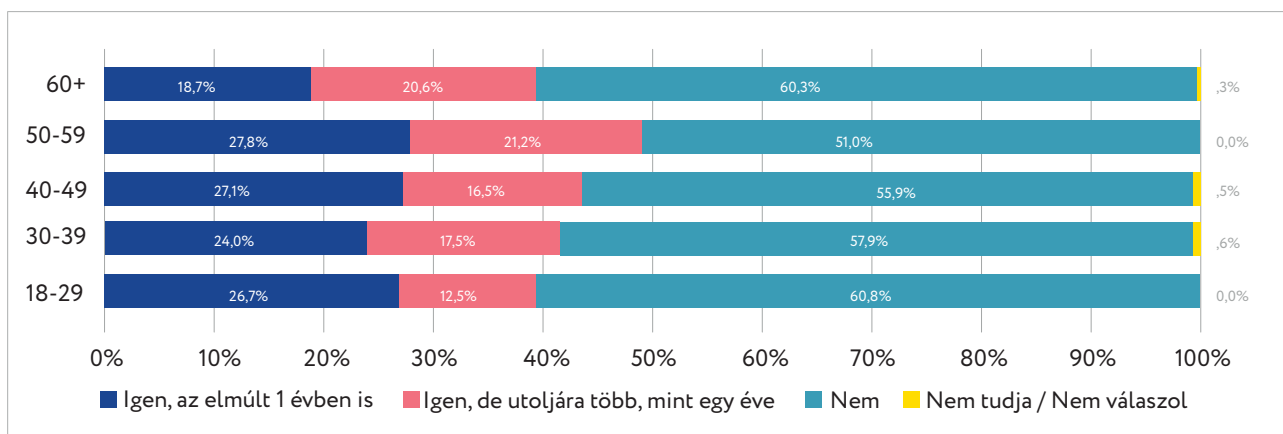
A szakirodalmi leírások alapján a korcsoportok közti különbség jelentősen kihat az önkéntesség tevékenységére (KSH, 2011; Bartal, 2010), így a továbbiakban arra vagyok kíváncsi, hogy Magyarországon is hasonló törések regisztrálhatók, vagy homogénebb a hazai társadalom életvilága. A kérdés már csak azért is releváns, mivel általánosabban szemlélve az értékkontinuitás terén radikális törés nem figyelhető meg a magyar társadalomban (Simon & Kurucz, 2021). Ezt erősítik meg Kollár és társai, ugyanis az önkéntesség kapcsán is a nyugatitól eltérő mintázatot tártak fel (Kollár, Györgyovich & Szodorai, 2018, 3. o.).

Adatbázis

A Századvég az Önkéntesség Magyarországon 2018 kutatás keretében a vonatkozó év őszén országos, a teljes felnőtt lakosságra kiterjedő, 2000 fős reprezentatív kérdőíves adatfelvételt készített, amelynek elsődleges célja a hazai önkéntes lakosság létszámának és különböző demográfiai változók szerinti összetételének meghatározása volt. Ezen adatbázis képezi empirikus forrásaim alapját.

Elemzés

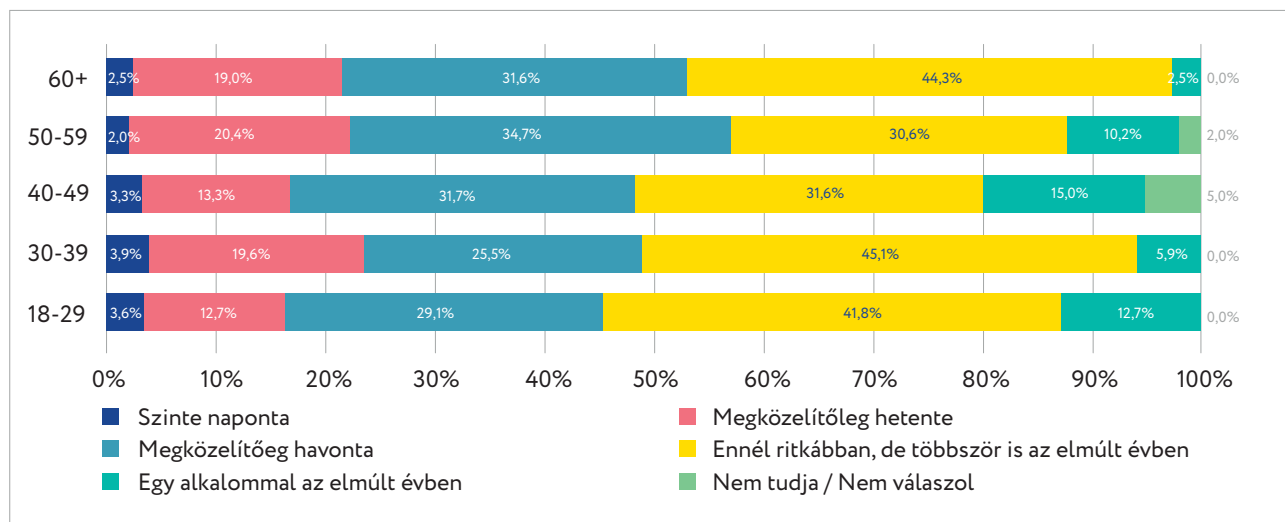
Az elemzést elsőként néhány általános jellegű információ bemutatásával kezdem. Az önkéntes tevékenység kapcsán látható, hogy nincs jelentős differencia a korcsoportok között, hiszen a legtöbb életkori csoportban 60% körül alakult azok aránya, akik nem végeznek/végeztek önkéntességet. Ez alól egyedül az 50–59 évesek csoportja képez kivételt, ugyanis 51%-uk nem végzett, míg 27,8%-uk az elmúlt egy évben is, további 21,2% pedig több mint egy éve végzett önkéntes tevékenységet – ennyiben ez a korcsoport a legaktívabb az önkénteskedés terén. Az elmúlt egy évben önkéntes munkát vállalók aránya 26% körül alakult az életkori csoportoknál, kivéve a 60 évnél idősebb csoportot, esetükben csak 18,7% cselekedett így. Azok aránya, akik több mint egy éve végeztek önkéntes tevékenységet, korcsoport szempontjából igen változó: a 18–29 évesek körében a legalacsonyabb (12,5%), míg az 50–59 évesek közt a legmagasabb (21,2%). Tehát az önkéntesség jelen adatok szerint nem tűnik el az újabb generációk mindennapjaiból, hanem egyfajta kontinuitás fedezhető fel.

1. ábra: Önkéntes tevékenység az, amit önszántából, ingyen, ellenszolgáltatás nélkül más, CSALÁDJÁN, ROKONÁN, KÖZVETLEN BARÁTJÁN KÍVÜLI személy, személyek vagy a közösség javára végez valaki. Végzett Ön valaha ilyen tevékenységet?

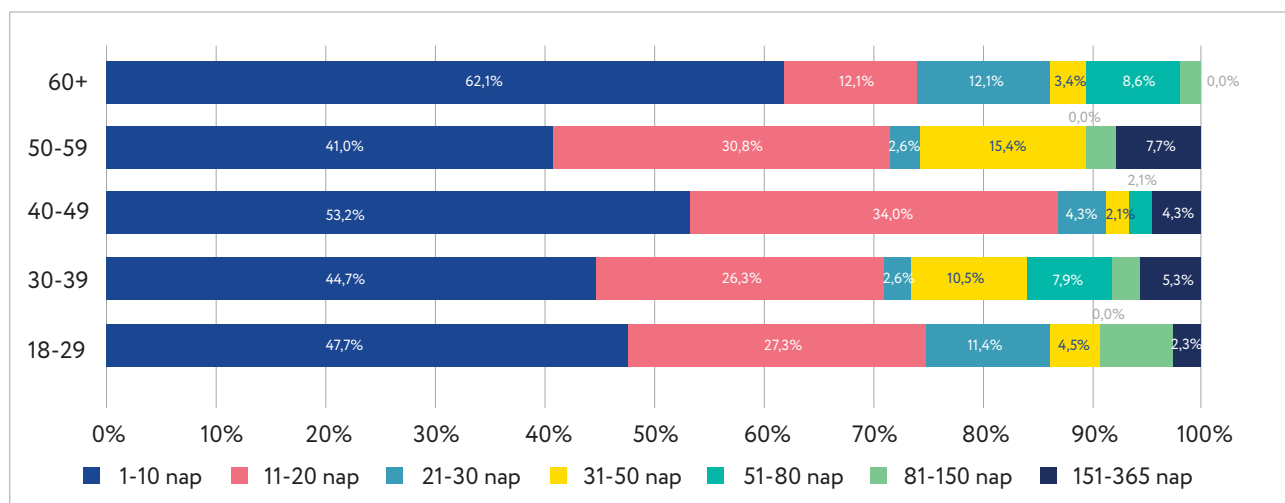
¹ Ez már csak azért is érdekes, mert érettségijükhöz már a 2018-ban 20-22 éveseknél kötelező volt az önkénteskedés.

Amennyiben az önkéntes tevékenység végzésének gyakoriságát vizsgáljuk, úgy láthatóvá válik, hogy a napi szintű aktivitás ritka, hetente már valamivel nagyobb arányban jelenik meg, míg a két fő sűrűsödési pont a havonta és az évente egyszer-kétszer kategóriák esetén regisztrálható. Évente legfeljebb egyszer csak a válaszadók relatíve kis százaléka önkénteskedik. A gyakoriságok belső eloszlása alapján elmondható, hogy radikális különbségekről nem beszélhetünk korcsoportonként, azonban néhány egyedibb mintázat kirajzolódik. Ilyen például az, hogy az 50–59 éves csoport az, amelyik legfeljebb havi rendszerességgel a leginkább aktív (57,1%), míg a 18–29 évesek esetében ugyanez az arány csak 45,4%.

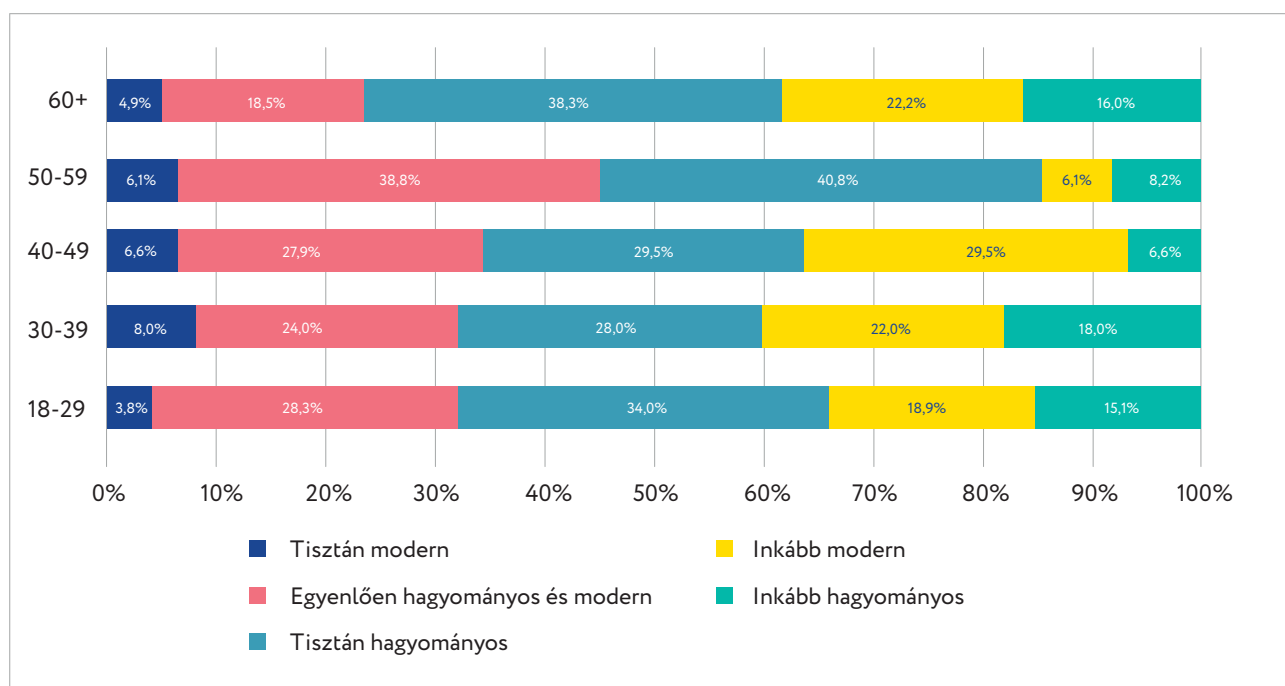
2. ábra: Milyen gyakran végzett Ön önkéntes tevékenységet az elmúlt egy évben? (N=294)

A gyakoriság mellett az egy év alatt önkénteskedéssel töltött napok számát is bevtam az elemzésem homlokterébe. A kapott válaszmintázat érdekes adalék az előző adatsorhoz, melyből kiderült, hogy jelentős eltérés az önkéntesség gyakorisága között nincs. Az ugyan nem derül ki a jelenlegi ábra (és a kutatás) adataiból, hogy egybefüggően milyen időintervallumot felölölően végeztek önkéntességet, csak az összesített napok száma látható. Azonban úgy vélem, óvatos következtetések így is levonhatóak. Életkor alapján jelentős eltérés regisztrálható, hiszen a legidősebb korcsoport esetében sokkal dominánsabb a legfeljebb 10 napos önkénteskedés (62,1%), mint mondjuk a legfiatalabbaknál (47,7%). A 11 és 20 nap közé eső önkénteskedés képez még jelentékenyebb kategóriát, főleg a 40–49 évesek életkori korcsoportjában (34%). Mivel a fiatalok valamivel többet, de – az előző ábra alapján – valamivel ritkábban végeznek ilyen tevékenységet, mint az idősek, ha van is szignifikáns különbség, akkor az inkább afelé hajlik, hogy a fiatalok „tömbösítettebb” formában önkénteskednek. Ugyan ez az állítás csak feltételesen támasztható alá a jelenlegi adatokkal, de árnyalni látszik a szakirodalmi fejezet kiindulópontját, miszerint a fiatalok csak rövidebb etapokban önkénteskednek.

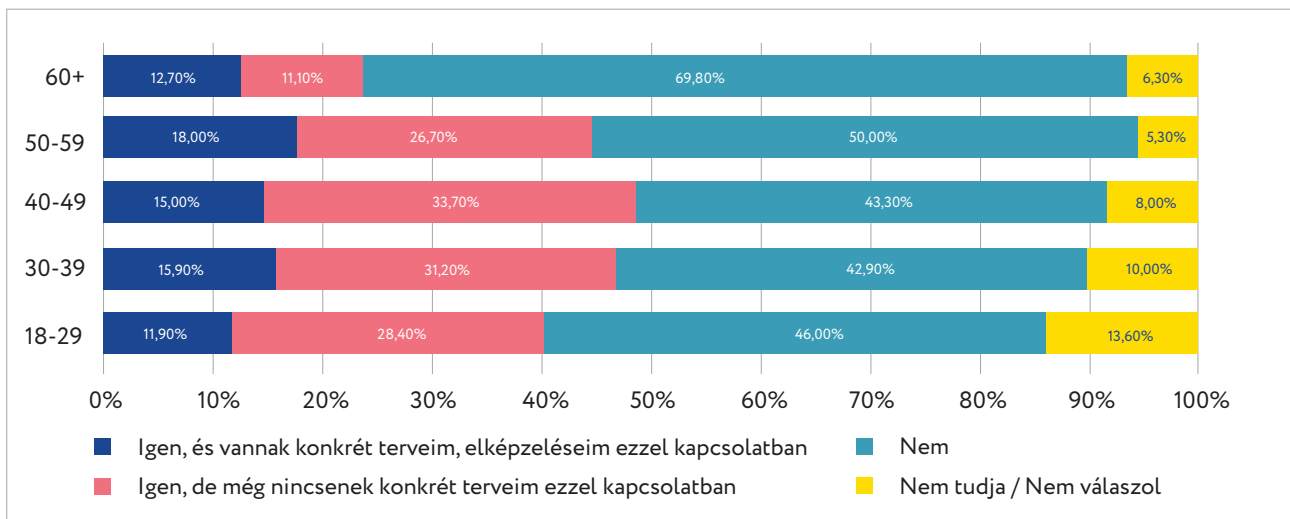
3. ábra: Az elmúlt évben hány napot önkénteskedett?

Amennyiben a motivációs tényezőket vizsgáljuk a korcsoportok mentén, megállapítható, hogy jelentősebb differenciák vannak. A kategóriákat Gyorgyovich és munkatársai kötetéből emeltem át (2018, 57. o.). A hagyományos kategóriába a következők tartoztak: vallási okok, személyes érintettség, együttérzés, meggyőződés, közügy, hagyományok ápolása, környezetvédelem. A modern kategóriába került a belső indíttatás, a jobb emberré válás vágya, az önfejlesztés, az új emberek megismerése, a személyes kihívás és a szabadidő hasznos eltöltése. A két tiszta kategória (tisztán modern és tisztán hagyományos) a legalacsonyabb reprezentációjú, míg a vegyes kategóriába tartoztak arányaiban a legtöbben. Korkategóriák szerint a fiatalok (18–29) relatív többsége (34%) a vegyes kategóriába esett, míg ezt az inkább modern csoportba tartozók (28,3%) alkotják. Az inkább (18,9%) és a tisztán (15,1%) hagyományos kategóriákba tartozók alkotják a kisebbséget. A hagyományos kategóriák a 30–39 évesek körében a legmagasabb (40%), míg modern motivációkkal 32% bírt. A vegyes indíttatásuk 28%-ot tettek ki. A modern kategóriába legtöbben az 50–59 évesek korcsoportjában tartoztak, hiszen 44,9%-uk inkább vagy tisztán modern indíttatású volt. Bár általában az idősebb életkori csoportok inkább a hagyományos motivációk felé húznak, de a vegyes kategória mindvégig relatíve magas. Érdekes, hogy a legfiatalabb korcsoportban az inkább vagy tisztán hagyományos indíttatás 34%-ra volt jellemző, míg a legidősebb életkori kategóriában ugyanez az arány 38,2% volt, tehát – ahogy a legtöbb korcsoporttal összehasonlítva sem (kivéve az 50–59 éveseket) – egy finom elmozdulásról, nem pedig radikális törésről beszélhetünk a generációk között. Ennyiben ezen adatsor némileg árnyalja a szakirodalmi hipotézist.

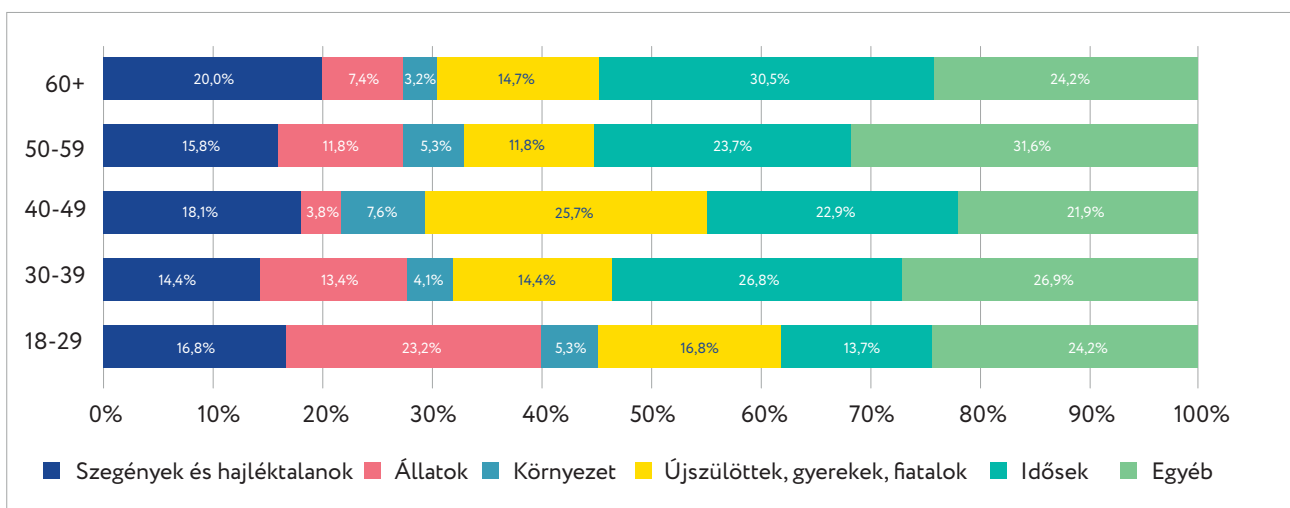
4. ábra: Indíttatás (N=294)

Az önkéntességgel kapcsolatos jövőbeli tervek vizsgálatakor látható, hogy minél idősebb korcsoportot kérdezzük, annál magasabb azok aránya, akik nem terveznek önkénteskedni a jövőben. Emögött a mintázat mögött értelemszerűen az idős korról járó fizikai korlátok, illetve a család felé való egyre erősebb elköteleződés áll. Arányait tekintve így is kevesebben vannak azok, akik terveznek önkénteskedni, bár legnagyobb arányban (48,7%) a 40–49 évesek csoportja jelölte ezt. Értelemszerűen a 60 feletti esetében a legalacsonyabb (23,8%) a jövőben önkénteskedők aránya. Tehát a legidősebb korosztályt leszámítva hasonló mintázatok regisztrálhatóak, így várhatóan a jövőben is – az idősök felől szemlélve utóvilágban – fennmarad ez a társadalmi cselekvésforma.

5. ábra: Tervezi-e, hogy a jövőben önkéntes tevékenységet végez?

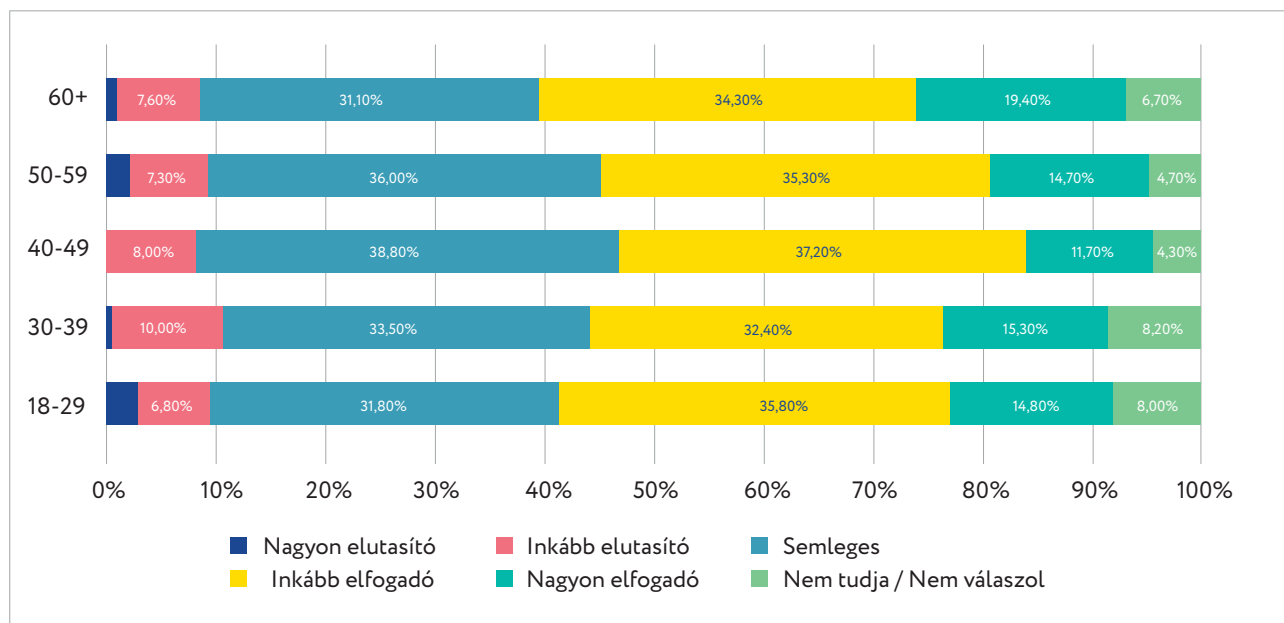
A jövőre irányuló önkéntesség kapcsán látható, hogy a szegények és hajléktalanok segítése a legnagyobb arányban a 60 évnél idősebb korcsoportban van jelen, míg ezen korszakban a relatív legnagyobb aránnyal (30,5%) az idősek szerepelnek. Az állatok a 18–29 éves korcsoportba tartozók esetén mutatkoztak meg legmarkánsabban (23,2%), míg körükben volt a legalacsonyabb (13,7%) az időseket megjelölők aránya. Az újszülötteket legnagyobb arányban (25,7%) a 40–49 közötti korcsoport tagjai választották, míg ugyanezen korcsoportban volt a legalacsonyabb az állatokat segítők aránya. A környezetvédelmet egyik korcsoport sem emelte ki nagyobb arányban. Minden más válaszadási opciót az egyéb kategóriába sűrítettem, mivel külön-külön nagyon alacsony értékek szerepeltek csak. Ezen a ponton már jelentősebb differencia rajzolódik ki, jobban kidomborodnak az élethelyzeti sajátosságok. Erre példa az állatokhoz kötődő önkéntesség, hiszen míg az idősebbek hajlamosak érzelmileg kevésbé kötődni állataikhoz, a fiatalok esetében sokkal erősebb az érzelmi bevonódás. Hasonló a helyzet a szegények és hajléktalanok kapcsán is, csak épp fordítottan, ugyanis ez a csoport egyértelműen az idősebbek cselekvési horizontján jelent meg, míg a fiataloknál kevésbé. A szakirodalmi áttekintés során ismertetett differencia itt láthatóan megmutatkozik, hiszen az idősebbek esetében a „klasszikus” csoportok rajzolódtak ki inkább, szemben a fiatalabbakkal.

6. ábra: Kiknek vagy miknek segítene leginkább az alábbiak közül?

² Tehát az idős emberek inkább a családjukat tehermentesítik segítségükkel, semmint a távolabbi, társadalmi szintű alakzatokat.

Végezetül azt mutatom be, hogy mit gondolnak a megkérdezettek arról, hogy a magyar társadalomnak mi a hozzáállása az önkéntességhez. Összességében látható, hogy a kutatásban részt vevők szerint a magyar társadalom nagyobbik része elfogadó az önkéntességgel szemben, míg körülbelül harmada semleges. Csak egy kisebbség vélte úgy, hogy a magyar társadalom elutasító volna az önkéntességgel szemben. A különböző korcsoportok válaszstruktúrája nem mutat kiemelkedő eltérést, tehát a generációs különbség nem differenciálja jelentősen ezt a dimenziót.

7. ábra: Ön szerint mi a magyar társadalom hozzáállása az önkéntes tevékenységhez?

Az önkéntesség okai

Az eddigiekben csak eloszlások révén igyekeztem a korcsoportok önkéntességgel kapcsolatos viszonyulásának kontúrjait megrajzolni. A továbbiakban az individualizmus³, a közösségiség⁴ és az intézményi kötelezettséghez⁵ való viszonyulás dimenziói mentén vizsgálódok a régi és új típusú önkéntesség lehetséges differenciáit keresve. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy lineáris regressziók révén azt kutatom, hogy a tényleges önkéntes tevékenység végzését milyen tényezők befolyásolják.

Elsőként a következő állítással való egyetértést elemzem: „Az önkéntes tevékenység saját, egyéni döntésből fakad”. Ezen állítás révén az önkéntes indíttatás modern formájával szembeni esetleges affinitást vagy averziót kívánom

megragadni. A korcsoportok közül egyedül a hatvan évnél idősebbek körében volt szignifikáns a kapcsolat, esetükben ugyan az R^2 értéke kifejezetten alacsony (4%), azonban a béta értéke $-0,21$ volt⁶, tehát minél kevésbé értettek egyet az idősek az állítással, annál nagyobb eséllyel önkénteskedtek. Ez életfelfogásuk egy fontos pontjára világít rá, mely a klasszikus önkénteskedéssel való egyetértéssel, vagy inkább az új típusának (individualizálódott tevékenység) elutasításával hozható összefüggésbe.

Ezt követően az egyesületi tagság hatását mutatom be. Minden korcsoport esetében szignifikáns a kapcsolat, az R^2 értékei pedig valamivel magasabbak, mint az előző változónál: 18–29: 6,7%; 30–39: 5%; 40–49: 12,2%; 50–59: 9,5%; 60+: 10%. A béta értékek alapján látható,

³ „Az önkéntes tevékenység saját, egyéni döntésből fakad”

⁴ Tagja-e Ön valamilyen egyesületnek, körnek, klubnak vagy alapítvány kuratóriumának?

⁵ Mennyire ért egyet az iskolai közösségi szolgálat bevezetésével?

⁶ Az R^2 értéke mutatja, hogy a modell mekkora prediktív erővel bír, jelen esetben igen alacsony ez az érték. A béta itt azt mutatja, hogy az idősebbek (60+) korcsoportjába tartozók körében csökken annak az esélye, hogy egyetértsen a mondattal. (A béta érték adja meg az összefüggés irányát.)

hogy minden korcsoport esetén a szervezeti tagság növelte az önkéntes tevékenység végzésének esélyét. Jól látható, hogy az intézményi kötődés továbbra is elősegíti az önkéntességet, ennyiben az individualizáció nem szorította ki az intézményi formát.

Végezetül az iskolai közösségi szolgálatról alkotott véleményt vizsgáltam meg. Elmondható, hogy a 30–39

éves életkori csoport kivételével mindenhol szignifikáns a kapcsolat. Az R2 értéke a fiatalok esetében magasabb (18–29: 11%), míg a többi korcsoportnál 3–5 százalék között alakul. A béta értékek jól mutatják – különösen a fiataloknál –, hogy minél inkább egyetért valaki a kötelező iskolai közösségi szolgálattal, annál nagyobb az esélye, hogy maga is önkénteskedik.

Változó	18-29	30-39	40-49	50-59	60+
„Az önkéntes tevékenység saját, egyéni döntésből fakad”	-	-	-	-	0,213
Tagja-e Ön valamilyen egyesületnek, körnek, klubnak vagy alapítvány kuratóriumának?	0,269	0,236	0,356	0,317	0,328
Mennyire ért egyet az iskolai közösségi szolgálat bevezetésével?	0,345	-	0,193	0,249	0,236

8. ábra: Szignifikáns regressziók béta értéke

Összegzés

A szakirodalom által kirajzolt új és régi típusú önkéntesség feltételez egyfajta törést vagy radikálisabb differenciát az idősebb és a fiatalabb korcsoportok értékrendje között (Hustinx, 2001), melyet a posztmodernizáció fogalmával lehet megragadni (Inglehart & Welzel, 2005). Távolabbról indítva látható, hogy maga az önkéntes tevékenység végzése jelen adatok szerint nem tűnik el az újabb generációk életvilágából, hanem kontinuitás fedezhető fel. Ezt erősíti meg a tevékenység időbeli taktusát (naponta, hetente, havonta, stb.) érintő kérdésre kapott válaszmintázat, ugyanis a gyakoriságok eloszlása alapján elmondható, hogy radikális különbségekről nem beszélhetünk korcsoportonként, ám néhány egyedibb mintázat kirajzolódik. Azon dimenzió, hogy az elmúlt évben hány napot töltöttek önkéntes tevékenységgel a különböző korcsoportba tartozók, némileg meglepő lehet, hiszen a fiatalok valamivel több napot töltöttek önkénteskedéssel, de – az időbeli taktus alapján – va-

lamivel ritkábban végeznek ilyen tevékenységet, mint az idősek, tehát ha van is szignifikáns különbség, akkor az inkább afelé hajlik, hogy a fiatalok „tömbösítettebb” formában vesznek részt ilyesmitben. Ugyan ez az állítás csak feltételesen támasztható alá a jelenlegi adatokkal, de árnyalni látszik a szakirodalmi fejezet kiindulópontját, miszerint a fiatalok rövidebb ideig önkéntesek, míg az idősebbek hosszabb kifutással tevékenykednek. Az önkéntesség mögött rejlő motivációkat a modern és a hagyományos kategóriák mentén igyekeztem megragadni az esetleges generációs különbségeket. Érdekesség, hogy a legfiatalabb korcsoportban az inkább vagy tisztán hagyományos indíttatás 34%-ra volt jellemző, míg a legidősebb életkori kategóriában ugyanez az arány 38,2% volt, miközben a modern motivációs háttérrel bírók aránya magasabb a fiatalok korcsoportjában, mint az időseknél. Tehát egy finom elmozdulásról, de nem radikális törésről beszélhetünk a generációk kö-

zött, mely inkább egy lassú reformhoz hasonlítható, semmint egy forradalomhoz. Ennyiben ezen adatsor némileg árnyalva, de erősíti a szakirodalmi hipotézist. A segítő célcsoport kiválasztásakor is elmozdulás látható, hiszen a fiatalok esetében az állatok nagyobb szerepet kaptak, mint az idősebb generációk körében. Utóbbiaknál a szegények és az idősek kaptak kiemelt szerepet. A szakirodalmi áttekintés során ismertetett differencia itt láthatóan megmutatkozik, hiszen a klaszszikus célcsoportok valamivel leértékelődtek, és új, a korábbiakban nem releváns kategória bukkant fel. A lineáris regressziók kapcsán vált láthatóvá, hogy a 60 feletti generáció kis mértékben averziót mutat az önkéntesség új indíttatásával, ám a többi korcsoportban

nem lehetett kimutatni sem averziót, sem affinitást⁷. Azonban a szervezeti tagság minden korcsoportban növelte az önkéntes tevékenység esélyét, ahogy – a 30–39 életkori csoport kivételével – az iskolai közösségi szolgálat pozitív megítélése is, ennyiben a hagyományos kategória ezen eleme (intézményi kötődés) továbbra is jelen van a generációk életvilágában.

Összességében az életkori csoportok értékrendjét formáló megközelítés nem nevezhető forradalminak, azonban félreérthetetlenül átalakulóban van az önkéntes tevékenység Magyarországon, mely átalakulás az új típusú önkéntesség formáját hordozza magában.

⁷ A fogalom részletes tárgyalásához lásd: Kollár, D. (2020). A környezetvédelem és a posztmaterializmus szelleme, *Replika*, 114, 133–155.

Bibliográfia

Bartal A. M. & Kmetty Z. (2011). A magyar önkéntesek motivációi, *Civil Szemle*, 2011/4, 7–31.

Bartal A. M. (2010). Mit mutat a kaleidoszkóp? – az Önkéntes Motivációs Leltár (Volunteer Motivation Inventory) adaptálása, fejlesztése, kipróbálása a magyar önkéntesek körében, *Civil Szemle*, 1, 5–34.

Czike K. & Bartal A. M. (2005). *Önkéntesek és nonprofit szervezetek – az önkéntes tevékenységet végzők motivációi és szervezeti típusok az önkéntesek foglalkoztatásában*. Budapest, HU: Civitalis Egyesület.

Gyorgyovich M., Menich D., Simon N., Kollár D. & Szodorai D. (2018). *Önkéntesség Magyarországon*, Budapest, HU: Századvég.

Hustinx, L. (2001). Individualism and New Styles of Youth Volunteering. *Voluntary Action*, 3(2), 57–76.

Inglehart R. & Welzel C. (2005). *Modernization, Cultural Change and Democracy*, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Kollár D., Gyorgyovich M. & Szodorai D. (2018). *Önkéntes kutatások összefoglalva*, kézirat.

Kollár D. (2020). A környezetvédelem és a posztmaterializmus szelleme, *Replika*, 114, 133–155.

KSH (2011). *Önkéntes munka Magyarországon*, <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/onkentesmunka.pdf> (Letöltés dátuma: 2021.10.06.)

Schütz, A. & Luckmann, T. (1984). Az életvilág struktúrái. In Hernádi, M. (szerk.), *A fenomenológia a társadalomtudományban*. Budapest, HU: Gondolat, 269–320.

Simon N. & Kurucz B. (2021). *Családról családra – értékek állandósága és változása a magyar családok körében*, Budapest, HU: Századvég. (Megjelenés alatt.)

INTERAKTÍV FELELŐSSÉG: HOGYAN ÉRHETŐ EL FIATALOK BEVONÁSA AZ ÖNKÉNTES FOLYAMATOKBA?

– Simon Ádám –

Milyen indíttatásból lesz önkéntes ma egy fiatal? Mik azok a tényezők, amelyek ösztönzik és motiválják az ifjúsági generáció tagjait arra, hogy rövidebb-hosszabb időre, alkalomszerűen vagy rendszeresen önkéntességre adják a fejüket? Ezek a kérdések, valamint az önkéntesek bevonására született jógyakorlatok, több éves tapasztalatok szülték meg ezt a cikket, amelyben egy rövid helyzetelemzést követően jól bevált önkéntes gyakorlatok esetleírásai, módszertani megvalósításai találhatók meg. Az alább olvasható gyakorlatokat a H+ Média és Kulturális Egyesület bevált módszerei adják meg, melyhez kötődésem évekre nyúlik vissza. A szervezethez nemcsak mint elnök kapcsolódom, de jelen voltam az egyesület létrejöttékor, így számtalan már számunkra hasznos tapasztalattal gazdagodtam, mely a fiatalok önkéntességbe való bevonásához kapcsolódik.

Az önkéntességnek számtalan definícióját ismerjük, talán hazánkban leginkább az Önkéntes Központ Alapítvány által meghatározott magyarázat ismert, miszerint: A fogalommagyarázat kiemeli, hogy az önkéntes tevékenységet általában „a közös jó érdekében, személyes

”

AZ ÖNKÉNTESSEG OLYAN TEVÉKENYSÉG, MELYET EGYÉNILEG VAGY CSOPORTOSAN, RENDSZERESEN VAGY ALKALMANKÉNT, BELFÖLDÖN VAGY KÜLFÖLDÖN A KÖZÖS JÓ ÉRDEKÉBEN, SZEMÉLYES AKARATBÓL VÉGEZNEK, ANYAGI ELLENSZOLGÁLTATÁS NÉLKÜL. AZ ÖNKÉNTES TEVÉKENYSÉG KÖZVETLEN ANYAGI HASZONNAL NEM JÁR ANNAK VÉGZŐJE SZÁMÁRA, TOVÁBBÁ AZ ÖNKÉNTES NEM HELYETTESÍTI A FIZETETT MUNKAERŐT. (...)

”

akarattól” végzik az emberek, ugyanakkor jogos a kérdés, hogy a fiatal korosztályban – ideértve a Z és alfa generációkat – is ez-e a fő motiváló erő.

Előtérben az individualizmus

Ahogy a civil és közművelődési szektornak, úgy az ifjúsági szférának is nagy fejtörést okoz az, hogy milyen formában vonja be a fiatalokat a közösségi folyamatokba, milyen tevékenységi körrel, motivációs rendszerrel ösztönözze a részvételt, valamint a közösségi kezdeményezőkézséget.

Örömteli, hogy az elmúlt években egyre több konferencia, előadás, valamint kutatás és publikáció foglalkozott az önkéntesség magyarországi helyzetével, egyes korosztályok és társadalmi csoportok, generációk önkéntes szokásainak elemzésével, bemutatásával. A Polgári Szemlében publikálta Garai-Fodor Mónika (2020), az Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Karának egyetemi docense annak az Erasmus+ projektnek a keretében végzett, öt országra – Spanyolország, Portugália, Bulgária, Franciaország, Magyarország – kiterjedő kutatásnak a hazai eredményeit, amely a Z generáció önkéntességre motiváló tényezőit és az ehhez

¹ Önkéntes Központ Alapítvány: Mi az önkéntesség? <http://www.onkentess.hu/cikkek/mi-az-az-onkentessseg> (Letöltés dátuma: 2021.10.21.)

kapcsolódó értékrendet vizsgálta. A kutatás ugyan a generációs marketing, valamint az önként vállalt, fizetés nélküli szakmai munkát, illetve a munkáltatói márkaépítés aspektusát emelte ki, a hazánkban 840 fő által kitöltött kérdőív eredménye fontos mondanivalót hordoz az ifjúsági szakma képviselői számára. A tanulmány összegzése szerint ugyanis a vizsgált generáció motivációja a már meglévő képességeik, tudásuk, kompetenciáik fejlesztése és újak szerzése volt. A kutatás magyar vonatkozásának egyik fő konklúziója az, hogy az individualizmus, azaz az önmegvalósítás, az önfejlesztés az egyik legkomolyabb mozgatórugó a fiatal generációban az önkéntes tevékenység végzésére.

A kutatás is rávilágít arra, hogy a fiatal korosztály tekintetében paradigmaváltásra van szükség az önkéntes tevékenységet folytató szektorokban: megújulás és új szemlélet szükséges ahhoz, hogy növekedjen az ifjúsági önkéntes részvétel a társadalomban.

Iskolai közösségi szolgálat: kényszer, vagy lehetőség?

Fontos megemlíteni, hogy nemcsak az önmegvalósításra törekvés vezethet a fiatalok önkéntessé válásához. Ezt előidéző eszköz lehet az iskolai közösségi szolgálat² is, melynek jogi hátterét a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló törvénytől független, másik rendelkezés határozza meg. Lényege, hogy a diákoknak társadalmilag hasznos területeken és feladatokkal kötelezően teljesíteni kell 50 órányi közösségi szolgálatot, mely az érettségi vizsgák megkezdésének egyik alapfeltétele.

Az elmúlt időszakban szakmai körökben is előtérbe került a téma, ugyanakkor kevés, az iskolai közösségi szolgálat és az önkéntesség kapcsolatát vizsgáló kutatás zajlott eddig azzal kapcsolatban, hogy milyen viszonyban áll a fiatalok önkéntestevékenység-vállalása az iskolai közösségi szolgálattal, valamint annak hatásaival. Ez mind a civil, mind az önkéntességgel és ifjúságüggyel foglalkozó szektor jelentős hiányossága, hiszen hatalmas humán erőforrást és utánpótlást veszít el a szakma amiatt, hogy a szereplők nem tudják felmérni a közösségi szolgálat és annak hatásrendszerének integrációs lehetőségeit és módjait. Több civil szervezetnél és intézménynél ugyanakkor azt

mutatja a gyakorlat, hogy az iskolai közösségi szolgálat jó bevezetés lehet az önkéntesség világába. Egy jól felépített, akár mentorprogramot is biztosító szolgálat hosszú távon elősegítheti az adott szervezet önkéntescsapatának kialakulását és bővítését, biztosítva a stabil és innovatív működést. Tény azonban az is, hogy a szektor szereplői, jelenlegi szervezeti fejlettségük alapján, nem képesek nagy számban ilyen programok és ösztönzőrendszerek kialakítására. Így az elsődleges cél az, hogy a szervezeti kultúrát, struktúrát és képességeket olyan szintre kell emelni, hogy ezzel a problémakörrel meg tudjanak küzdeni.

Készségfejlesztést az egyénnek, közösségépítést a szervezetnek, értékközvetítést a társadalomnak

Bár naivitásnak tűnhet e három kifejezés együttes használata, több éves tapasztalat mutatja azt, hogy mindhárom cél megvalósítható, ha az adott szervezet önkéntesfogadási gyakorlatát stratégiai szemlélet és gondolkodásmód, valamint innováció jellemzi. Ehhez szükséges a korábban említett paradigmaváltás, azaz **meg kell ismernünk a mai fiatal korosztály képességeit, fejlődési korlátait és lehetőségeit, valamint kompetenciáit, tehát készségfejlesztést kell biztosítanunk az egyénnek**, miután a szervezetfejlesztés megtörtént.

Ahogy Glózer Rita (2019) kifejti, a digitális térben található felhasználói médiatartalmak létrehozásában az internetes technika és technológia korai alkalmazói, a fiatal generációk tagjai járnak az élen. Felkészültségük, jártasságuk az online médiatérben, generációs habitusuk, tapasztalati világuk különösen alkalmassá teszi őket az új produkciós lehetőségek innovatív alkalmazására.

Ennek civil adaptálását próbálta meg a H+ Média és Kulturális Egyesület, amely 2016-ban alakult meg azzal a szándékkal, hogy a korábban Hírlevél Plusz, mai nevén hplusz.hu hírportálon, audiovizuális tartalmakon (videó, fotó, podcast) keresztül mutasson be történelmi, kulturális értékeket, civil közösségeket. A szervezet tartalmait a kezdetektől fogva önkéntesekből és iskolai közösségi szolgálatot végző diákokból álló szerkesztőség állítja elő ezekben a témákban. Ugyan a szervezetnek volt egy kezdeti önkéntes és iskolai közösségi szolgálattal diáko-

² Iskolai közösségi szolgálat (IKSZ): a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység, és annak pedagógiai feldolgozása a jogszabályban meghatározott nyolc területen. Az iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) fogalmi és alapelvei, https://www.oktatas.hu/koznevelas/iskolai_kozossegi_szolgalat/gyik (Letöltés dátuma: 2021.09.14.)

kat szervező stratégiája, a manapság működő szervezeti rendszert a fiatalok interaktív bevonásával és felelősségteljes feladatvállalásával tudta kialakítani.

Egyértelmű célkitűzések a tevékenységi köröket illetően

Akár iskolai közösségi szolgálatról, akár önkéntességről van szó, az egyik legfontosabb lépés a szervezet stratégiájának kialakítása, amelyben egyértelműen meg vannak határozva az adott civil szervezet vagy intézmény önkéntesség, vagy közösségi szolgálat által elérendő céljai, a megvalósuláshoz szükséges feladatok, tevékenységek. A feladattól függően minél pontosabb, akár számszerűsített célok megfogalmazása is szükséges lehet.

Az egyesület célja értékteremtő és értékközvetítő tartalmak létrehozása volt, különböző médiaformákat (fotó, videó, cikk, podcast) alkalmazva, fókuszot adva a készítői célközönségnek (közösségi szolgálatos diákok, fiatal önkéntesek). Kiemelt cél volt, hogy a fiatalok által használt digitális és okoseszközök ne csak szórakoztató, hanem az önkéntes munkához kapcsolódó célokat is szolgáljanak az életükben.

• Megfelelő kommunikációs csatornák

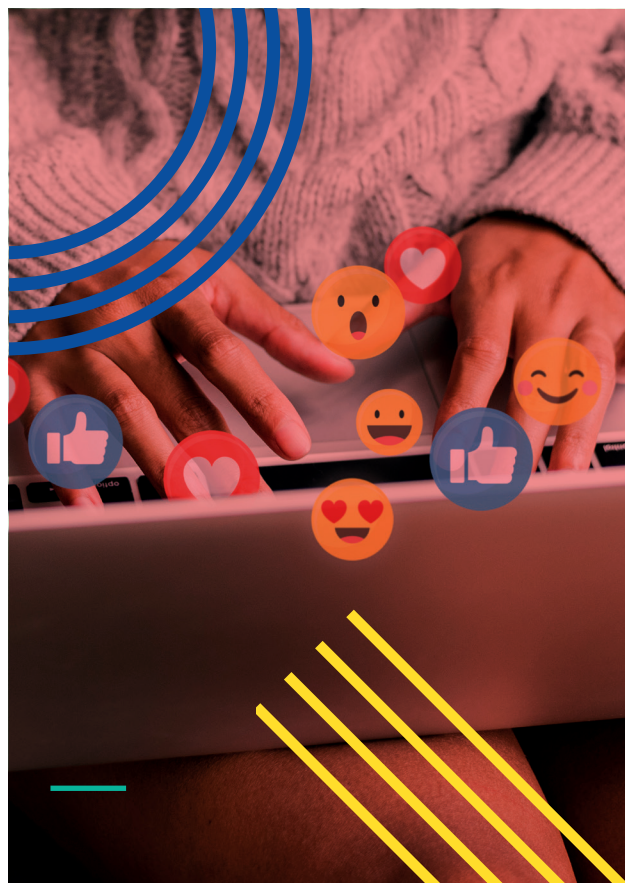
Ha egy önkéntesprogram fiatalokra épít, vagy például a lehetőséget az IKSZ-es diákok számára is felkínálja, az előzőleg pontosan körülírt feladatokat a megfelelő csatornákon kell eljuttatni a célközönségnek – hogy melyek ezek, azt teljes pontossággal tapasztalati módon lehet meghatározni, ugyanakkor az előzetes következtetések és a hibrid megoldások jó kiindulási pontként szolgálnak.

Az egyesület a felhívását a középiskolák iskolai közösségi szolgálattal foglalkozó mentortanárainak és az igazgatóknak, a célközönség, vagy a velük kapcsolatban lévő korosztályok által fogyasztott médiaszolgáltatóknak és sajtóorgánumoknak, a helyi ifjúsági szervezeteknek, diákönkormányzatoknak küldte el, valamint alacsony költségvetésű, irányzott Facebook- és Instagram-hirdetéseket indított. Fontos megállapítás, hogy a tájékoztató és a hirdetés minél kevesebb, de annál konkrétabb információt, jól olvashatóan, modern grafikával tartalmazzon. A hosszabb leírást és egyben az online jelentkezési űrlapot az érdeklődők a rövid felhívásokban elhelyezett linkeken érték el.

• Néma, „digitális” fiatalok

Az egyesület önkéntes programjának egyik legnagyobb és meghökkentőbb tapasztalata az volt, hogy a digitális világban nevelkedett generációk tagjainak kommunikációs készségei és módjai jelentősen eltérnek a megszokottól. Jóval nagyobb energiát kell befektetni az adott szervezet kommunikációs módszereinek megfelelően működő kialakításába, hogy gördülékenyen menjen a közös munka.

A szervezet az elmúlt évek digitális átalakulásainak megfelelően adott választ a kommunikációs csatornák kiválasztására; míg kezdetben a Facebook-csoport és a Messenger volt a kiemelt platform, mára ez átalakult, és a hangsúlyok átkerültek a Instagram chatfunkcióira. A H+ Média tapasztalata ugyanakkor az, hogy bár érdemes követni a fiatalok üzenetküldési szokásainak alakulását, ragaszkodni kell ahhoz, hogy a programban való részvétel esetén a diáknak vagy az önkéntesnek a szervezet által kijelölt felületeket kell követnie a megfelelő információáramlás érdekében. Ezt azért vezette be az egyesület, mert a folyamatos alkalmazkodás rendkívüli módon megnehezítette a közös munkaszervezést és a kommunikációt, valamint feleslegesen kötötte le a humán erőforrást.

• Interaktív feladat

Az egyesület önkéntesprogramjának alapjául olyan tevékenységek (például fotók, videók, hanganyagok készítése, cikkek írása) szolgálnak, amelyek kellő interaktivitást biztosítanak a közhelyként emlegetett felgyorsult világban. Ahogy a digitális tartalmaknak, eszközöknek, úgy az önkéntes tevékenységeknek is követniük kell a társadalom által diktált tempót.

A szervezet a fent említett tevékenységek mellett, a megalakuláskor meghatározott céloknak megfelelően, továbbfejlesztette a tartalmait, melynek köszönhetően már komplett rádió- és tévéműsorok is készülnek az egyesület égisze alatt. Ezek gyártási folyamatai még jelentősebb bevonódást eredményeznek a fiatalok részéről, így a tapasztalat az, hogy az interaktivitás különböző szintjeinek, formáinak és tempójának változtatásával sokszínűvé lehet tenni az önkéntesprogramot.

• Felelősségteljes feladat

Már a címben is megjelent az interaktivitás és a felelősség: a tapasztalatok azt mutatják, hogy a fiatalokat nemcsak az interaktív tevékenységek, hanem az azokkal járó valós felelősség is motiválja. Ezért is fontos a cikk korábbi szakaszában említett gyakorlat, mely szerint egy

önkéntesprogram meghatározásakor pontosan meg kell fogalmazni a célokat, a hozzá kapcsolódó feladatokat és felelősségi köröket. Az interaktivitás, a kommunikációs forma mellett talán ezen a területen a legfontosabb paradigmaváltás: olyan kereteket kell meghatározni a programban, ahol az önkénteseknek és diákoknak valós felelősségük van az adott feladat elvégzéséért, ugyanakkor, ha ezt elmulasztják, annak következményeit a civil szervezet hitelvesztés vagy hírnévrontás nélkül kezelni tudja. Ez talán az önkéntesprogram legnehezebb része.

A H+ Média több éven át sok módszert alkalmazott az előbb felsorolt keretek megalkotásáért. Az önkéntesek az általuk készített tartalom publikálásán keresztül, gyakorlati módon tapasztalják meg ezt a felelősséget, amelyet természetesen mentoring követ. Az elmúlt időszakban önálló, díjmentes képzési programot is ad az egyesület az önkéntesei, közösségi szolgáltató diákjai számára. A program egyik célja a hírek, tartalmak előállításának felelősségét érzékeltetni sajtótörténeti példákkal szemléltetve; a másik pedig a különböző, tartalom-előállításához és a feladatok felelősségteljes elvégzéséhez szükséges kompetenciák és készségek biztosítása. E területen ért el a szervezet több sikert is, például a fiatal önkéntesek nagyszámú, nem fel-

tétlenül az érdeklődési körükhöz tartozó civil és közösségi programon is részt vesznek mint tudósítók, hiszen tudják, hogy nemcsak a társadalmi szerepvállalásuk nő, hanem ők örökíthetik meg az adott közösség munkáját a jövő generációi számára.

• Interaktív és felelősségteljes bevonás a szervezési folyamatokba

Az önkéntességgel bármilyen módon kapcsolatba hozható szektorokról elmondható, hogy az utánpótlás akadozik, és a szervezeteket általános elöregedés jellemzi. Erre is választ kell találniuk a területen munkálkodó szervezeti vezetőknek; az interaktivitás, az aktív bevonás és a felelősség itt is pozitív eredményeket hozhat. A H+ Média esetében is ez történt, a szerkesztőség vezetését négy önkéntes, korábban iskolai közösségi szolgálatos

diák vette át az elmúlt években, akik a mentorprogram és a készségfejlesztő képzések által olyan tudást szereztek, amellyel ezt a feladatot is felelősségteljesen, szakmailag jó minőségben tudják ellátni.

Összegzés

Összességében elmondható, hogy az ifjúsági korosztály önkéntes tevékenységbe történő bevonása összetett feladat, amelynek egyes kereteit és részfeladatait az adott fogadószervezet tevékenységi körének megfelelően kell kialakítani. Ugyanakkor fontos lépés az is, hogy a fogadók essenek keresztül egy szemléletváltáson a fiatalok önkéntességével kapcsolatban: ha biztosítják számukra az interaktivitást, készségfejlesztést és felelősségvállalást, akkor növekedhet a fiatalok körében az önkéntesség iránti igény.

Felhasznált irodalom

Önkéntes Központ Alapítvány. *Mi az önkéntesség?* <http://www.onkentes.hu/cikkek/mi-az-az-oenkentesseg> (Letöltés dátuma: 2021.10.21.)

Garai-Fodor M. (2020). Az önkéntességre motiváló tényezők és az értékrend összefüggése a hazai Z generáció körében. *Polgári Szemle*, 16(4–6), 298–305.

Glózer R. (2014). Z-generációs tartalom-előállítók az új médiában – Egy YouTube-os amatőr videókészítő munkássága. *Marketing & Menedzsment*, 48(Különszám2), 55–67. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/mm/article/view/928> (Letöltés dátuma: 2021.09.26)

CSINÁLJ MOST OLYAT, AMIT NEM BÁNSZ MEG HOLNAP!

GONDOLATOK AZ ÖNKÉNTESSÉGRŐL A KÉK VONAL GYERMEKKRÍZIS

ALAPÍTVÁNYVONATKOZÁSÁBAN

— Reményiné Csekeő Borbála—

Sokféle kép él a köztudatban az önkéntességről, az önkéntes munkáról. Van, aki, ha azt hallja valakiről, hogy önkéntes munkát végez, a szentek jutnak eszébe, másoknak a „született lúzerek”. Egyáltalán mi az, hogy önkéntesség és ki jelentkezik önkéntesnek? Aki nagyon unatkozik, aki magányos, aki már nem tudja jó dolgában, mit csináljon? Vagy, aki hisz valamiben? Aki sokat kapott és továbbadná? Aki új közösségre, állandó kihívásokra, személyes, vagy akár szakmai fejlődésre vágyik?

Többféle motiváció állhat az önkéntesek mögött, és sokféle módja van az önkéntességnek. Vannak, akik tanulmányaik során vagy pályakezdőként szakmai gyakorlati lehetőségként tekintenek rá. Mások elsősorban a közösségért, az új impulzusokért keresnek olyan szervezetet, amelynek céljaival is azonosulni tudnak. Vannak olyan élethelyzetek is, melyben valakinek sok ideje, energiája szabadul fel, vagy szívesen váltana és kipróbálná magát új szerepben. Ma már rengeteg lehetőség van arra, hogy valaki önkénteskedni kezdjen, ami viszont közös pont, hogy az önkéntesség gondolata mindig saját akarattól születik meg.

Önkéntes lehet valaki egy szervezet keretein belül, vagy úgymond saját vállalkozásban, egyénileg vagy csoportosan, itthon vagy külföldön. Bár az önkéntes tevékenység közvetlen anyagi haszonnal nem jár, de számtalan egyéb szempontból előnyös lehet az önkéntes személy, valamint az egész társadalom számára is. Önkéntesként tapasztalatot lehet szerezni magán, állami vagy egyházi intézményekben, valamint számtalan civil szervezet egyikénél. A nonprofit szféra sok fontos szolgáltatása meg sem tudna valósulni az önkéntesek hozzáadott értéke nélkül.

A Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítványban a kezdetektől fogva önkéntesek látják el a segítői munka nagy részét. Az alapítvány adminisztrációs feladataiban, a nemzetközi

kapcsolatok ápolásában és a külső kommunikációban, a szolgáltatások meghirdetésében, népszerűsítésében is fontos szerepet játszanak az önkéntesek.

A Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány létrejöttének és működésének célja 1993 óta, hogy a gyerekek meghallgatást és a bajban segítséget kapjanak. Az alapítvány legrégebbi szolgáltatása egy telefonos és online lelki segítség-szolgálat gyerekeknek és 24 év alatti fiataloknak, illetve olyan felnőtteknek, akik egy gyermekkel kapcsolatban kérnek segítséget. Hívják őket szomorú, magányos, tanácstalan tizenévesek, de olyanok is vannak, akik egyszerűen „csak” egy kis figyelemre vágnak, beszélgetni szeretnének. Továbbá évi több mint ezer esetben olyan gyerek vagy fiatal telefonál, aki valamilyen akut veszélyhelyzet miatt szorul segítségre, úgy, mint szuicid gondolatok, bántalmazás, titkolt terhesség, családon belüli vagy kortárs erőszak. A Kék Vonal önkéntesei között vannak idősebbek és fiatalabbak, családosok vagy még családalapítás előtt állók, különböző hivatású, alapvégzettségű férfiak-nők, vegyesen. Ami közös a hívásokban, hogy egyetértenek a Kék Vonal alapértékeit tekintve, ami a – bizalom, felelősség, együttműködés és gyerekközpontúság – és tenni akarnak azért, hogy a gyerekeknek jobb legyen.

Az önkéntes munkában mindenki azt adja, amiben jó, amit szívből végez. Az önkéntesek sokszínűséget, változatosságot hoznak a szervezet életébe, rugalmasabbá, nyitottabbá teszik a működést. Sok olyan tapasztalatot, értéket hordoznak és adnak át – a szervezet közvetítésével – a gyerekeknek, amelyre nekik nagy szükségük van. Ezek közül legfontosabb talán a remény, hogy lehet az elromlott dolgokon javítani, a rosszon változtatni, hogy lehet a hiányból valamennyit pótolni, hogy lehet fejlődni, változni. Az, hogy aki a telefonvonal másik végén, vagy a világháló egy másik pontján várja a gyerekek hívásait, üzeneteit, önkéntes, azaz önzetlenül, ellenszolgáltatás nélkül áldoz a szabadidejéből arra, hogy meghallgassa a gyerekeket, önmagában fontos üzenet számukra. Azt jelzi, fontosak, érdekesek és problémáikkal nem maradnak egyedül, mert a felnőttek dolga, hogy támaszt és védelmet nyújtsanak számukra.

Az önkéntesség mindenkinek jó! Aki az önkénteskedés mellett dönt, úgy új tapasztalatokat szerezhethet, emellett pedig az önkéntes munka kiváló referencia és jó gyakorlati lehetőség. Alkalmat kínál a csapatmunkára, mások megismerésére és annak megtapasztalására, hogy segíteni jó!

Az önkéntesek összefoglalták gondolataikat a Kék Vonalnál végzett munkájukról:

„A Kék Vonal nekem a meghallgatás és megismerés lehetőségét adja. Olyan történeteket mondanak el nekem, amik igazak, sehol nem olvashatók, nem hallhatók, nem láthatók. Gazdagabb leszek minden egyes beszélgetéssel.”

„Türelem és még nagyobb toleranciát nevel belém minden hívás, más és más élethelyzetekkel találkozom a beszélgetéseken keresztül, segít más szemzőgből látni a világot.”

„Az első perctől biztonságban érzem itt magam, mert egymás iránt elfogadók és érdeklődők vagyunk, illetve a vezetőik is azt sugározzák felénk: jó, hogy itt vagyunk, szükség van ránk. És bizony tényleg jó itt lenni, hiszen élő tapasztalattá válik; ha magamat ajándékozom a másik számára, akkor gazdagodom igazán.”

„Azért szeretem a Kék Vonalat, mert a beszélgetések kiszakítanak a hétköznapi rohanó agyatlanságából, és az igazán fontos dolgokra emlékeztetnek. Az odafigyelésre, a meghallgatásra, az igazi, őszinte emberi összekapcsolódásokra, ráhangolódásokra, még ha ezek csak néhány percig tartanak is.”

A SZÉKELYFÖLDI FIATALOK NEMZETI IDENTITÁSÁNAK SAJÁTOS SÁGAI AZ Y-Z GENERÁCIÓ ETNOCENTRIZMUS-MÉRTÉKÉNEK VIZSGÁLATA

– András Hanga –

Bevezetés

A székelyföldi magyarság sajátos helyzetéből fakadóan – az andersoni elméletet segítségül hívva – „elképzelhető közösségként” reprezentálható, amely az anyaországtól elszakítva, kényszerközösségként funkcionál, vállalt és közös tapasztalatai vannak a kisebbségi létéről, és határozott elképzelése a kisebbségi nemzetépítésről (Bárdi & Szarka, 2007). A közösség körében azonban nem egy végbement és lezárt folyamatként értelmezhető a kisebbségi nemzetként való önmeghatározás, ugyanakkor sajátos helyzetükből fakadóan folyamatosan keresik – és találják meg – az elkülönülésre, az önmaguk azonosítására alkalmas jegyeket.

A tanulmány témája a székelyföldi, magyar nemzetiségű 18–35 év közötti közösség nemzeti identitásának vizsgálata; empirikus terepe a mai megyehatárok mentén értelmezett Hargita, Kovászna és Maros megye magyar anyanyelvű lakossága.

Elméleti összefoglaló

Egy közösség tagjai számára az egymáshoz való tartozást, annak viszonyait, elemeit, konstrukcióját az identitás fogalmával lehet leírni (Pataki, 2001; Schöpflin, 2004; Castells, 2006; Csepeli, 1997). Megragadása, vizsgálata lehetőséget nyújt a közösségben zajló változások megismerésére, követésére. A jelenlegi és a majdani állapot között húzódó különbség – a változás – két módon lehetkezhets: egyrészt megváltozik az ágens állapota, amely további változást feltételez, másrészt az ágens környezete változhat meg, és ez a változás idéz elő további kívánatos változást (Horányi & Szabó, 2007).

Amikor a székelység a trianoni békediktátumot követően többségi helyzetből kisebbségibe került, megváltozott az ágens környezete azáltal, hogy egy új nemzetalkotó állam polgáraivá váltak, és kisebbségi léthelyzetük további változást idézett elő: az ágens állapota is megváltozott a környezet változása által. Ez az állapotváltozás pedig további változásokat igényelt, ilyen többek között az önrendelkezés jogának biztosítása is. A székely közösség identitása szerinti elismerésre vágyott és vágyik, ebből következően tagjai felkészültségeket és többletfelkészültségeket gyűjtöttek és gyűjtenek annak érdekében, hogy túléljenek, legalább jelenlegi helyzetüket fenntar-

tani tudják, hogy a meglévő – kisebbségi – jogait ne veszítsék el. Az identitás fogalmának vizsgálata képes rámutatni azokra a változó jellemzőkre, amelyek erősítik vagy éppen gyengítik a közösség hagyományokon alapuló önazonosságát, felkészültségét. Barth (2004, 261. o.) gondolatát követve „az etnikai csoportok és ezek jellemzői mindig sajátos interakciós, történelmi, gazdasági és politikai körülmények között jönnek létre [...] az etnikai csoporttagság identitás kérdése, ezért besoroláson és önbesoroláson kell alapulnia”. Az identitás az ágens sajátvilágának a része, éppúgy, ahogy az a tudás és jártasság is, hogyan legyen önazonos, hogyan legyen székely. Ez a szocializáció eredménye, amely során az ágens megtanulta, hogyan legyen a székely közösség része, vagyis részesedett az intézményekben „tárolt” közös tudásból, amelyek a továbbiakban számára modelleként szolgálnak arra, hogy képessé váljon sajátvilága, így identitása kifejezésére.

Számos kutatás bizonyította már, hogy a magyarországi magyarokat a kisebbségben élő magyarok másként reprezentálják, mint saját közösségüket (Csepeli et al., 2000; Veres, 2005), a saját kisebbségi közösségüket másként identifikálják, eltérőnek tartják magukat tőlük. Az etnocentrizmus mibenlétének és jelentőségének vizsgálá-

latában Csepei és társai perspektívájába helyezkedem, amikor az etnocentrizmust az érzelmi távolságtartás és határmegvonás eszközének tekintem. Alapja a saját és a másik nemzet összehasonlítása, és az összehasonlítás eredményeként a saját nemzet fölénye. Ez az archaikus mintázat a saját nemzet túlértékelésén, a másíknak pedig az alulértékelésén nyugszik. Minél inkább több dologban alulértékelt a másik, annál szélsőségesebb az etnocentrizmus. Az értékelési mechanizmus a szocializáció során rögzül – többnyire előítéletek és sztereotípiák formájában –, és generációkon át öröklődik anélkül, hogy érdemben megváltoz(hat)na (Csepei et al., 2002).

Kutatásmódszertan

A fókuszcsoportos interjúk során az interjúalanyok szubjektív tapasztalatait, az azokhoz fűződő élményeket, észéleteket, attitűdöket, véleményeket rögzítjük, tehát nem

számszerűsíthető adatokat kapunk, ezek által kerülhetünk közelebb a vizsgált csoport nemzeti identitásához. Az egyik legfontosabb a bizalmi viszony kialakítása az interjú alanya és készítője között, amely jelen esetben az adatközlő és a kutató hasonló etnikai-területi háttéréből adódott. Az interjúalanyok szabadságának megtartásával olyan komplex információk nyerhetők, amelyek mind az interjúalanyok identitásának, az aktuális helyzetekről alkotott véleményének, mind a személyes reprezentációknak a megértését lehetővé teszik.

A vizsgálati időszakban (2021. január–február) tizenöt egyéni, félig strukturált interjú készült (1. táblázat), amelyek során egyrészt a konkrét kérdésekre vonatkozó adatok gyűjtése, másrészt az alany identitásának, cselekvési szándékának és társadalmi beágyazottságának feltárása történt ad hoc elemzéssel.

Azonosító	Életkor	Nem	Iskolai végzettség	Foglalkozás	Születési hely	Lakóhely	Állampolgárság
E1	32	férfi	egyetem	beszerző	Csikszereda	Marosvásárhely	román-magyar
E2	20	férfi	érettségi	egyetemista	Gyergyószentmiklós	Gyergyószentmiklós	román-magyar
E3	25	nő	érettségi	egyetemista	Csikszereda	Csikszentdomokos	román-magyar
E4	29	férfi	érettségi	civil szféra-politika	Csikszereda	Csikszereda/Gyergyószentmiklós	román-magyar
E5	30	nő	egyetem	irodalmi titkár	Csikszereda	Gyergyószentmiklós	román
E6	29	nő	egyetem	közalkalmazott	Székelyudvarhely	Budapest	román-magyar
E7	32	nő	egyetem	eladási ügynök	Csikszereda	Rugonfalva	román-magyar
E8	22	nő	egyetem	egyetemista	Csikszereda	Csikszereda	román-magyar
E9	20	nő	érettségi	munkanélküli	Székelyudvarhely	Csikszereda	román-magyar
E10	35	nő	egyetem	projektmenedzser	Csikszereda	Csikszereda	román-magyar
E11	35	nő	egyetem	közgazdász	Csikszereda	Csikszereda	román-magyar
E12	28	nő	egyetem	GYES	Kézdivásárhely	Gyergyóújfalu	román-magyar
E13	19	nő	érettségi	egyetemista	Kolozsvár	Kolozsvár	román-magyar
E14	28	nő	egyetem	irodavezető	Marosvásárhely	Marosvásárhely	román-magyar
E15	26	nő	egyetem	néptáncos	Marosvásárhely	Nyárádszereda	román-magyar

1. táblázat: Az egyéni, félig strukturált interjú résztvevőinek tulajdonságai (saját szerkesztés)

A beszélgetések feldolgozása a következő témakörök mentén történt: nemzeti identitáskritérium és hovatarozás, valamint az etnocentrizmus és annak mértéke két referenciacsoporthoz viszonyítva (székely és magyarországi magyar).

Nemzeti identitáskritérium és hovatarozás

A vizsgált csoport számára az anyanyelv, a kultúra és az önmeghatározás a legfontosabb nemzeti identitáskritériumok, a legkevésbé fontos pedig a magyarországi születés és állampolgárság, vagyis inkább a kultúrnemzeti identitás

feltételeit tartják identitásuk alapjának. A válaszadók egyforma arányban jelöltek meg területi-regionális (erdélyi, romániai, székely) kategóriákat és állampolgárság-alapú (magyar, magyar anyanyelvű román állampolgár, román) kategóriákat a felmérés során. Az interjúalanyok közül etnikai önbesorolásuk szerint elsősorban 7 fő magyarnak, 7 fő székelynek és 1 fő erdélyi magyarnak vallotta magát. A csoport-hovatartozás, egy társadalmi csoporttal való azonosulás alapja a személyes identitás, ami egy kézzelfogható, mindennapi tapasztalatokat és interakciókat jelentő csoporttól kezdve a szimbolikus közösségekig (pl. etnikum, nemzet) helyezi el az identitást hordozó egyént.

„A hovatartozási éntudat annak önismerete és önminősítése, hogy mely nemzethez, etnikumhoz, társadalmi réteghez, csoporthoz tartozunk. A hovatartozási éntudat alapján alakul ki a nemzeti, nemzetiségi azonosságtudat, a réteg- és csoportidentitás”

(Nagy, 1994, 15. o.)

Az önmeghatározás ugyanakkor nem egy egyszeri tudatos cselekvés, hanem egész életen át tartó társadalmi interakció. Az interjúalanyok körében az identitáskritériumok egyformák, a hovatartozás-tudat az egyetlen változó, amelynek mentén megkísérelhető csoportokba rendezni a válaszadókat.

Azok, akik etnikai önbesorolásuk szerint elsősorban magyarnak vallották magukat, többnyire az anyanyelvvél, a kultúrával, a neveltetéssel, a felmenők etnikai identitásával támasztották alá választásukat:

„Magyar nemzetiségűnek tartom magam, mivel magyar az anyanyelvem, magyar szüleim vannak.” (E1)

„Magyar, mert az az anyanyelvem.” (E11)

„Magyarnak vallom magam. Magyar származásúak a szüleim, magyar az anyanyelvem, magyar iskolában jártam és magyar közösségben nevelkedtem.” (E15)

Identitásukkal kapcsolatban pozitívan nyilatkoznak, ugyanakkor az önmeghatározás során megjelenik a kisebbségi lét specifikus helyzete is:

„Mert a magyarságtudatomat őrzöm féltve kisgyerekkorom óta.” (E6)

A válaszadók körében megfigyelhető az örmény¹ felmenők hangsúlyozása is:

„Identitásomat több összetevő határozza meg, szigorúan ebben a sorrendben: anyanyelv, kultúra (magyar), szülőföld, kultúra (székely), örmény felmenők, román állampolgárság.” (E5)

„Magyarnak. Életemben először elsőéves egyetemista koromban (19 évesen) szegezte nekem a kérdést egy partiumi csoporttársam, hogy akkor »te székely vagy«? Nem is értettem pontosan, ez mit jelent, itthon soha nem neveltek ebben a hitben, soha de soha nem foglalkoztam ezzel. Én magyar vagyok. Szerintem ez is a 2000-es évek hozadéka, hogy sok a szájhős, a »mellveregetős székely«. Egyébként is magyar örmény felmenőim is vannak, ami viszont tudatosan végigkísért egész gyermekkoromtól. Számomra ez sokkal fontosabb és tudatosabb.” (E10)

Azok, akik etnikai önbesorolásuk szerint elsősorban székelynek vallották magukat, többnyire a lokalitással, a származással, a szokások és hagyományok megtartásával azonosítanak:

„Székelyföldön élek, itt éltek és élnek szüleim, nagyszüleim, ükapáim – ez az otthonom; azért.” (E2)

„Én székelynek tartom magam, mivel Székelyföldön nevelkedtem fel, a székely hagyományok, életstílus, emberek vesznek körül.” (E9)

A székely identitás mellett a magyar kultúra és a külföldön magyarként való azonosítás is megjelenik:

„Mert Székelyföldön születtem és nőttek fel, így a közvetlen közelségből ezt a kultúrát és hagyományvilágot

¹ Főként Gyergyószentmiklós és Csíkszépvíz környékén (vö. Pál, 1997).

ismertem meg, de az iskolában és saját felfedező útjaim során az irodalomban a magyar kultúra többi részét is magamba szívtam.” (E3)

„Ha külföldön beszélek magamról, magyart szoktam mondani, viszont itthon nem tagadom, hogy székely vagyok. Mindig el szoktam magyarázni a külföldieknek, hogy Erdélyben élünk romániai magyarként.” (E8)

Az etnikai önbesorolás során a neveltetés kulcsfontosságú tényezőnek számít, a válaszadók közül többen is megemlékeztek, hogy székely identitásukat tudatosan szeretnék továbbadni gyermekeiknek:

„Székely, mert Székelyföldön születtem, a székelység hagyományait ismertem meg sajátként, és azt is adom tovább gyerekeimnek.” (E7)

„Nemzetiségemet székelynek vallom azért, mert itt születtem Erdélyben, felmenőim a Kárpát-medencéből származnak. Ebben a hitben nevelkedtem és erre neveltem én is gyermekeimet.” (E12)

Az az interjúalany, aki erdélyi magyarnak vallotta magát, tulajdonképpen a magyar és a székely értékrendet egyaránt meghatározónak tartja, erdélyiként való azonosítása a területi-regionális kategória mentén aposztrófálható:

„Erdélyi magyarnak tartom magam, mivel itt, Erdélyben születtem, magyar és székely nemzeti értékrend szerint nevelkedtem és ezt is érzem igazán magaménak.” (E14)

Az etnocentrizmus mértéke

Az etnocentrizmust az érzelmi távolságtartás és határmegvonás eszközének tekintem, amelynek alapjaként a saját és a másik csoport összehasonlítása történhet – vagyis minél inkább túlértékelt a saját csoport, annál szélsőségesebb az etnocentrizmus. Azok a karakteres egyedi kódok, amelyek erősítik az etnocentrizmust és szerepet játszanak az etnikai identitás alakításában, a „góbé-specifikumokban” fedezhetőek fel (Biró & Bodó, 1997). Az interjúalanyokat a magyarországi magyar és a székely referenciacsoporthoz igazodva vizsgáltam, az elemzés során két csoportot különíthetünk el, az egyik azok csoportja, akik székelynek vallották magukat és saját csoportjukat ekképpen hasonlították a magyarországi magyarokéhoz, a másik csoport pedig a magukat

magyarnak vagy erdélyi magyarnak vallók köre, akik a magyarországi magyarokról és a székelyekről is többnyire „ők”-ként kommunikálnak.

Az első csoportba azokat a személyeket sorolom, akik székelynek vallották magukat. Meglátásuk szerint a székelyek és magyarországi magyarok közötti különbségek a földrajzi elhelyezkedés, a kisebbségi létből fakadó megküzdési stratégiák, jellemváltozások és értékrend szerint értelmezhetők. A székelyek szerintük elszigeteltségükből következően zárkózottnak, szűklátókörűnek tekinthetők:

„Természetesen van. Először is a hidegebb időjárás, a hegyek zárkózottabbá teszik a székelyeket, nem beszélünk olyan sokat, mint a magyarországi testvéreink. Nem hiába születtem meg a sok vicc a székely társalgásról. Másodszorban az elszigeteltség miatt, a román környezet miatt fennálló nehézségek miatt más szempontból látjuk a különböző problémákat; meglátásom szerint ez a leggyakoribb oka a székely–magyar ellentéteknek.” (E2)

„Elsősorban a tájegység, földrajzi fekvés. Másodszor nem azonos a nemzeti öntudatunk, mert elődjünket más-más környezeti és szellemi, eszmei hatások érték. Bár közös nyelvet beszélünk, mi, székelyek egy kisebb, elszigetelt (a szó jó értelmében) népcsoport vagyunk. Sajátos értékekkel, beszédstílussal.” (E12)

„Szerintem több különbség is van a két népcsoport között, a legfőbb az elmúlt évszázad kollektív tapasztalataiból származik. Az első világháború után az erdélyi magyar számára a magyarság egy olyan identitás volt, amelynek megőrzéséért Erdély sok területén tudatosan tenni kellett, még ha ez hátrányt is jelentett az élet több területén, míg Magyarországon ez az identitás magától értetődő volt. Mostani tapasztalataim alapján gyakrabban büszkének a magyarságukra az erdélyi, mint az anyaországi magyarok. A székelyek egy zártabb közösséget alkottak, mint a szórványban élő magyarok, így itt nem kellett annyira erőlködni a magyarság megőrzéséhez, viszont sokkal nehezebb feladatot jelent a román kultúra elfogadása és az országba való beilleszkedés, ezért innen sokkal könnyebb az anyaországban érvényesülni, mint itthon.” (E3)

A két referenciacsoport közötti differenciák megfogalmazása során előkerült a kettős stigmatizáció tapasztalata is:

„A székelyek is magyarok, magyarul írnak, magyarul beszélnek, magyarul gondolkodnak, csak a sors úgy hozta, hogy a fejük felett a határ többször is átvándorolt. A székelyek megmaradtak Romániában magyarnak, ezért a románok magyarozzák (bozgorozzák), míg a magyarok románozzák őket.” (E7)

A korábbi válaszadók a zárkózottságot és szűklátókörűséget többnyire pozitív tulajdonságként aposztrofálták, amely hozzájárult identitásuk megőrzéséhez, a következő interjúalany viszont inkább a magyarországi magyarok nyíltságát, tudásbeli előnyét, életstílusát tartja jobb tulajdonságnak szemben a székelyekével:

„A magyar emberek sokkal nyíltabbak, szélesebb a látókörük. A magyarországi oktatás sokkal előrehaladottabb, mint a székelyföldi, vagy akár mint a romániai. Ennek sok minden köszönhető. A magyarországi magyaroknak az életstílusa sokkal gyorsabb, pörgősebb. A székelyek nehezebben tudják elfogadni a változást, vagy akár haladni a korrallal.” (E9)

A válaszadók „tipikusan” székely tulajdonságként definiálták a furfangot, a talpraesettséget, a csavaros észjárást, a konokságot/makacsságot, a hagyományok ápolását és nem utolsósorban a csontnyelű bicskát. Ezek azok a góbé-specifikumok, amelyek a közösség identitásának egységességét, kialakulásának és megszilárdulásának fokmérőjét jelenthetik:

„Erről először a székely furfang és talpraesettség jutott eszembe. Hajlamosak vagyunk megtalálni a módját, hogy kihozzuk a rosszból is a legjobbat, hogy csendes rezignációval viseljük az élet megpróbáltatásait és megtaláljuk a legcsavarosabb megoldásokat ezekre a problémákra. Ha valaki egy bonyolult problémára kissé morogva megjegyzi, hogy »holnapra meg lesz oldva«; na az tipikusan székely.” (E2)

„Mivel ehhez az etnikumhoz tartozom, kicsit nehezebb ezeket a tulajdonságokat összeszedni, mint a »tipikusan magyarországiakat«, de valószínűleg a konokság, a hagyó-

mányos értékekhez való ragaszkodás és az egyszerűnek hitt, de legtöbbször kucifántos gondolkodás az, ami a legtöbb székelyt jellemzi.” (E3)

„Szerintem a makacsság tipikusan székely tulajdonság. A székely embernek mindig igaza van, bármi is történjen. A székely emberekre az is jellemző, hogy egyenesen kimondják azt, amit gondolnak. Nem szépitik a valóságot, nem köntörfalaznak, a teljesen őszintét mondják el, akár sértő, akár nem.” (E9)

„Ezt a kérdést nem szeretem. Tipikusan székelynek tart a székely manapság nagyon sok mindent. Ha fel kellene sorolni párat, a kenyérünk (...) talán a legfinomabb székely falat. A disznó feldolgozása és az abból előállított termék, székely a beszédstílus a egy-egy igazi itteni embernek. És székely a mondás, hogy »az asszony nem ember, s a medve nem játék«. De székelyé a csontnyelű bicska és a kalap is.” (E12)

A második csoportba tartozók magyarnak vagy erdélyi magyarnak vallották magukat, ők többnyire kivüállóként tekintenek mindkét referenciacsoportra. A válaszadók többsége szerint nincs éles határvonal a székely és a magyar között, mindkettő ugyanannak a nemzetnek a része, a különbségeket mindössze régióspecifikus differenciáknak vélik:

„Mindkettő magyar nemzetiségű, csak különböző helyen születtek, élnek. A magyar nemzeti család egy gyűjtőfogalom az összes magyarnak született emberre. Ennek »alfajai« a székely, a felvidéki, a partiumi stb. A székely egy sarkalatosabb, egyedi »alfaja« a magyarnak.” (E1)

„Van, de nem lényegi, és viszonyítási alap kérdése. A különbség érthetetlen egy román, egy szlovák, kínai vagy épp spanyol ember szempontjából, csak mi, magyarok érzékeljük. Természetesen nekem mint székelynek Tamási Áron szavai jutnak eszembe.” (E4)

„Igen, van, mint ahogyan Magyarország különböző régiói között is van.” (E5)

„Talán mentalitásbéli különbségeket éreztem, viszont ezen konkrétan sosem gondolkodtam. Talán nem a magyarországi lét, vagy székely lét teszi a különbség lényegét, hanem inkább a közösségek, régiók, ahol az emberek élnek.

Más jellegzetességeket tapasztal az ember Csíkszeredában, Gyergyóban, vagy Gyimesben, és teljesen másakat Budapesten, Miskolcon, vagy a bukovinai székelyek által lakott Kakasdon.” (E15)

A különbségek vizsgálata során előkerült a budapesti és a vidéki magyar mentalitás közötti eltérés; az alábbi válaszadó szerint a székelyföldiek inkább hasonlítanak a vidéken élő magyarokhoz :

„Néha érződik némi különbség, de nehéz általánosítani. Ha mondjuk szűkítjük a kört és azt mondjuk, hogy a székely és a törzsgyökeres pesti között, akkor már egyszerűbb lenne különbségeket felsorolni. Mivel Székelyföld jobbra vidéki terület, így a magyarországi, de vidéken élő magyarokkal sokkal több közös vonást lehet találni, mint egy echte budapestivel. Én sosem szerettem általánosítani, így ezért erre a kérdésre fekete-fehér válasz helyett ennyivel tudok szolgálni.” (E6)

A mesterségesen létrehozott csoport válaszadói a magyarországi magyarokról sokkal pozitívabb képet festenek le (vendégszerető, nyitott, barátságos), mint a székelyekről, akiket befelé forduló, makacs és távolságtartó közösségnek tartanak.

„Bármit is tartanak a székely vendégszeretetről, az itteniek minden téren sokkal zárkózottabbak, mint a magyarországiak, vagy akár a határmenti (partiumi, bánági) magyarok. Tisztelet a kivételnek, persze, de egy befele fordulóbb, bizonyos szinten öntörvényű és rettenetesen önfejű közösség. Ami viszont pozitívum, én úgy látom, hogy a tisztelet megadása (pl. nem tegezünk le senkit) itt (még) fontosabb. De lehet, hogy ez magyarországi vidéki térségben is így van, ezért nem biztos, hogy jól gondolom.” (E10)

„A székelyek hidegvérűek, távolságtartóbbak, néha primitívek is tudnak lenni, míg az anyaországi magyarok sokkal barátságosabbak és nyíltak. Mindketten egyformán tisztelik a nemzeti szimbólumaikat, csak másképp nyilvánítják ki.” (E11)

Akadt olyan interjúalanya is a csoportnak, aki a székelyeket tüntette fel pozitívabb tulajdonságokkal, mint hagyománytisztelő, családcentrikus és a kisebbségi létből fakadóan szabadságvágyó:

„Elég nagy különbséget látok a székely és a magyarországi magyar értékrendek között. A székely nép sokkal hagyománytisztelőbb, családcentrikusabb, szókimondóbb, makacsabb és főként sokkal jobban ragaszkodik az autonóm szabadságához.” (E14)

A válaszadók az előző csoporthoz hasonlóan „tipikus” székely tulajdonságként definiálták a makacsságot, szűkszavúságot, szűklátókörűséget, helyhez való kötődést és a hagyományok tiszteletét:

„Tájszólás, gondolkodásmód, életvitel, életszemlélet. Sok esetben a székely ember egy sokkal direktebb, földhözragadtabb egyéniség az átlag magyarnál. Szókimondó, sokszor vulgáris, direkten ítéli meg a dolgokat, egyszerű megoldásokra törekszik, direkten és egyszerűen ítéli meg a világot, sokszor nem nagyon érdeklik a nagyvilági dolgok a szűk közösségén kívül (család, falu, baráti kör, lakóközösség, stb.), és bár sok esetben igen szűkszavú, gyakran előfordul, hogy hirtelen haragú.” (E1)

„Történelmünkéből fakadóan a székely »kicsit« makacsabb, zordabb, szűkszavúbb és saját hatáskörén belül sokkal nagyobb a szabadság igénye.” (E4)

„Tipikusan székely vonásoknak tartom a makacs kitartást, illetve a helyhez való erős kötődést.” (E5)

„A makacsságot szokták fő attribútumként emlegetni ilyenkor. Talán az némiképp rá is húzható a tipikusságra, emellett a jég hátán is megél mondást idézném be. De ez már megint általánosítás.” (E6)

„A hagyományok tiszteletét mondanám tipikusan székelynek, de a székely humor talán egyedibb.” (E14)

Mindemellett a tájszólást és a román nyelvből átvett jövevényszavakat is több válaszadó megemlítette, utóbbi bár nem tipikus székely tulajdonságnak tekinthető, de nem tagadható jelenléte a gyakorlatban:

„A makacsság, a székely tájszólás és a jövevényszavak (bár ez más tájegység jellemzője is), a székelykapu, a borvizek és ennek kapcsán konkrétan a borvíz kifejezés (és nem az ásványvíz), a mofetták, illetve ha a természeti kincseket is ideveszem, akkor a Szent Anna-tó, vagy a Békás-szoros képeinek láttán egészen biztosan mindenkinek Székelyföld jut eszébe.” (E10)

„Sajátos nyelv (románból átvett szavak), székely népviselet, sajátos bajusz, tiszteletadás: másokkal szembeni tiszteletmegadás, az, hogy mindenki hord magával bicskát, konyha: töltött káposzta, szalonna-túró-hagyma menü.” (E11)

„Nekem óhatatlanul legelőször a különböző térség tájnyelve, hanglejtése jut eszembe erről a kérdésről, de mondhatnám a józan paraszti ész és az egyszerű megoldásokat is az élet különböző területein. Illetve, kissé klisé, de a székely furfang is hozzátartozik ehhez a kérdéshez, valamint a csíksomlyói nyereg és a búcsú. Természetesen a székely népviselet is hozzátartozik, viszont minden népcsoportnak megvan a maga autentikus népviselete, szóval ez lehet, nem teljesen releváns, de legalább székely.” (E15)

Összefoglalás

A kutatás eredményeiből kitűnik, hogy a megkérdezettek számára a kultúrnemzeti identitás sokkal meghatározóbb, szemben az államnemzeti identitással. Azok, akik magyarnak vallották magukat, identitásukat az anyanyelv, a kultúra és a neveltetés mibenlétében látják, az önmagukat székelynek vallók körében inkább a lokalitás, a származás, a neveltetés, a szokások és hagyományok ápolása a kulcsfontosságú tényező. A földrajzi elhelyezkedés, az eltérő szocializáció, a kisebbségi létből fakadó megküzdési stratégiák, a sztereotípiák és a média diskurzusai nagy mértékben befolyásolják az etnocentrizmus mértékének alakulását. A kettős stigmatizáció tovább erősítheti az elkülönülést, amelynek egyik válaszaként az egyedi tulajdonságoknak, az ún. „góbé-specifikumoknak” az erősödése figyelhető meg, ezek ugyanakkor a sztereotípiák fenntartásában is jelentős szerepet játszanak.

Felhasznált irodalom

- Bárdi N. & Szarka L. (2007). A magyar kisebbség- és nemzetpolitika megújításának lehetőségei. *Civil Fórum*, 8(3), 38–47.
- Barth, F. (2004). Régi és új problémák az etnicitás elemzésében. In Kántor Z. (szerk.), *Nacionalizmuselméletek. Szöveggyűjtemény* (pp. 261–276). Budapest, HU: Rejtjel Kiadó.
- Biró A. Z. & Bodó J. (1997). Szimbolikus térfoglalási eljárások. In Szabó M. (szerk.), *Szövegvalóság: Írások a szimbolikus és diszkurzív politikáról* (pp. 305–332). Budapest, HU: Scientia Humana.
- Castells, M., ford. Berényi G. & Rohonyi A. (2006) [1996] *Az identitás hatalma*. Budapest, HU: Gondolat-Infonia.
- Csepeli Gy., Örkény A. & Székelyi M. (2000). Nemzeti etnocentrizmus Közép-Európában. In Kolosi T., Tóth I. Gy. & Vukovich Gy. (szerk.), *Társadalmi riport* (pp. 617–635). Budapest, HU: TÁRKI.
- Csepeli Gy., Örkény A. & Székelyi M. (2002). *Nemzetek egymás tükrében. Interetnikus viszonyok a Kárpát-medencében*. Budapest, HU: Balassi Kiadó.
- Csepeli Gy. (1997). *Szociálpszichológia*. Budapest, HU: Osiris Kiadó.
- Horányi Ö. & Szabó L. (2007) A kommunikáció ágenséről. In Horányi Ö. (szerk.), *A kommunikáció mint participáció* (pp. 175–236). Budapest, HU: AKTI-Typotex.
- Horányi Ö. (2007). A kommunikáció participációra alapozott felfogásáról. In Horányi Ö. (szerk.), *A kommunikáció mint participáció* (pp. 246–264). Budapest, HU: AKTI-Typotex
- Nagy J. (1994). Én(tudat) és pedagógia. *Magyar Pedagógia*, 94(1–2), 3–27.
- Pál J. (1997). *Az erdélyi örmény népesség számának alakulása és szerkezete a 18. században*. https://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/25366/EM_1997_1-2_004_Pal_Judit-Az_erdelyi_ormeny_nepesseg_szamanak.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés dátuma: 2021.04.02.)
- Pataki F. (2001). *Élettörténet és identitás*. Budapest, HU: Osiris Kiadó.
- Schöpflin Gy. (2004). *Az identitás dilemmái: kultúra, állam, globalizáció*. Máriabesnyő-Gödöllő, HU: Attraktor.
- Terestyéni T. (2007). Televíziós híradóműsorok összehasonlító vizsgálata. *Médiakutató*, 4, https://mediakutato.hu/cikk/2007_04_tel/01_hiradok (Letöltés dátuma: 2021.03.10.)
- Veres V. (2005). *Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban*. Budapest, HU: Akadémiai Kiadó.

AZ OKTATÁSPOLITIKAI MODELLEZÉS DILEMMÁI¹

– Bagi Nikoletta Dóra –

Bevezetés

Manapság sokat halljuk a tudásalapú társadalom kifejezést és az oktatás fontosságának hangsúlyozását. Jelen tanulmány szintén az oktatással, pontosabban az oktatáspolitikával kíván foglalkozni, azonban a kormányzással összefüggésében.

Köztudottan a kormány alkotja az oktatáspolitikát. Ennek tudatában feltehető a kérdés, vajon van-e lehetőség az oktatáspolitikai intézkedések mérésére? A válasz természetesen igen. A tanulmány az oktatáspolitikai intézkedések alapján kísérel meg kategorizálni az oktatáspolitikát a kormányzás ismert modelljeinek tükrében, Magyarország fókusszal. Jelen tanulmány azon kérdés köré épül, miszerint a kormányzás ismert good governance és good government modelljeinek jellemzői vajon megtalálhatóak-e az oktatáspolitikában, így beszélhetünk-e tisztán piacközpontú, illetve tisztán államközpontú oktatáspolitikáról.

A fentiek megválaszolásához mindenképp szükséges a már említett két kormányzástani modell ismerete, így a következőkben ezek bemutatására kerül sor.

1. Jó állam – jó kormányzás

Napjainkban Nyugat-Európában kialakult a „jó kormányzás” kétféle megközelítése; az állam kitüntetett szerepéről lemondó neoliberais good governance felfogás és az állam megerősítésében gondolkodó good government modell. A fejezetben ezek kerülnek bemutatásra.

1.1 A good governance modell

A nyolcvanas évektől elsősorban a Világbank kezdte el használni a good governance fogalmát, amellyel leginkább arra utalt, hogy hogyan kezeli egy kormány az országban a gazdasági és szociális erőforrásokat (Calame, 2003). Boda Zsolt „A kormányzás jelentésváltozása a globalizáció korában: a governance-konceptió” című tanulmányában úgy vélekedik, miszerint a fejlődő országokkal összefüggésben a good governance az, ami nincs, ám amire szükség lenne az átalakuló régiókban. A továbbiakban a fenti tanulmány főbb tézisei alapján került bemutatásra a good governance modell.

Érdekes, hogy a Világbank hagyományosan nem foglalkozott az egyes országok állami, intézményi berendezkedésével, csupán fejlesztési segélyeket és hiteleket nyújtott, majd a nyolcvanas évektől kiterjesztette tevékenységét az eladósodott fejlődő országok makrogazdasági reformjainak elősegítésére. Ám mindezek tükrében is, a kormányzás központi kérdéssé tétele a Világbank berkein belül teljesen új dolognak számított. A pénzügyi intézetet emiatt komoly kritikák érték, mondván, a good governance egy egyoldalúan liberális, sőt neoliberais elképzelés, amely egyfelől az állam vonatkozásában csak a legszűkebb „éjjeliőr állam” funkciókra összpontosít, másfelől explicite teret nyit a vállalatok intézményesített érdekérvényesítésének (Boda, 2006).

A good governance koncepció megalapozására, empirikus tesztelésére és mérésére komoly erőfeszítéseket tettek a Világbank szakértői és világhírű egyetemek kutatói, mely kapcsán 2003-ban megjelent a Rethinking Governance

¹ A tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-2-II-NKE-105 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

című tanulmány. Daniel Kaufmann (2003) áttekintő munkája alapján kétségtelen, hogy a good governance liberális koncepció, hiszen a következő fő elemeket rendeli hozzá a fogalomhoz: rule of law, azaz joguralom, jogbiztonság; voice and accountability, azaz elszámoltathatóság, a számonkérhetőség és a döntéshozók kritizálásának, a tiltakozás kifejezésének intézményesített lehetőségei; valamint a korrupció szintje, illetve annak visszaszorítására tett intézkedések. **A good governance koncepciót vizsgáló irodalmak főbb megállapításai:**

- **A jó kormányzás elősegíti a gazdasági növekedést és a társadalmi fejlődést, azonban a gazdasági növekedés, a jövedelmek emelkedése nem eredményezi automatikusan a kormányzás minőségének a javulását.**
- **A transzparencia, az átláthatóság, a számonkérhetőség kulcsfontosságú, ha javítani akarunk a kormányzás minőségén. Azokban az országokban, amelyekben a kormányzat elszámoltathatósága, számonkérhetősége hiányos, ott gyakran tapasztalható a state capture-nek nevezett jelenség: az államot a gazdasági érdekcsoportok (vagy egyes nagyvállalatok) tartják a befolyásuk alatt (Boda, 2006).**

G. Fodor Gábor és Stumpf István A „jó kormányzás” két értelme című tanulmánya szerint, a koncepció értelmében nem elegendő a kormányzat intézményeire, jogszabályaira, a formális autoritásokra, azaz a „hardverre” összpontosítani. Ha a kormányzás minőségében javulást szeretnénk elérni, a governance értelmében vett kulcsváltozókra, így többek között a magánszféra önszabályozó intézményeinek létrehozására, a verseny tisztaságának biztosítására, a civil aktivizmus és a független sajtó megerősítésére is szükséges energiákat fordítani (G.Fodor & Stumpf, 2007). A good governance modell lényege, hogy a hálózatos szerkezetű közösségi problémamegoldás és közszervezés hatékonyabb és demokratikusabb, mint a hierarchikus szerkezet.

G. Fodor Gábor és Stumpf István (2007) a good governance modellt a következők szerint összegzi: A neoliberalis felfogás alapján a piacnak, és nem az államnak kellene kormányoznia. Az állam ma túlzottan autoriter, végtelenül bürokratikus és korrump. A kormányzás problémáját egyszerűen úgy lehet „megoldani”, ha az állam maga leépítésre, a közszolgáltatások pedig piacosításra kerülnek, az öngondoskodás modelljét abszolutizáljuk és minden életszférára kiterjesztjük az ökonómiai racionalitás elvét.

A neoliberalisok kormányzásfelfogásában a társadalmi önszabályozás, a magánszervezetek társadalmi-gazdasági együttműködése lép a korábban domináns pozíciójú állam helyére. Az elgondolás szerint az állam feladata maximum csak a jó kormányzás feltételeinek megteremtésére irányulhat, de megszűnik meghatározó szereplő lenni. A kritikusok szerint azonban a modell valójában a vállalatok, a nagy hatalmú gazdasági szereplők érdekvégyesítésének nyit teret, s így nem megoldja, hanem csak fokozza a state capture-nek nevezett jelenséget, amely együtt jár a felelősség és a demokratikus képviselő elvének gyengülésével.

a.1.2. A good government modell

A good governance koncepcióval szemben, miszerint az államot fel kell számolni, a good government felfogás épp az állam központi szerepének jelentőségét vallja. A következőkben G. Fodor Gábor és Stumpf István már hivatkozott, A „jó kormányzás” két értelme című tanulmánya alapján kerül bemutatásra a felfogás. **A modell szerint a jólétet, a szolidaritást, a méltányosságot és az ezek eléréséhez szükséges kooperációban való részvételt mindenki számára biztosítani kell, mindezt pedig csak valamilyen konkrét aktor teheti: az állam.** A good government koncepciót a demokratikus kormányzás programjaként is szokták emlegetni, melynek alapja, hogy ha egy kézben összpontosulnak a fent említett tényezők, az lehetővé teszi a kormányzati teljesítmény értékelését, felelősségre vonhatóvá, elszámoltathatóvá válik így a kormány (G.Fodor & Stumpf, 2007).

A good government felfogás összeforrt Stein Ringen, az Oxfordi Egyetem szociológiai professzorának nevével, ugyanis számos tanulmányában (2005, 2006, 2007a, 2007b) vállalkozott arra, hogy a kormányzati teljesítmény-értékelés kérdését a demokrácia normatív követelményeivel kapcsolja össze. Az oxfordi professzor szerint (2007b) az állam nemcsak a jó kormányzás feltételeinek megteremtésében vállal szerepet, de a jó kormányzás feladatait is magára kell vállalja, így a good governance-szel szemben az állam központi szerepére támaszkodik. Ringen koncepciójának középpontjában a government és az állam áll. A kormány a képviselő aktora, feladata a közérdek érvényre juttatása. A kormánynak kell gondoskodnia a gazdasági és szociális erőforrások kezeléséről, a közügyek megkülönböztetés nélküli és látható gazdálkodásáról. **A good government modell összekapcsolja a jó kormányzás igényét a demokrácia értékével.**

Ringen szerint abból kell kiindulni, hogy a jóléti állam nincs válságban. A demokrácia és a kapitalizmus összefonódása természetesen számos konfliktust szül, ám ez a kapcsolat, még ha viszályokkal terhes is, fenntartható. Azt állítja, hogy a jóléti állam képes túljutni a működését fenyegető krízishelyzeteken, valamint képes továbbra is működni, és igazodni a megváltozott körülményekhez. A szociológiai professzor szembemegy azon elméletekkel, melyek szerint a jóléti állam végét a demokratikus kormányzás tehetetlensége okozza; hogy a demokratikus kormányzat mindig ugyanazokkal a problémákkal foglalkozik, melyek azonban változatlanul megmaradnak. Ringen szerint a demokratikus kormányzat egyáltalán nem cselekvőképtelen, a problémák állandósága pedig arra utal, hogy a demokratikus kormányzás feladata éppen a problémamegoldásban rejlik. Eszerint a jóléti állam működőképessége épp abban rejlik, hogy képes alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez. Úgy véli, a jóléti állam koncepció módosításokra szorul, hiszen manapság új, eddig nem látott problémákkal áll szemben az emberiség, amelyek a demokratikus kormányzás problémamegoldási tárgyává válnak. Ilyenek a demográfiai kihívások, a globalizáció, az új technológiák megjelenése, valamint a szegénység globális jelenléte.

Ringen számára a demokrácia értékét az adja meg, hogy biztosítja azon feltételeket, amelyek között az egyének értelmezése szerinti a jó és észszerű élet mindenki számára megélhető. A demokrácia „értelme” világítja meg a demokratikus kormányzás kötelezettségeit:

- A demokratikus kormányzást valamilyen aktornak kell biztosítania.
- Biztosításáért valamilyen aktornak felelősséget kell vállalnia.
- Az aktor tevékenységét ily módon értékelni lehet.
- Az aktor így elvileg felelősségre vonhatóvá, elszámoltathatóvá válik.

2. Kormányzás és oktatáspolitikai

A bevezetésben felvetett dilemmára, miszerint az oktatáspolitikában megfigyelhető-e a kormányzástól ismert tisztán piac-, illetve tisztán államközpontú modell, jelen fejezetben kívánok választ adni. A kérdés vizsgálatát Magyarország tekintetében teszem meg, így

először is a magyar oktatáspolitikai sajátosságait szeretném bemutatni.

Magyarország az elmúlt 10 évben alapvető változásokon ment át az oktatáspolitikai területén. Álláspontom szerint a magyar oktatáspolitikát jelenleg négy szempont határozza meg:

2. a köznevelés központosítása;
3. az egyházak szerepének növekedése;
4. a helyi szintű óvodáztatás-bölcsődéztetés;
5. az állami „kivonulás” a felsőoktatásból.

Magyarországon a rendszerváltást követő és a 2010-es év közötti időszakot olyan jogszabályok megszületése jellemezte, amelyek a helyi közigazgatási szint kezébe adták a fenntartási és üzemeltetési feladatokat, tehát az említett időszakban a köznevelést tisztán helyi ügynek tekinthetjük némi államigazgatási funkciókkal (Péteri, 2014). Ezáltal az önkormányzatiság és a helyi autonómia egyre erősödött. 2010 előtt a közoktatást decentralizáció jellemezte, amelynek a 2011-ben elfogadott a nemzeti köznevelésről és Magyarország helyi önkormányzatairól szóló törvény vetett véget.² Ezzel a

² 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről és 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól

³ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról

közoktatás kikerült a helyi közügyek közül, amit korábban az alapfokú nevelésről, oktatásról való gondoskodásként határozott meg az előző önkormányzati törvény.³ A helyi önkormányzati feladatok és a velük járó felelősség csökkenésével az állam lett a köznevelési alapfeladatok ellátásának fő felelőse. Az állami és önkormányzati feladatmegosztás azonban felemás módon történt meg, hiszen egyrészt a fenntartói és működtetői jogok, ha különbözőképpen is, de megoszlanak az állam és az önkormányzat között (Csörögits, 2013). Az átalakítás érdekessége, hogy a törvény hatályba lépésétől (2013. január 1.) az önkormányzatok nem jogosultak az óvoda kivételével köznevelési intézményt fenntartani, azonban ez a jog megmaradt az egyházak és a magánszféra szereplőinek tekintetében, így alapítványok és gazdasági társaságok is lehetnek fenntartók. A köznevelési törvény alapján a köznevelési alapfeladatok ellátása az állam kötelezettsége lett. Az állam ezen kötelezettségének intézmény alapításával és fenntartásával, vagy köznevelési szerződés megkötése útján tehet eleget. Az állam a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK) által gondoskodott a fenntartói feladatok ellátásáról. Azonban az állami fenntartás mellett az önkormányzatok működtetői jogokat

gyakorolhatnak. A másik lehetőség, a köznevelési szerződés megkötése, amelyben az állammal szerződő fél egyház vagy magánintézmény lehet⁴. Az egyetlen állami fenntartó általi működtetés számos nehézséget okozott a köznevelési intézmények mindennapi élete során, ezért 2017. január 1-jétől a KLIK helyébe intézményfenntartóként az önálló költségvetési szervekként működő tankerületi központok léptek, elősegítve a rendszer decentralizálását. A fenntartói modell átszervezésével egyidejűleg az intézmények fenntartása és működtetése újra egy kézbe, a tankerületi központok hatáskörébe került. Ezzel megszűnt a finanszírozás sok konfliktust okozó kettőssége (működtetés önkormányzati, fenntartás állami költségvetésből). A KLIK jogutódja, a Klebelsberg Központ (KK) – szemben a korábbi KLIK-kel – nem lát el sem fenntartói, sem működtetői feladatokat.

A közoktatásban bekövetkezett centralizáció magával hozta az egyházak szerepének erősödését is. Az iskolák állami kézbe adása alapítványi vagy egyházi fenntartónak történő átadással volt megelőzhető (Kisfaludy, 2017). Amikor az új önkormányzati és köznevelési törvény koncepciója nyilvánossá vált, a települési önkormányzatok egy része a helyi intézmények fenntartását igyekezett átadni az egyháznak (Péteri, 2014). Az iskolák egyháznak történő átadása jellemzően olyan városokban valósult meg, ahol a tanuláshoz fűződő társadalmi igények erőteljesebben differenciálódnak, illetve ahol a felekezeti oktatás mellett megtartható állami intézmény is. Azonban az egyházi fenntartás az önkormányzat számára ugyanolyan jogvesztéssel jár, mint az állami kézbe adás. Előbbit jellemzően az ismeretlenről való félelemmel lehet magyarázni, valamint azzal, hogy az egyházak szorosabb kapcsolatot ápoltak a helyi társadalommal, így nagyobb reményt jelentett a helyi érdekek érvényesítésére, mint egy járási szinten működő, hierarchikus állami intézmény (Györgyi, 2015).

A 2011. évi CXC. törvény hozadéka továbbá az óvodai-bölcsődei nevelés megtartása helyi szinten. A helyi önkormányzatok kötelező köznevelési feladatai közé 2013. január 1. óta már csak az óvodai ellátás tartozik. A köznevelési törvény alapján az óvodai feladatok ellátása – ideértve a nemzetiséghez tartozók és a többi gyermekkel, tanulóval együtt nevelhető, oktatható sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelését is – a települési önkormányzatok kötelezettsége maradt.⁵

⁴ 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről 74. § (1) és (2)

⁵ 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről 74. § (1) és (2)

Az oktatás területén napjaink egyik legaktuálisabb témája a felsőoktatás átalakítása. Ennek lényege, hogy az egyetemek és főiskolák a jövőben nem állami tulajdonú költségvetési intézmények lesznek, hanem irányításukat és működtetésüket közalapítványok veszik át. Ennek legfőbb oka a felsőoktatás versenyképesebbé tétele. Így az egyetemek sokkal közvetlenebb kapcsolatot tudnak teremteni az üzleti szférával, a piaci szereplők olyan tudásigényt tudnak bevinni az egyetemekre, amelyet a végzett hallgatók a munkaerőpiacra kilépve közvetlenül tudnak kamatoztatni (Szöör, 2021). A modellváltások által az intézmények az eddigi állami irányítás helyett önállóan dolgozhatják ki működési módszereiket, kereshetik meg a helyi gazdasági-társadalmi szereplőkhöz való kapcsolódási pontokat, így hidat képezve a piaci szféra és az egyetemek között. Azonban a fentebb hivatkozott interjúban Stumpf István kormánybiztos azt is elmondta, hogy ez nem jelenti azt, hogy az állam teljes mértékben kivonulna a felsőoktatás finanszírozásából; az állami finanszírozás ezen intézményeknél is legalább 50–70 százalékos mértékben jelen lesz.

3. Összegzés

Magyarország példáján láhattuk, hogy sem a good governance piacközpontú elképzelése, sem a good government

államközpontú felfogása nem érvényesül tisztán. Míg a legalsó oktatási szinten, az óvodai és bölcsődei nevelés tekintetében decentralizáció, helyi önkormányzati szerepvállalás figyelhető meg, addig az oktatás alap- és középszintjein egyértelműen a centralizáció. Azonban ezen szinteken a központosítást nem zárja ki a magánjellegű finanszírozású oktatási intézmények megléte. Ami a felsőoktatást illeti, jól látható, hogy alapvetően a kormány igyekszik a hatásköréből kiszervezni az intézmények irányítását, és azokat alapítványi kézbe adja át, ezzel a piacközpontúság elvét érvényesítve.

Összességében elmondható, hogy tiszta koncepcióról semmiképpen sem beszélhetünk. A két kormányzati modell jellemzői együttesen érvényesülnek Magyarországon, így megállapítható az oktatáspolitikai területén a vegyes modell megléte. A tanulmányban feltett kérdés vizsgálata Magyarország fókusszal került megválaszolásra, azonban megállapítható, hogy ha egy ország elmentmond a modellezésnek, univerzálisan elkülöníthető, tiszta modellekről nem beszélhetünk. Így kijelenthető, hogy nem létezik a *good governance* és a *good government* példáján létrejött, az oktatáspolitikában alkalmazandó két, tiszta modell.

Felhasznált irodalom

Györgyi Z., Simon M. & Vadász V. (2015). *Szerep- és funkcióváltások a közoktatásban*. Budapest, HU: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet.

Boda Zs. (2006). *A kormányzás jelentésváltozása a globalizáció korában: a governance-koncepció*. <http://politologia.ektf.hu/polvgvy2006/index.php?d=20> (Letöltés dátuma: 2021. 10. 16.)

Csörgits L. (2013). *Az önkormányzati feladatellátás alakulása napjainkban – elméleti és gyakorlati problémák, különös tekintettel az oktatási terület egyes elemeire*. Győr, HU: Széchenyi István Egyetem.

G. Fodor G. & Stumpf I. (2007). A „jó kormányzás” két értelme – avagy a demokratikus kormányzás programja és feltételei. *Nemzeti Érdek*, 1(3), 76–85.

Kaufmann, D. (2003). *Rethinking Governance*. Washington, USA: The World Bank.

Kisfaludy L. (2017). *Köznevelés-politika*. Budapest, HU: Dialóg Campus Kiadó.

Péteri G. (2014). Újraközpontosítás a közoktatásban. Mérleg 2010–2014. *Educatio*, 23(1) 13–25.

Stein, R. (2005). *Citizens, Families and Reform*. New Brunswick, CA: Transaction Publishers.

Stein, R. (2006). *The Possibility of Politics*. New Brunswick, CA: 2006. Transaction Publishers.

Stein, R. (2007a). *What Democracy Is For: On Freedom and Moral Government*. Princeton, USA: Princeton University Press.

Stein, R. (2007b). *What is Democratic Quality*. Berlin, DE: Prepared for the conference „The Attractiveness of the European and American Social Models for New Members and Candidate Countries of the European Union”.

Szöör Á. (2021). A modellváltás is a versenyképesség erősítését szolgálja. *Bonum Publicum*, 9(3), 6–10.

ERŐSZAKMENTES KOMMUNIKÁCIÓ AZ ONLINE VILÁGBAN

–Bátori Anikó–

Bevezető

A kommunikáció tette lehetővé, hogy az ember váljon a legfejlettebb és legsikeresebb élőlényvé a földön. Most viszont sokszor mégis a kommunikáció által pusztítjuk egymást, az évezredek alatt kialakított kultúrát és civilizált életmódot. Vajon mi vezetett el addig, hogy az utcán, ha véletlenül egymáshoz szólunk, azt sokszor agresszíven tesszük? A valós tér mellett egyre inkább jelen van mindenki a digitális térben is, és kétség sem fér ahhoz, hogy ezt a viselkedési mintát az online térbe is magunkkal visszük.

A digitális világ növekvő jelentőségét ma már senki sem vonja kétségbe. Ehhez szorosan kapcsolódva az is közismert, és globális szinten elterjedt probléma, hogy rengeteg az agresszió a digitális világban, ami verbális agresszióban nyilvánul meg. Az online megjelenő tartalmaknál a kommentszekció külön tartalmi egységet alkot. A cikket, videót, képet fogyasztók nagy százaléka fejezi ki véleményét nyilvánosan – legyen szó pozitív vagy negatív véleményről. A következőkben arra a kérdésekre kerestem a választ, hogy miért használunk verbális agressziót és milyen módszer, alternatíva létezik ennek csökkentésére, visszaszorítására.

Verbális agresszió az online térben

A verbális erőszak bizonyos formái már büntetőjogi eljárást vonnak maguk után. Ilyen például a rágalmozás, becsület-sértés és zsarolás (Veszelszki, 2017). Jogi útra azonban csak nagyon kevesek terelik az ilyesfajta atrocitásokat. Főleg közszereplők, akiknek a népszerűségén, szakmai becsületén kárt ejthetnek az ilyen esetek. Más kontextusban a probléma nem fokozódik ilyen mértékben, inkább csak az egyén mentális egészségét veszélyezteti, mivel a nyelvi agresszió a legtöbb esetben a másik ember énképére van hatással (Buda, 1986).

Kegyesné (2003. 1. o.) definíciója alapján a verbális agresszió „olyan verbális viselkedésforma, olyan verbális aktus, amelynek során a beszélő szándéka az, hogy direkt vagy indirekt módon (de mindenképpen szándékosan), az elhangzott nyelvi megnyilatkozás tartalma és/vagy minősége (pl. hangerő) folytán egy másik személyt bántalmazzon, szidalmazzon, sértegessen”. A nyelvi agresszió tehát egy direkt cselekedet, amelynek az előbbieken túl az is célja, hogy a másik személynek fájdalmat okozzon, vagy rossz érzést keltsen benne (Csepeli, 2001).

Rosenberg (2001) elmélete szerint az erőszakos kommunikáció során vannak gyakran visszatérő elemek. Ilyenek az összehasonlítgatás és vádaskodás, általánosítás, az erkölcsi ítélkezés („jó/rossz”, „normális/beteges”, „helyes/helytelen”), a sértések és gorombaság, az érzéseinkért való felelősség átruházása, valamint a fenyegetés, büntetés.

Ezt a fajta kommunikációt nevezi sakálnyelvnek. Evans (2004) úgy vélekedik az erőszakos kommunikációról, hogy annak legfőbb célja a másik feletti dominancia kialakítása és az uralom fenntartása. Ide sorolja a titkolózást, az ellenkezést, a leszólást, a viccnek álcázott erőszakot, a beszélgetés akadályozását és a mellébeszélést, a vádaskodást és a hibáztatást, az ítélkezést és a kritizálást, a bagatellizálást, az aláásást, a fenyegetést, a mondottak elfelejtését, a parancsolgatást, a tagadást és a bántalmazó dühkitörést (2004, 91–93. o.).

Evans (2004) és Rosenberg (2001) elméletére is igaz, hogy az erőszakos kommunikáció tartalmaz nyílt és rejtett erőszakot is. Evansnél pedig olyan elemek is megjelennek, melyeket a magyar társadalmi normák szerint legtöbbünk nem is tekintene verbális erőszaknak. Ez pedig kifejezetten

igaz az online kommunikációra, ahol gyakran hiányzik a kommunikáló felek között a közös csoportnyelvi norma. Így a digitális térben sok esetben álcázva jelenik meg az erőszakos kommunikáció. Előfordulhat, hogy még az agresszor számára sem nyilvánvaló, hogy ilyesmit követ el. Ráadásul az is egyre jellemzőbb, hogy viccként, iróniaként állítják be az esetet (Veszelszki, 2017), ami egy kiváló eszköz arra, hogy az elkövető mentesítse magát a tettei felelőssége alól.

Az internetes kommunikációval kapcsolatban már hamar kimutatták, hogy az anonimitás és a személyes kapcsolat hiánya fokozódó agresszióhoz vezethet (Hardaker, 2013, 59. o.). Manapság viszont azt látjuk a kommenteknél, közösségi csoportoknál, hogy névvel, fényképpel és sokan nyilvános profillal vannak jelen, ám az agresszió mértéke így sem csökken (Veszelszki, 2017).

A verbális kommunikációval kapcsolatban lényegi kérdés, hogy milyen gyakran fajul tettelegességgé, amikor már fizikai sérülések is bekövetkeznek. Több tanulmány is vizsgálta a kommunikációs képességek és az erőszakos cselekedetek közötti relációt, és azt találták, hogy a kommunikációs képességek fejletlensége a verbális agresszió egyik legfőbb kiváltó oka (Bandura, 1973; Infante, Chandler, & Rudd, 1989). Ebből pedig következik a kérdés, hogy vajon a kommunikációs képességek fejlesztésével lehetséges-e csökkenteni a verbális agressziót. Marshall Rosenberg szerint igen.

Az erőszakmentes kommunikáció (EMK)

A verbális agresszióra és erőszakos kommunikációra válaszként, mintegy megoldási vagy megelőzési stratégiaként alkotta meg „erőszakmentes/együttműködő kommunikációra” keresztelt elméletét Rosenberg. Ennek négy alapeleme:

1. **megfigyelés** (Azt látom, hogy ritkán mosogatsz.)
2. **érzés** (Csalódott vagyok és kiábrándult.)
3. **szükséglet** (Szükségem lenne partnerségre a háztartás vezetésében, hozzájárulásra a környezetünk tisztántartásában és pihenésre, amikor itthon vagyok.)
4. **köszönet vagy kérés** (Ezért azt kérem tőled, hogy osszuk el igazságosan, hogy mikor ki mosogat.)

Az erőszakmentes kommunikáció lényege, hogy minél pontosabban, hatékonyabban tudjuk kommunikálni a szükségleteinket, ezáltal közös megértésre, egyenrangúságra és tudatosságra törekedjünk. Az elmélet alapján kétféleképpen kommunikálhatunk, zsiráfként vagy

sakállként. Az előbbi a hosszú nyakának köszönhetően rálátással bír mindenre, emellett pedig a zsiráfoknak van a szárazföldi állatok között a testéhez képest legnagyobb szíve. Szemben a sakállal, aki egy hirtelen haragú és nagyon domináns állat. Az elképzelés szerint mindkét állatnak, és az általuk megtestesített kommunikációnak, van helye és ideje az életünkben. Miután kiengedtük a sakált, szükséges a felszínre hozni a bennünk rejlő zsiráfot, hogy konstruktív párbeszédet folytassunk és meghallgatásra kerüljön minden fél.

Rosenberg azt állítja (Rosenberg 2003), hogy az embereket meg lehet tanítani, hogy együttérzéssel és őszintén kommunikáljanak. A zsiráf nyelvének elsajátításához azonban elengedhetetlen, hogy tisztában legyünk a saját érzéseinkkel, szükségleteinkkel, őszintén és empátiákkal kommunikáljunk, valamint képesek legyünk önzetlenül a másira figyelni. Erényeihez tartozik még, hogy észreveszi az automatizmusokat, megszünteti azokat és gyakran végez önreflexiót.

Az EMK felnőttkorban is elsajátítható, azonban fiatalon sokkal egyszerűbben és könnyebben válik alapértelmezett nyelvvé. Ráadásul a digitális térbe is áttemelhető és könnyedén alkalmazható írásos megnyilvánulások alkalmával is, azonban az elméletet ismerők szűk körén kívül nagyon kevés emberrel lehet találkozni, aki saját maga és mások számára is ennyire őszintén és tisztán kommunikálna.

Az agresszió jelentése az EMK-ban

Az erőszakmentes kommunikáció elmélete szerint (Rosenberg, 2001) az agresszió, düh és erőszak egyfajta jelzés. A düh ugyanis nem egy alapérzés, hanem minden esetben ítélettel együtt jelentkezik, tehát gondolattal, korábbi tapasztalatokkal keveredik. Ehhez hozzátartozik még, hogy általában olyan szituációkban alakul ki erős harag, amikor az életünkkel vagy értékrendünkkel kapcsolatban kapunk negatív visszajelzést, elutasítást. A zsiráfnyelvet jól beszélők tudják, hogy a düh egy erős kielégületlen szükségletre utal, ez azonban sok esetben mélyen rejtve van. A gyökerek megtalálásához és a düh mögött álló szükséglet kielégítéséhez 5 lépcsőfokon keresztül lehet eljutni.

1. Fel kell ismernünk és tudatosítanunk, hogy dühösek vagyunk mert szükségünk van valamire.
2. Meg kell élni a dühöt, időt és teret kell hagyni neki.
3. Csak ezek után van lehetőség megoldási stratégiát keresni a kielégületlen szükségletre.
4. Azokban a helyzetekben, amikor dühösek vagyunk, általában mások is érintettek. Így, ha már kidühöngtük magunkat, beszéljünk a másikkal, osszuk meg a saját érzéseinket és értően, odafigyeléssel hallgassuk meg a másik felet.

5. Majd miután közös megértésre jutottunk, sor kerülhet a kérésre. Itt nemcsak a másikkal kapcsolatban, hanem magunkkal szemben is nyugodtan fogalmazzunk meg kérést!

Verbális agresszióra EMK

Noha már több mint egy évtized eltelt azóta, hogy Magyarországon is meghonosodott a Facebook és a YouTube, az online kommunikáció terén mintha mit sem tanultunk volna. Hiányzik az etikett, a norma és a hagyományok. Semmi nem ad támpontot ahhoz, hogy hogyan kell viselkedni és beszélgetni online. A modern társadalomban sokszor automatikusan kezdjük el használni a sakálnyelvet, így nagyon sok tanulást, energiát és figyelmet igényel, hogy a zsiráfnyelvet is anyanyelvi szinten beszéljük. A sakálok, vagy más néven trollok, gúnyolódók egyre jelentősebb számban vannak jelen és egyre aktívabbak, sőt sokszor észre sem vesszük őket. Sokan csak azért látogatják a komment szekciót, hogy saját véleményüket leírják, belső feszültségüket levezzék. Dance (2017) a trollokkal szembeni védekezésre azt tanácsolja, hogy ne menjünk bele a játszamába és inkább ne is reagáljunk a sértő, bántó kommentekre.

Saját tapasztalatom és a szakirodalom segítségével azonban egy másik perspektívából szeretném megközelíteni a problémát. Nemcsak a trollokkal szemben, hanem barátainkon, ismerőseinken is hajlamosak vagyunk verbális erőszakot alkalmazni. Egyszerűen azt gondoljuk, hogy csak elmondtuk a véleményünket, őszinték voltunk, vagy akár még azok sem teljesen, mert humor és ironia formájában mutattuk be a nézetünket. Ha viszont a gyermekek és felnőttek elsajátítanák az EMK módszerét, akkor a sakálók kevésbé találnának célt maguknak. A baráti kapcsolatok őszintébbek lennének és kevesebb lenne a belső, kimondatlan, felszín alatti feszültség az emberi kapcsolatokban.

Rosenberg módszerét alkalmazva olyan kommunikáció jöhetne létre a felek között, ami win-win szituációt eredményez, tehát nincs benne győztes és vesztes vélemény. Az EMK megengedi, hogy teret adjunk a bennünk rejlő sakálnak, mert miközben ijedségünkben, haragunkban otthon hőzöngünk, addig gondolataink formálódnak, érzéseink és szükségleteink letisztulnak. De ez nem azt jelenti, hogy ha rossz napom van, az összes aznap posztolt kép alá beírok valami passzív-agresszív kommentet, hanem hogy elvonulok otthon, vagy egy bizalmas

barátnak, akitől csak meghallgatást kérek, kiadom a gőzt. Persze elképzelhetetlennek tűnik, hogy a kommentnél a négylépcsős módszert tartsuk szem előtt, és mindenki válasza úgy kezdődjön, hogy „az a megfigyelésem...”. Az viszont az elmélet hatékony alkalmazása lenne, ha mindenki, mielőtt kommentet hagy, vagy passzív-agresszívan reagál egy csoportbeszélgetésben, átgondolná, hogy mit is érez valójában, ami elvezetné ahhoz, hogy mi is az igazi szükséglete. Mert ha pusztán meghallgatásra, kapcsolódásra, barátokra vágyik, akkor arra sokkal hatékonyabb módszerek is léteznek, mint mások kommentjeire rákontrázni.

Ezenkívül, aki már valamilyen szinten elsajátította az EMK alapjait, az tudja, hogy az érzések és szükségletek mögött nagyon sok esetben minták, régi sérülések, feldolgozatlan traumák vagy hosszú ideje fennálló hiányok állnak. Így a módszert alkalmazva nemcsak a személyes konfliktusokat csökkenthetjük le, hanem belső konfliktusokkal is lezámolhatunk. Remélem sok, a koronavírus mellett, vagy ellen hőzöngő számára válik nyilvánvalóvá, hogy csak tisztánlátásra, szabadságra, egészségre, vagy akármi másra vágyunk, nem pedig arra, hogy idegeneknek, meghallgatás és visszajelzés nélkül leírják a véleményüket.

Hivatkozások

Bandura, A. (1973). *Aggression: A Social Learning Analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Buda B. (1986). Az agresszió megértésének pszichológiai korlátai. In Csányi V. (szerk.), *Agresszió az élővilágban* (pp. 183–194). Budapest, HU: Natura.

Dance, A. (2017). Communication: Antisocial Media. *Nature*, 543. 275–277.

Hardaker, C. (2010) Trolling in Asynchronous Computer-mediated Communication: From User Discussions to Academic Definitions. *Journal of Politeness Research*, 6, 215–242.

Infante, D. A., Chandler, T. A., & Rudd, J. E. (1989). Test of an Argumentative Skill Deficiency Model of Interspousal Violence. *Communication Monographs*, 56, 163–177.

Kegyesné Sz. E. (2003). *Verbális agresszió ma Magyarországon*. (Elhangzott előadás az Erőszak és nemek: a társadalmi nemek kutatása Magyarországon az ezredfordulón című konferencián. Kézirat)

Rosenberg, M. B. (2001). *A szavak ablakok vagy falak – erőszakmentes verbálisció*. Budapest, HU: Agykontroll.

Rosenberg, M. B., & Eisler, R. (2003). *Life-enriching Education: Nonviolent Communication Helps Schools Improve Performance, Reduce Conflict and Enhance Relationships*. PuddleDancer Press.

Suarez, A., Lee, D. Y., Rowe, C., Gomez, A. A., Murowchick, E., & Linn, P. L. (2014). Freedom Project: Nonviolent Communication and Mindfulness Training in Prison. *Sage Open*, 4(1),

Veszelszki, Á. (2017). Verbális és vizuális agresszió online: Az internetes trollok. *Jel-kép: Kommunikáció Közvélemény Média*, 2017/2, 17–30.

IFJÚSÁGI MUNKA, IFJÚSÁGKUTATÁS ÉS IFJÚSÁGPOLITIKA

- AZ ALAPOK SOROZAT MAGYAR NYELVEN

— Balázs Marietta —

Az Európai Bizottság és az Európa Tanács közötti Ifjúsági Partnerség több, fiatalokkal, ifjúsági munkával, ifjúságkutatással és ifjúságpolitikával foglalkozó kiadványt ad ki évente különböző nyelveken. Az Ifjúsági Partnerség egyik kiemelt publikációja az Alapok sorozat, amely az ifjúsági szektor kormányzási háromszögének pilléreit; az ifjúsági munkát, az ifjúságkutatást és az ifjúságpolitikát mutatja be. Az Alapok már elérhető magyar nyelven is, ezzel is támogatva a magyar ifjúsági szektor tevékenységeit. A kiadvány továbbá segítséget nyújt az előbbi három fogalom nyelvenként esetlegesen eltérő vagy hiányzó definíciójának tisztázásában.

Az Ifjúsági Partnerség¹ az Európai Unió és az Európa Tanács think tankje, amely összegyűjti az ifjúsági szektort érintő új tudást, elemző- és kutatómunkát végez, valamint ezek eredményeit kommunikálja különféle formákban az európai ifjúsági szektor felé². A partnerség egyik célja, hogy megerősítse a párbeszédet az ifjúsági munka, az ifjúságkutatás és az ifjúságpolitika között, a fiatalok és az ifjúsági szervezetek bevonásával. Ennek egyik eszközeként a partnerség kiadta az Alapok sorozatot, amely rövid, de átfogó bevezetést kínál az ifjúsági szektor munkájába.

Mielőtt megismerkednénk a terület kormányzásának három pillérével és a sorozathoz tartozó egyes kiadványokkal, érdemes megvizsgálni, hogy mit is jelent a magyarul ma már talán archaikusan hangzó „ifjúság” szó, amely mindhárom kifejezésben megjelenik.

Az ifjúság egy átmeneti időszak a gyermekorból az önálló életbe: a tanulásból a munka világába, az eltartottságból a függetlenségbe. Egy társadalmi fogalom, azaz nem rögzített, hanem minden egyes használatakor újra létrehozott és értelmezett. A szó jelentése időben és térben is változhat, különböző társadalmakban és korokban más-más meghatározást használhatnak. Vegyük például, hogy mennyire eltérő a világban, hogy mikor tekintenek valakit jogilag felnőttnek és mikortól végezhet bizonyos tevékenységeket; szavazhat, vehet alkoholt vagy vonható büntetőjogi felelősségre.

A gyakorlatban általában korhatárok segítik a meghatározást: Európában leggyakrabban a 15–29 éves korosztályt értjük ifjúság alatt. Az Európai Unió Erasmus+ programja például 13–30 éveseket szólít meg, míg az Európa Tanács ifjúsági szektorának legtöbb tevékenységében általában 18–30 évesek vehetnek részt. Az Egyesült Nemzetek Szervezete statisztikai szempontból a 15–24 éves korosztályt tekinti az ifjúságnak.

Magyarországon jelenleg nincs univerzális meghatározása a fogalomnak, így különböző szakpolitikai területek eltérő meghatározásokat használhatnak. A Nemzeti Ifjúsági Stratégia nem használ korhatárokat, hanem a kortárcsoport megjelenésétől a másokért való felelősségvállalásig terjedő csoportot nevezi meg a bevezetőben, mely a 8–12 és a 25–30 éves korosztálynak felel meg.

Az ifjúsági szektor három pillére egymáshoz kapcsolódik és együtt dolgozik azért, hogy a fiatalok (akik sok értelmezés szerint a háromszög közepén vagy a gúla negyedik csúcsán állnak) életét jobbra tegyék, segítsék társadalmi beilleszkedésüket és aktív állampolgárrá válásukat. Az alábbiakban az egyes kiadványok tartalmát foglaljuk össze röviden, bízva abban hogy az olvasó kedvet kap a teljes kiadványokhoz is.

Ifjúsági munka

Az Ifjúsági munka: az alapok (Basarab & O’Donovan, 2020) kiadvány bemutatja az ifjúsági munka alapvető jellemzőit,

¹ Honlapja: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

² Az Ifjúsági Partnerség munkájáról bővebben az Y.Z. folyóirat előző számában olvashat.

melyek szükségesek ahhoz, hogy az ifjúsági munkának szélesebb körű és tartósabb hatása legyen a fiatalok életére Európában.

Az európai országok egyéni jogi és politikai meghatározást alkalmaznak az ifjúsági munka kapcsán, de mind az Európa Tanács, mind az Európai Unió rendelkezik saját értelmezéssel. Az Európa Tanács az alábbi definíciót használja: **az ifjúsági munka tág fogalom, amely a fiatalok által, a fiatalokkal és a fiatalokért, illetve egyénileg vagy csoportosan végzett társadalmi, kulturális, oktatási, környezetvédelmi és/vagy politikai jellegű tevékenységek széles körét foglalja magában.** Az ifjúsági munka a fiatalokra és az önkéntes részvétellel összpontosító, nem formális és informális tanulási folyamatokon alapul, melyet fizetett, illetve önkéntes ifjúságsegítők végeznek. Az ifjúsági munka lényegében társadalmi politikai tevékenység, amelynek célja, hogy a fiatalokkal és társadalmi közegükkel való együttműködés révén előmozdítsuk a fiatalok aktív részvételét az adott közösség életében és a döntéshozatalban (Európa Tanács, 2017).

Az Európai Unió értelmezésében az ifjúsági munka egy általános fogalom, amely a fiatalok által, a fiatalokkal és a fiatalokért végzett társadalmi, kulturális, oktatási vagy politikai jellegű tevékenységek széles körét foglalja magában, melyek egyre inkább kiterjednek a sportra és a fiataloknak nyújtott szolgáltatásokra is. Az ifjúsági munka az iskolán kívüli oktatás területéhez, valamint a szakemberek vagy az önkéntes ifjúságsegítők által vezetett különleges szabadidős tevékenységek körébe tartozik, mely a nem formális tanulási folyamatokon és az önkéntes részvételen alapul (EU Tanács, 2019).

Az európai ifjúsági munkával foglalkozó konferenciák és más szakértői fórumok közreműködésével tovább pontosították az „ifjúságsegítő” és az „ifjúsági munka gyakorlata” fogalmakat. A fentiek meghatározásán túl az Ifjúsági munka: az alapok kiadvány tovább részletezi, mi is pontosan az ifjúsági munka, milyen típusai vannak, hogyan viszonyul az a fiatalokhoz, hol, kik és milyen feltételekkel végzik. A szerzők igyekeztek összefoglalni az ifjúságsegítők komplex szerepét és a velük szemben támasztott kritériumokat, vagyis milyen kompetenciákkal kell rendelkeznie és milyen etikai normákat kell követnie egy fiatalokkal dolgozó szakembernek. Emellett szó esik a minőségbiztosításról és a szakmai elismerésről is.

A kiadvány második felében a nemzeti és európai szintű, az ifjúsági munkát érintő szakpolitikák, finanszírozás és támogatás kerül bemutatásra, továbbá megismerhetjük az ifjúsági munkára vonatkozó jelentősebb európai politikai dokumentumokat.

Az Európai Bizottság és az Európa Tanács több formában is támogatja az ifjúsági szervezetek által végzett munkát, melyek közül a legtöbb széles körben ismert – gondoljunk csak az Európai Unió Erasmus+ programjára³ vagy az Európa Tanács Európai Ifjúsági Alapítványára⁴. Emellett mindkét nemzetközi szervezet számos páneurópai testületet és támogatási strukturát finanszíroz, amelyek információs, oktatási és egyéb forrásokat biztosítanak az ifjúsági munka fejlesztéséhez, ilyen például a budapesti⁵ és strasbourgi Európai Ifjúsági Központ, vagy az Eurodesk hálózat⁶.

³ Honlapja: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_hu (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

⁴ Honlapja: <https://www.coe.int/en/web/european-youth-foundation> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

⁵ Vö. A Budapesti Európai Ifjúsági Központ első 25 éve, <https://www.coe.int/en/web/youth/beik25> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

⁶ Honlapja: <https://eurodesk.hu/> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Az Ifjúsági Partnerségnek több angol nyelvű forrása is rendelkezésre áll a témában, például tizenhárom képzési csomag⁷, amelyek az ifjúsági munka oktatási és képzési tevékenységeihez használható kézikönyvek, valamint a Coyote online magazin⁸, amely kifejezetten a fiatalokkal dolgozó szakembereket, képzőket, ifjúságsegítőket célozza meg. A digitális szaklap 2021 végén megjelenő kiadásának témái a jóllét és a fiatalok a világjárvány idején.

Ifjúságkutatás

Az ifjúságkutatás egy multidiszciplináris terület, amelynek tárgya a fiatalok helyzetének vizsgálata társadalmi, pszichológiai, gazdasági, politikai és kulturális szempontból. Bár az ifjúság egy ideiglenes szakasz az ember életében, speciális és egyedi jellemzőkkel bíró demográfiai kategóriaként állandóan jelen van, és ebben a minőségében érdemes tanulmányozni. A fiatalok fontos részét képezik a társadalomnak, és etikai kötelességünk szisztematikus módon bemutatni az ő valóságukat. A szélesebb körű társadalmi változások megértéséhez pedig szükséges tudni, hogy hogyan járulnak hozzá a fiatalok a társadalom átalakulásához és miként befolyásolják életüket a külső körülmények.

Az ifjúságkutatást egyre inkább a hatékony és hatásos szakpolitika és gyakorlat nélkülözhetetlen eszközének tekintik. Az Ifjúságkutatás: az alapok (Petkovic, Ignatovich & Galstyan, 2021) célja, hogy segítse az olvasót az ifjúságkutatás céljának, hatókörének és hasznosságának jobb és azonnali megértésében. A kiadvány azt is bemutatja, hogyan használhatják az ifjúsági területen és azon kívül működő különböző érintett felek az ifjúságkutatást. Bár sokféle nézet létezik az ifjúsággal kapcsolatban, a terület kutatói vitatják azt az elképzelést, miszerint a fiatalok „alakulófélben lévő felnőttek”. Ehelyett a legtöbb kutató a fiatalokat jelenlegi állapotukban tanulmányozza, és nem a jövőjükkel foglalkozik; a társadalmi azonosságukat, kultúrájukat és az olyan főbb társadalmi struktúrákkal fennálló kapcsolataikat vizsgálja, mint a család, iskola, munkaerőpiac, politika, média, piac, vallás, stb.

Az ifjúságkutatás eredeti központi témája csaknem teljes mértékben a fiatalokkal kapcsolatos problémák kezelése volt, például a bűnözés és a munkanélküliség. A kutatás

egyik ága ugyan továbbra is a „fiatalok mint probléma” témával foglalkozik, de elterjedtebb már az a megközelítés, amely próbálja mélyrehatóan megérteni a fiatalok tapasztalatait, szerepeit, kapcsolatait, erejét és a társadalmon belüli átmeneteket.

A kiadvány bemutatja az ifjúságkutatásra hatást gyakorló elméleteket, továbbá átfogó képet ad a kutatás különböző típusairól és módszertanairól is. Külön kiemeli a részvételi kutatást, amelynek célja, hogy a fiatalok aktívan megjelenjenek a kutatási folyamat minden szakaszában, útmutatással átvállalják a kutatás menetének irányítását, és esetleg az elemzésbe is bekapcsolódjanak. Szó esik emellett az ifjúságkutatás szerepéről az ifjúságpolitika és gyakorlat értékelésében, valamint az esetleges etikai kérdésekről is.

Az Európa Tanács és az Európai Bizottság is támogatja az ifjúságkutatás fejlesztését, nem utolsósorban az EU és a Európa Tanács között 1998-ban létrejött Ifjúsági Partnerség révén, amely határozottan ösztönzi a szakpolitika

Youth Partnership

Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of Youth

⁷ Letölthetők innen: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/t-kits> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

⁸ Letölthetők innen: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/coyote-magazine/home> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

és a gyakorlat közötti szoros kapcsolat kialakítását. Az Ifjúsági Partnerségnek „jó tudása” van a fiatalokról, mivel az egyik specifikus és állandó prioritása a fiatalokra vonatkozó adatok gyűjtése és elemzése, melyeket elérhetővé tesznek online és az *Ifjúsági Tudáskönyv* sorozat kutatási kiadványaiban⁹.

A partnerség egyik legfrissebb kutatási munkája a Fiatalok vidéken: sokféle, tudomásul nem vett, be nem teljesült (Şerban & Braziené, 2021) tanulmány, valamint az online Covid-19 tudásközpont¹⁰ legfrissebb publikációi a járvány ifjúsági munkára mért hatásairól. A partnerség ifjúságkutatási eredményeiről az Under 30' podcastsorozat is beszámol¹¹.

Magyarországon 2000 óta négyévente végeznek ifjúságkutatást 8000 fős reprezentatív anyaországi mintával, 15 és 29 év közötti válaszadók bevonásával. Ennek a széles körű ifjúságkutatásnak a megvalósítását 2009 óta a Nemzeti Ifjúsági Stratégia is előírja. Bár az ilyen jellegű kutatási eredmények felhasználásának nincs intézményes módja, mégis kéznél vannak új szakpolitikai intézkedések bevezetésénél, például a nyelvvizsgával rendelkező fiatalok alacsony számára hivatkozva vezették be 2018-ban az első sikeres nyelvvizsga díjának visszatérítését 35 év alattiak körében (EACEA, 1.6). Legutóbb 2020-ben került sor hasonló ifjúságkutatásra a magyarországi (Domokos, Kántor, Pillók & Székely, 2020a) és külföldi magyar fiatalok körében (Domokos, Kántor, Pillók & Székely, 2020b), illetve 2018-ban az önkéntességgel kapcsolatban is végeztek felmérést (Gyorgyovich, 2018).

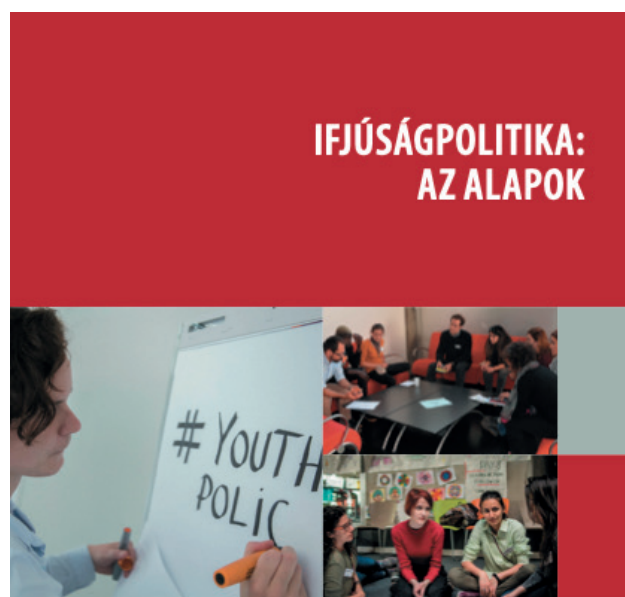
Ifjúságpolitika

Az Ifjúságpolitika: az alapok (Lavchyan & Williamson, 2021) áttekintést nyújt az ifjúságpolitika fő elképzeléseiről, elveiről, megközelítéseiről és kihívásairól. Ezen alapvető kérdésének megértése fontos lépés annak vizsgálata során, hogy az ifjúságpolitika hogyan tudja kezelni napjainkban a fiatalok előtt álló kihívásokat. Hogyan teszik lehetővé a szakpolitikák a fiatalok számára az aktív állampolgári szerepvállalást? Hogyan tudják támogatni a fiatalok társadalomba való bevonását, törekvéseik megvalósítását és a bennük rejlő lehetőségek kiaknázását? Ezek mind fontos kérdések egy olyan kontextusban, ahol a fiatalok

a felnőtté válás során egy komplex átmenetet élnek meg, miközben társadalmi változások fontos szereplői is.

Az ifjúságpolitika egy közigazgatási szervek által megvalósított stratégia, amelynek célja, hogy olyan lehetőségeket és tapasztalatokat nyújtson a fiatalok számára, amelyek elősegítik a sikeres integrálódásukat a társadalomba, és lehetővé teszik számukra, hogy a társadalom aktív és felelős tagjaivá, valamint a változások hajtóerejévé válhassanak (Európa Tanács, 2015). De az ifjúságpolitika definíciója és valósága időben, országonként, de országokon belül is változik.

Általánosságban az ifjúságpolitika a fiatalok életének különböző, egymással összekapcsolódó dimenziójával foglalkozik: jólét, tanulás, demokratikus részvétel és befogadás. **Az ifjúságpolitika lehetőségeket nyújthat a fiatalok számára tudásuk, képességeik és hozzáállásuk fejlesztésére azért, hogy megtalálják a helyüket a társadalomban, önállóak legyenek, szerepet vállaljanak a civil társadalomban és a munkaerőpiacon. A fiatalok számára**

Youth Partnership

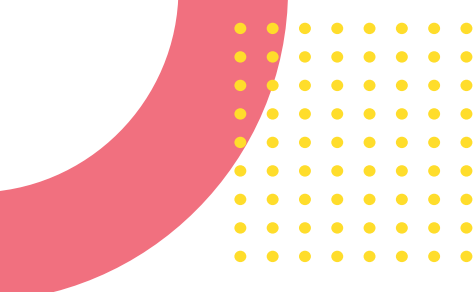
Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of Youth

⁹ Letölthető innen: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/knowledge-books> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

¹⁰ Letölthető innen: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/covid-19> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

¹¹ Meghallgathatók itt: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/podcasts> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

az ifjúságpolitikai intézkedések pozitív értékekkel (szolidaritás, csoportkohézió, stb.) párosuló, értelmes szabadidős tevékenységekként, egészségfejlesztő, vállalkozói programokként vagy ifjúságbarát igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésként, stb. jelennek meg.

A hatékony és átgondolt ifjúságpolitika jellemzőivel is megismertet a kiadvány, mint például az ifjúságpolitika szektorközi megközelítése, vagy a politika relevanciájának és értelmességének fontossága, továbbá bemutatja az ifjúságpolitika jogi alapjait és szereplőit, de szó esik a fiatalok részvételéről is, és arról, hogy hogyan kapcsolódik mindez a kutatáshoz és a gyakorlathoz. Ez a kiadvány a sorozat egyedülálló eleme abból a szempontból, hogy minden résznél kérdéseket tesz fel az olvasónak, amelyek megválaszolása segíthet az adott környezet (nemzeti vagy regionális) ifjúságpolitikájának jobb megismerésében.

Európai szinten az Európai Unió és az Európa Tanács legfontosabb ifjúságpolitikai dokumentumai az Uniós Ifjúsági Stratégia 2019–2027 és az Európa Tanács Ifjúsági Szektor Stratégia 2030. A két intézmény munkáját támogatva az Ifjúsági Partnerség tudást halmoz fel és dolgoz ki az ifjúságpolitika fejlesztése érdekében, különösen a fiatalok részvétele, a társadalmi befogadás és az ifjúsági munka témákban.

Az Ifjúsági Partnerség az elmúlt időszakban publikálta az About Time! ifjúságpolitikai kézikönyvét (Basarab & Williamson, 2021), amely összefoglalja az ifjúsági szektor tudógyűjtésének eredményeit és központi, európai szintű vitáit az elmúlt tizenöt évből. Emellett kiemelendő még a partnerség az ifjúságpolitika értékeléséről kiadott átfogó elemzése (Lonean, Braziene & Taru, 2020), amely segíti az ifjúságpolitika relevanciájának, hatékonyságának és hatásának növelését különböző szinteken.

A magyarországi ifjúságpolitika, ifjúságkutatás és ifjúsági munka megismerése mellett fontos az általános európai

fogalmak, összefüggések és folyamatok feltárása a hazai és a helyi ifjúsági szektorok valóságának kontextusba helyezéséhez és jobb megértéséhez.

Az Alapok sorozat kiadványai rengeteg hivatkozást tartalmaznak és további olvasmányokat javasolnak a témában való elmélyüléshez. Az Ifjúsági Partnerség angol nyelvű nyílt kurzusain tovább vizsgálható az ifjúsági szektor kormányzásának háromszöge. Az ifjúságpolitika és az ifjúsági munka nyílt, online kurzusok¹² már több kiadásban megjelentek, és hamarosan az ifjúságkutatás alapjairól szóló kurzus is elérhető lesz. A webinariumok anyagai, a kapcsolódó videók és podcastepizódok elérhetők a partnerség honlapján.

Az Alapok sorozat magyar nyelvű fordítása hiánypótló kiadás, amely reméljük, hogy az egész helyi ifjúsági szektor javára válik majd. Ajánljuk ifjúságpolitikai döntéshozóknak, ifjúságkutatóknak, fiatalokkal foglalkozó szervezeteknek és szakértőknek, képzőknek, ifjúságsegítőknak, önkénteseknek és mindenkinek, aki valamilyen formában kapcsolódik a hazai ifjúsági szektorhoz.

Kedves Olvasó, amennyiben hasznosnak tartja ezeket a kiadványokat, kérjük ossza meg kollégáival, partnerszervezeteivel és minden érdeklődővel a környezetében. Közös alapokra könnyebb együtt építeni a jövőt!

Ez a cikk az Alapok sorozat kiadványai alapján készült, amelyek elérhetőek online¹³, és a Budapesti Európai Ifjúsági Központban nyomtatott formában is.

Az Ifjúsági Partnerség munkájáról részletes tájékozódhat a partnerség weboldalán és közösségimédia-felületein. A szervezet kiadványainak magyar nyelvű fordítására vonatkozó igényével kapcsolatban, kérjük, keresse az Ifjúsági Partnerség csapatát a youth-partnership@partnership-eu.coe.int e-mail címen.

¹² Elérhetőek itt: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/mooc-on-youth-pjw>, <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/online-course-on-youth-policy> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

¹³ Letölthetők innen: <https://linktr.ee/alapok> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Irodalomjegyzék

88/2009. (X. 29.) OGY határozat a Nemzeti Ifjúsági Stratégiáról

Basarab, T. & O'Donovan, J. (2020). *Ifjúsági munka: az alapok*. Strasbourg, FR: Európa Tanács. <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/90268416/Youth+Work+Essentials-HUN.pdf/268bf4fc-41b3-8711-5f02-3d6d321ede72> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Basarab, T. & Williamson, H. (Eds., 2020). *About Time! A Reference Manual for Youth Policy from a European Perspective*. <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/youth-policy-manual-2021> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Európai Unió Tanácsa (2009). *A Tanács 2009. november 27-i állásfoglalása az ifjúságpolitika terén folytatott európai együttműködés megújított keretéről (2010–2018), 2009/C 311/01*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32009G1219%2B01%29> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Európa Tanács (2015). A Miniszteri Bizottság CM/Rec(2015)3 számú ajánlása a tagállamoknak a hátrányos helyzetű környékről származó fiatalok szociális jogokhoz való hozzáféréséről. <https://rm.coe.int/a-miniszteri-bizottsag-szamu-ajanlasi-a-tagallamoknak-a-hatranys-hely/16809f468d> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Európa Tanács (2017). A Miniszteri Bizottság CM/Rec(2017)4 számú ajánlása a tagállamoknak az ifjúsági munkáról. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680717e78 (Letöltés dátuma: 2020.03.23.)

Domokos T., Kántor Z., Pillók P. & Székely L. (2020a). *Magyar Fiatalok 2020: Kérdések és válaszok – Fiatalokról, fiataloktól*. https://unp.hu/hir_docs/225_magyar_fiatalok_2020_web.pdf (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Domokos T., Kántor Z., Pillók P. & Székely L. (2020b). *Külhoni Magyar Fiatalok 2020: Kérdések és válaszok - Fiatalokról, fiataloktól*. https://unp.hu/hir_docs/226_kulhoni_magyar_fiatalok_2020_web.pdf (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Gyorgyovich M. (2018). *Önkéntesség Magyarországon 2018*. https://unp.hu/hir_docs/147_onkentesseg_2018.pdf (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Ifjúsági Szektor Stratégia 2030. <https://www.coe.int/en/web/youth/youth-strategy-2030> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Lavchyan, Z. & Williamson, H. (2021). *Ifjúságpolitika: az alapok*. Strasbourg, FR: Európa Tanács. <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/90268416/HUN-Brochure+Youth+Policy+Essentials.pdf/ab10c78e-a48f-f021-56eb-197ec594bf31> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Lonean, I., Brazienne, R. & Taru, M. (2020). *Youth Policy Evaluation Review*. <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/54308218/Youth+Po+licy+Evaluation+Review.pdf/8b558a4c-7f0e-db9f-b123-039f2703aca5> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Petkovic, S., Ignatovich, A. & Galstyan, M. (2021). *Ifjúságkutatás: az alapok*. Strasbourg, FR: Európa Tanács. <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/90268416/HUN-Youth+Research+Essentials.pdf/b0911fff-b3fa-b884-fbab-8674f2d17dd6> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Șerban, A. M. & Brazienè, R. (2021). *Young People in Rural Areas: Diverse, Ignored and Unfulfilled*. <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/106317733/Rural-youth-study.pdf/1fde9ee6-48ce-a2f7-2985-124b44ae46e7> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Target Population of Youth Policy. In EACEA, YouthWiki. *Youth Policy in Hungary*. <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/hungary/11-target-population-of-youth-policy> (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

Unió Ifjúsági Stratégia 2019–2027. https://europa.eu/youth/strategy_hu (Letöltés dátuma: 2021.10.23.)

BOLDOGSÁG, JÓLLÉT, KÖZÖSSÉG

A BOLDOGSÁG ÉS KÖZÖSSÉG ÖSSZEFÜGGÉSEI

A TÁRSADALMI JÓLLÉT ÉS A TÁRSADALMI MEGÚJULÁS SZEMPONTJÁBÓL

– Fekete Éva –

Bevezetés

Az egyén kapcsolatai és a szubjektív életminőség-érzete, ha úgy tetszik, boldogságérzete között összefüggés mutatható ki. A gazdaság változásával együtt azonban átalakultak kapcsolataink, azok prioritásába vetett hitünk, sőt a boldogság értelmezése és tartalma is. A jólét, a boldogság, a társadalmi jóllét, a méltányosság és a jó társadalmi élet eredendően a gazdaság központi témái voltak, és bizonyos értelemben ma is azok. Kapcsolat van a boldogság, a társadalmiság és a közgazdaság olyan mutatói, mint a GDP között (Bruni & Zamagni, 2016, 85. o.). Értelmezésem szerint a piaci logika és a fogyasztáslapú társadalom értékrendszerének alternatívái azok a fenntartható társadalmi és gazdasági törekvések, melyeknek kialakulását nagyban segítik a nyitott közösségi terek. Azok a helyszínek, melyek az önzetlen segítségnyújtásra törekvő kezdeményezések, társadalmi ügyek mentén szerveződő folyamatok színterei. Lehetőséget adnak az egyéneknek arra, hogy hajlamosak és képesek legyenek viszonzni azt, amit másoktól kapnak, problémákat vessenek fel és azokra maguk adjanak válaszokat, szolidáris közösségek működtetésével tegyenek saját boldogságukért és az ossztársadalmi jólléért. Ez a cselekvő, tudatos egyénekből álló szövedék lehet alapja a napjainkban égetően szükségessé vált változásoknak az individualista, szélsőségesen anyagi világgal szemben.

Gazdaság és boldogság – vágyak kielégülése

Az eudaimonia, a boldogság olyan tevékenység, amelyben az ember legkiválóbb képessége irányul a legkiválóbb tárgyra – mondja Arisztotelész (1975, 13. o.). Ez a boldogságfogalom számtalan változáson ment keresztül, míg elérte az állapotig, melyben a jelen kor embere az anyagi megelégedettséggel azonosítja azt. A filozófia és az erényetika egyes korszakainak gondolkodói hol evilági cselekedeteinkhez, hol túlvilági létünkhöz kapcsolták a boldogság fogalmát; míg egyes századokban a szellem és erény szolgálatát, más korokban a testi öröme kielégülését társították hozzá. Az ember életének célja, a 19. századi utilitáriusok szerint, a minél nagyobb hasznosság elérése, ennek érdekében cselekedeteinek optimalizálása racionális döntések mentén. Ennek a logikának századokra kialakult mutációja az, amely azonosítja a boldogságot a szükségletek kielégítésével, és melynek nyomán teljes iparág épül a boldogság idő-

gazdálkodáson és optimalizáláson alapuló elérésének módszertanára.

Byung-Chul Han *A kielégés társadalmá* című esszéjében (2019) nyomasztó kórképet fest arról, a folyamatról, ahogyan az ember a boldogság keresése közben eltévelyedve önmaga rabszolgatartójává válik. Az önérdekvezérelt, fogyasztásorientált egyén a „pozitivizmus diktatúrájában” a boldogságot keresi, mely egybeforr a megszerzett anyagi javak mennyiségével, és ennek az elérhetetlen állapotnak a hajszolása közben nem csak önmagát, de az egész bolygót kizsákmányolja (Han, 2016). Baritz Laura (2013) tanulmányában Erich Fromm gondolatait citálja a folyamat leírására: „Az utolsó háromszáz évben az önérdek fogalma egyre gyorsabb ütemben szűkült le (...). Azonossá vált az önzés fogalmával, a materiális gyarapodásban, hatalomban és sikerben megtestesülő érdekekkel, és ahelyett, hogy az erény szinonimájává vált

volna, az önérdek fogalmának leigázása az etika egy parancsává vált. Ezt az értékvesztést az tette lehetővé, hogy az objektivista önérdek-megközelítést a helytelen szubjektivista megközelítés váltotta fel. Az önérdek már nem az emberi természet és szükségletek alapján lett meghatározva. Hasonlóan, az a nézet, miszerint az ember tévedhet, megszűnt, és helyére az a gondolat került, hogy amit az ember úgy érez, hogy az az ő érdekét jelenti, szükségszerűen az az ő valós önérdeke. (...) Azt hiszi, hogy saját érdeke szerint cselekszik, amikor valójában legfőbb érdeke a pénz és a siker; becsapja önmagát: legfontosabb emberi lehetőségei beteljesedés nélkül maradnak, és elveszti önmagát abban a keresési folyamatban, amely a számára legmegfelelőbbet akarja elérni” (Baritz, 2013, 6. o.).

A modern kultúrában a boldogság és megelégedettség érzése elválaszthatatlan a fogyasztástól. A mai kor embere a jobb életminőség fogyasztással történő megszerzésének illúziójában él, mindennapjait kitölti a vágyakozás és a fogyasztásra irányuló törekvés. A tartalmas élet helyett a „szerzés” ideig-óraig tartó öröme elleplezi az élet valódi célját és értelmét (Hankiss, 1997, 24. o.). A boldogság a fogyasztás mennyiségével történő azonosításával azonban együtt jár a szorongás, a depresszió és az elszalasztott lehetőségek okozta frusztráció. Lassan fel kell ismerni, hogy nem lehet a megszerzett javak mennyisége a boldogság kulcsa, nem lehet az egyetlen jóléti mutató a GDP. A mértéktelen fogyasztásra alapozott gazdasági megközelítés individualista, önző, az egyéneket, közösségeket és összességében a teljes bolygót leigázó, kizsákmányoló volta egyre többször téma – ám egyelőre csak az alternatív gazdasági modellek lehetséges vízióit felvázoló szakirodalomnak. Az azonban tagadhatatlan, hogy a globális mozgalmak, amelyek egy átmenet nemzeteken átívelő stratégiájának kidolgozását sürgetik egy fenntarthatóbb jövőért, egyre hangosabban jelennek meg a médiumokban. A Covid-19 vírus okozta járvány megmutatta, hogy a jelenlegi gazdasági berendezkedésünk a globalizáció kényelmének leple alatt rendkívül törékeny. Ágazatok bénulnak meg a nemzetközi áruszállítás leállásával, akadoznak, vagy eltűnnek szolgáltatások, ha nem elérhetőek több ezer kilométerről beszerzett alapanyagaik. A rendszer törékenysége, kiszolgáltatottsága nyilvánvaló, a „zöldek” által több évtizede felvázolt nyomasztó utópiát saját bőrén tapasztalja meg az ember. Számos lehetséges

modell kidolgozása kezdődött meg a gazdaság megújítására, de az már látható, hogy a folyamat nagyon lassú és semmiképp sem fájdalommentes megoldásokat igényel. Ahhoz, hogy bármilyen, a fenntarthatóság felé mutató változás megkezdődhessen, az ember, az egyén és a gazdaság szereplőinek szintjén, valamint az állami struktúra szintjén is átalakulásoknak kell megindulnia. **Olyan szemléletmódra van szükség, melyben az ember nem eszköz, az önérdeket felváltja a közösség, a profit-maximalizálást a közjó elérése.**

A közösség, boldogság, jólét

Közösségi tér mint innováció a boldogságért

„Az ökológiai nézőpont érvényesítése azonban lényegesen többet jelent a humán tudományok számára, mint a természeti és társadalmi rendszerek közötti kölcsönhatások figyelembevételét” – írja Lányi András (2020, 69. o.). Mint mondja, a paradigmaváltás kiindulópontja, hogy a modernitást uraló világnézeti felvetéseket kell megkérdőjeleznünk, melynek első lépése az individualizmus meghaladása. Az ember társas lény, és mint ilyen, aktívan viszonyul a társakhoz, a társadalom pedig nem egyénekből áll, hanem az egyének közötti viszonyok összességéből. Az ember esetében, még annak természeti környezetéhez történő alkalmazkodása is „a népeesség tagjai között létrejött kölcsönös függőségi viszonyok útján megy végbe” (Hawley 2000). Társai nélkül az ember ideig-óraig képes létezni, de egyedül előbb-utóbb elpusztul, szerencsétlen, magányos. A Szent Tamás-i, arisztotelészi emberképet, az embert a közössége határozta meg, ezzel szemben a modern kor emberének énfogalma egyre szűkül, identitását birtokolt vagyona, tárgyai adják (Baritz, 2013; Fromm, 1993, 20. o.). A jelenkor embere a hatékonyságra, sikerességre, gazdagságra optimalizált egyén, aki saját sorsának a kovácsa. A cél érdekében személyes sikerének elérését gátló, őt visszahúzó vélemények és személyek életútjának elhanyagolható, mi több, kiiktatni való ballasztjai. A „motivációs trénerek” világában az egyén szélsőségesen elszakad mindentől és mindenkitől, ami és aki megakadályozza énjének kiteljesedését. De mi marad az énből – teszi fel a kérdést Lányi (2020) –, ha függetlenedik társadalmi és természeti meghatározottságaitól? Marad a kanti észlény és „emberkerülő társas hajlama” (Bruni & Zamagni, 2013, 45. o.).

A társadalom fenntarthatatlan, ha pontszerű individuumok alkotják, ha nincs közöttük együttműködésre való képesség és szándék, valamint az ezek alapfeltételét

jelentő bizalom. A 21. századra szükségszerűvé vált fordulatban, a fenntarthatóság felé vezető átmenetben a közösségeknek jelentős szerepe van. Az egyes nemzetek gazdaságának fejlettsége, valamint a társadalmuk alapját képező közösségek hálózata közötti összefüggéseket Fukuyama (1997) két, társas hajlamuk szempontjából látszólag ellenpólust jelentő állam, Japán és az USA összehasonlításával szemlélteti. Az USA-t, bár individualistának láthatjuk, Japánt pedig államközpontúnak, valójában mindkettő „alatt” ott húzódik egy rendkívül erős, sűrű és komplex önkéntes szervezetekből (Fukuyama, 1997) álló réteg. A modern életminőség-vizsgálatok bizonyították, hogy nincs egyenes és lineáris összefüggés a gazdasági növekedés és az életminőség változásai között. Nem igaz az állítás, hogy a gazdaság fejlődése a boldogság és jóllét növekedését vonja maga után, a pozitív életminőség ugyanakkor hatással van a gazdaság növekedésére. Az aktív, szolidáris, együttműködő közösségek hálózata erős társadalmi tőke.

Az utóbbi évtizedekben vált a szociológiai, közgazdasági irodalom egyik központi fogalmává a társadalmi tőke, mely megkerülhetetlen kapocs a közösség, a társadalmi jóllét és a boldogság között. Ez ugyanis jelentős erő-

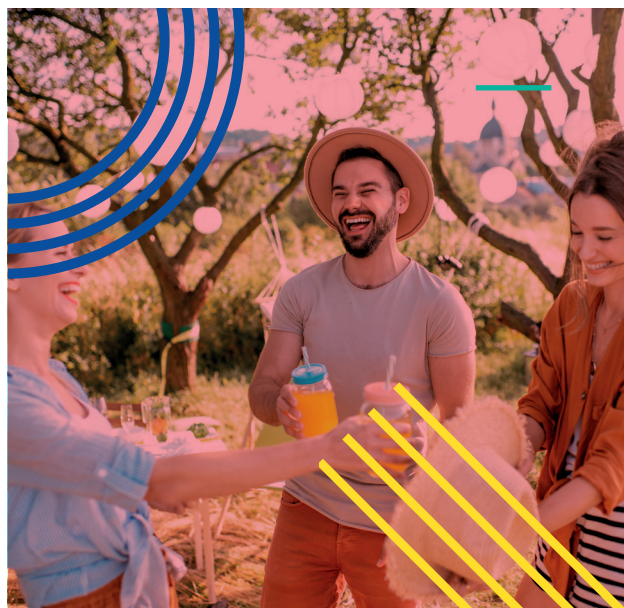
forrás; bizalmon és együttműködésen alapuló emberi kapcsolatok hálózata, az emberi jóllét, boldogság lényegi összetevője. A társadalmi tőke, a társadalom jólléte és a gazdasági fejlettség, gazdasági tőke között is kapcsolat mutatható ki. A társadalmi tőke meghatározásának négy fő megközelítése van: az antropológiai, a szociológiai, a közgazdasági és a politológiai (Skrabski, 2003). Olvasatomban a társadalmi tőkék megerősödése hozzájárul ahhoz a fenntartható fordulathoz, mely napjainkra sürgetővé, elengedhetetlenné vált. Ehhez a megerősödési folyamathoz és a társadalmi tőkék létrejöttéhez, a meglévők erősödéséhez járulhatnak hozzá a kölcsönösségen és bizalmon alapuló közösségi terek, melyek a társadalom és gazdaság megújítását célzó, alulról jövő innovatív kezdeményezések helyszínei.

Világszerte urbánus jelenség napjainkban a közösségi terek létrejötte, melyek általában befogadó, közösségi munkára és együttműködésre épülő kulturális találkozóhelyek. A modern ember városi élettel összefüggő szükségleteit kielégíteni igyekvő kezdeményezések működésükben, szellemi tartalmukban és gyakorlati megoldásaik szintjén is innovatívak, rendszerint alulról jövő, nonprofit kezdeményezések. Alapvetően találko-

zó- és szórakozóhelyként funkcionálnak, melyhez sok esetben kapcsolódnak művészek számára alkotói közösségi terek, kiállítóterek, képző-, táncművészeti és zenés programokat befogadó és létrehozó műhelyek. Egyre több köztük a fenntarthatóságot, ökológiai szemléletet, szolidaritást gyakorlatba ültető megoldás a kávézótól, közösségi javítóműhelyen át a bevásárlóközösséig és közösségi kertig, de ami mindegyikben közös, az a civil kezdeményezés és a közös munka. Mindezek együttesen a társadalmi tőke „termelő egységeiként” is felfoghatók, hiszen előállított értékeik minden ismert, a társadalmi tőkét leíró definíciónak megfelelnek. A társadalmi tőke mint kapcsolati tőke ugyanis olyan erőforrások összessége, amelyekkel az adott egyén (közvetlen vagy közvetett) társadalmi kapcsolatai révén rendelkezik (Bourdieu, 1999), míg Putnam (1993, 167. o.) szerint a társadalmi tőke kifejezés „a társadalmi szerveződés olyan jellemző vonásaira utal, mint bizalom, szabályok és hálózatok, amelyek az összehangolt cselekvés elősegítése révén javíthatják a társadalom hatékonyságát”. Ezt a felfogást képviseli Fukuyama is (1997), aki szerint a társadalmi tőke olyan képesség, amely az adott társadalomban vagy az egyének adott körében kialakult bizalomból származik.

A jóllétet felfogásként, értékelésként, illetve dinamikus állapotként is kezeli a szakirodalom. Olyan, időben változó állapotként definiálható, mely az egyén saját életével való általános megelégedettsége mellett magában foglalja az egyén – környezete és a társadalom által kölcsönösen befolyásolt – fizikai és mentális állapotát, valamint a közösségi életben való részvételét, életének objektív és szubjektív érzetét is. A társadalomtudományok, azon belül a szociológia és a pszichológia egyik központi kérdése az egyén életének, életminőségének, céljainak, végeredményben boldogságának a leírása, mérhetőségének kialakítása. **A jóllét, a boldogság fogalma nehezen megragadható, de egészen biztosan túlmutat az anyagi javak kielégítésén** (Baritz, 2013). A jóllét koncepciójába bele tartozik minden olyan tényező, mely befolyásolja a körülöttünk és bennünk élő világ átélését. Ilyen tényező az egyén és az őt körülvevő társadalom szűkebb és tágabb értelemben vett közösségeivel való kapcsolatainak száma és minősége. Az életminőség – akár objektív, akár szubjektív megközelítést vesszük alapul meghatározásában egyre hangsúlyosabbá válik a társas kapcsolatok szerepe (Utasi, 2006; Huszti, 2014). A társas kapcsolatok számának, minőségének alacsony

szintje elszigetelődéshez, marginalizációhoz vezet; a mozgósítható, biztonságot adó kapcsolatok hiánya az egyén erőforrásainak hiányát is okozza, és ez az életminőség szubjektív érzetére negatívan hat. Az életminőséghez szorosan hozzátartozik a társadalmi integráció kérdése, mely az elmúlt évek változásainak tükrében különösen aktuális téma. A társadalmi integráció foka, a szubjektív integrációs érzet hatással van a szubjektív életminőségre (Huszti, 2020). Huszti Éva (2020) a társadalmi integráció kérdését az egyén kapcsolati hálójának, erős és gyenge kötődéseinek vizsgálatán keresztül megközelítő tanulmánya jól megmutatja, hol lehet szerepe az informális közösségi tereknek például egy vidéki, szegregált városrészben élő egyén kapcsolati tőkéjének erősítésében. A tanulmányból többek között kiderül, hogy a családon, munkához, életvitelhez kapcsolódó formális kapcsolatokon kívül (orvos, családsegítő, stb.) kevés és gyenge kötődéssel rendelkező egyén kitörési lehetőségei szűkösek. A szegényes kapcsolatrendszer nehezíti, szélsőséges esetben ellehetetleníti a társadalmi mobilitást, vagy például egy szegregátumból való kitörést és az integrálódást.

A szolidaritáson, önkéntességen alapuló informális közösségi terek mind az urbánus környezetben, mind pedig a nagyvárosok peremkerületeiben és a kistelepüléseken egyaránt kiemelkedő szerepet játszhatnak abban, hogy kiszélesítsék az egyén kapcsolatainak körét. Miközben az egyén életminősége nő az együttműködések által, a társadalom szövedéke erősödik, tagjai körül védőhálót, számukra társadalmi tőkét képez.

Következtetések

Amikor nonprofit szervezetekről, kezdeményezésekről, folyamatokról beszélünk, az azokat elindító közösségekre és a törekvést előhívó ok-okozati összefüggésekre, társadalmi, gazdasági, politikai folyamatokra gondolunk. Ezeknek léte kiemelkedően fontos, ha a jelenkor problémáira válaszokat, megoldásokat nyújtó fordulat megvalósulása a cél. A magasztos, nagyratörő szellemi tartalom mellett elsikkad egy triviálisnak mondható, mégis nagyon gyakorlatias kérdés, melyen akár állhat vagy bukhat egy-egy kezdeményezés sorsa. Ez pedig az egyes szellemi közösségekhez, ügyekhez való fizikai csatlakozás, a „hol” kérdése. **A közösségi platformok és a virtuális térbe kényszerült kapcsolataink dominanciája mellett mindinkább háttérbe szorul a személyes találkozás fontossága, de a valódi, aktív cselekvő közösség számára elengedhetetlen egy, a fizikai térben is létező, nyitott, befogadó bázis, mely lehetőséget ad a csatlakozásra.** A nyitott közösségi terek, melyek ügyek mentén szerveződő szellemi közösségeket kapcsolnak össze – megismerve mindazt, amit dolgozatomban eddig a boldogság, életminőség, társadalmi jóllét kapcsolatáról

a teljesség igénye nélkül összefoglaltam –, egyértelműen katalizátorai lehetnek a változásoknak.

Atomizált társadalmunkban az egyén visszatérése a közösséghez, a közösségek újrafelfedezése nem csupán saját kiteljesedése okán kiemelkedően fontos, hanem a teljes társadalmi és gazdasági megújulás szempontjából is megkérdőjelezhetetlen jelentőséggel bír. A szabadon szerveződő, elfogadó, szolidáris és nyitott terek, mivel nem kirekesztőek, elősegíthetik a társadalmi mobilitást azzal, hogy generációkat, társadalmi csoportokat, a gazdaság különböző szereplőit, vagy csupán az adott környéken élőket képesek összehozni. A közösségi terek az általuk megfogalmazott témákkal alkalmasak, technikailag pedig helyet biztosítanak ahhoz, hogy az egyén közösségre leljen, visszataláljon eredendő természetéhez, melynek alapját a társas viszonyulások, a közösségi lét képezi. Az ügyek mentén szerveződő, nonprofit közösségi terek tehát a társadalom megújítását célzó innovációként is felfoghatók; a közös gondolkodás, az együttes cselekvés és a változásra, változtatásra irányuló szándék színterei.

Felhasznált irodalmak jegyzéke

Arisztotelész (1975). *Eudemoszi Etika, Nagy Etika II.*, Budapest, HU: Gondolat.

Baritz L. (2013). Új bort új tömlőkbe? Önérdék, piac és profit az utilitarizmus és az erényetika. In Valóság: Társadalomtudományi közlöny 2008. 51. évf/2. szám

Bourdieu, P. (1999). Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In Angelusz R. (szerk.), *A társadalmi rétegződés komponensei, Válogatott tanulmányok* (pp. 156–177). Budapest, HU: Új Mandátum Könyvkiadó.

Bruni, L., Zamagni, S. (2016). *Civil Economy Another Idea of the Market*, Newcastle upon Tyne, UK: Agenda.

Fromm, E. (1993). Önzés, önszeretet és önérdék. In Kindler J. & Zsolnai L., *Etika a gazdaságban*, Budapest, HU: Keraban.

Fukuyama, F. (1997). *Bizalom: a társadalmi erények és a jólét megteremtése*, Budapest, HU: Európa Könyvkiadó.

Han, B.-C. (2019). *A kiegészítés társadalma*, Budapest, HU: Typotex Kiadó.

Hankiss E. (1983). *Társadalmi csapdák, Diagnózisok*. Budapest, HU: Helikon.

Hawley, A. (2000): Humánökológia. In: Lányi And-rás (szerk.): *Természet és szabadság*. Osiris, Budapest.

Husztai É. (2014). Társas kapcsolatok Nyíregyházán. *Acta Medicane et Sociologica*. 5(12–13), 143–165.

Lányi A. (2020). *Bevezetés az ökofilozófiába*, Budapest, HU: L'Harmattan Kiadó.

MacIntyre, A. (1999). *Az erény nyomában: erkölcselméleti tanulmány*, Budapest, HU: Osiris.

Magnuson, J.C. (2007). Pathways to a Mindful Economy. *Society and Economy*. 29(2), 253–284.

Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work. Civic Tradition in Modern Italy*. Princeton, USA: Princeton University Press.

Skrabski Á. (2003). *Társadalmi tőke és egészségi állapot az átalakuló társadalomban*. Budapest, HU: Corvinus.

Utasi Á. (2006). A minőségi élet feltételei és forrásai. In Utasi Á. (szerk.). *A szubjektív életminőség forrásai. Biztonság és kapcsolatok*. Budapest, HU: MTA PTI.

TARTALOM

ELMÉLET

- Varga László:** Az intergenerációs tanulás az önkéntesség szolgálatában 3-20
- Laki Ildikó:** Az inkluzív önkéntességről – rövid áttekintés 21-33
- Cserti-Szauer Csilla – Bányai – Borbála – Sándor Anikó:** Az intellektuális fogyatékkal élő emberek a befogadó közösségekért – az inkluzív önkéntesség tapasztalatai 34-50

GYAKORLAT

- Hajas Kriszta:** Az idősebb generáció mint segítő, az egyszülős családok életében 51-59
- Czakó Gabriella – Szüts Diana:** Te is lehetsz önkéntes! – önkéntesség és destigmatizáció 60-71

MÓDSZERTAN

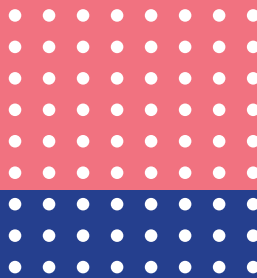
- Harsányi Kata:** A „Konnekt életút” – egy mentorprogram módszertana és hatásai 72-84
- Molnár Janka Sára – Szitáné Kazai Ágnes:** Innovatív önkéntestoborzási módszerek: az OKTONDI program gyakorlata 85-105

RECENZÍÓ

- Fényes Hajnalka:** Az informális tanulás szerepe az önkéntes munkában 106-110

SZÓLJ BELE!
IFJÚSÁGI PÁRBESZÉD

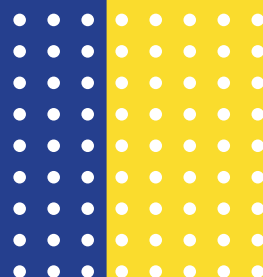

Gyere el a régiós rendezvényünkre és 'Szólj bele!' Te is!

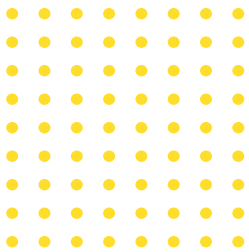
A konferencia legfőbb céljai közé tartozik, hogy a fiatalok tartós, jól működő párbeszédet alakítsanak ki a döntéshozókkal, feltérképezzék lehetőségeiket és véleményt formáljanak adott témákban, illetve, hogy megismerjék a közösség szerepét és az együttműködésben rejlő előnyöket.

A projekt ZÁRÓKONFERENCIÁJÁT Győrben tartjuk november 12-14. között.

További információ és regisztrációs lehetőség a FB oldalunkon!

A jövő(de)t képviseljük!

SZÓLJ BELE!
IFJÚSÁGI PÁRBESZÉD

LÉPJ FEL!
KÖZÖSSÉGI FÓRUM

**NIT KÖZÉLETI
MENTORPROGRAM**

ÉPÍTSD FEL!
DIÁKSZERVEZET-FEJLESZTÉS

**NIT PRO ÉS KONTRA
ÉRVEKKEL ELŐ!**

LÉGY TUDATOS!
KÖZÉPPONTBAN A FENNTARTHATÓSÁG

**NIT
SZABADEGYETEM**

**NIT
KÖZÖSSÉGKÉPZŐ**

**DIGITÁLIS VALÓSÁGOK
ISMERD A JÖVŐD!**

**INNOFEST
VÁLTSD VALÓRA!**

**TALK WITH NIT
KÖZÉLETRŐL KÁVÉ KÖZBEN**

Y.Z.

**A FIATALSÁG
LEGFRISSEBB FOLYÓIRATA**

ifjusagitanacs.hu
facebook.com/HungarianNYC
instagram.com/ifjusagitanacs/

**NEMZETI
IFJÚSÁGI
TANÁCS**